

11. rész

TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT LEVÉLTÁRA

(rövidítve: **TMÖL**)

Cím: 7100 Szekszárd, Béla király tér 1.
Levélcím: 7101 Szekszárd, Pf. 33.
Telefon: (+36) 74/311-718, (+36) 74/510-709
Fax: (+36) 74/319-473
E-mail: tolnalev@c3.hu
Honlap: www.leveltar.tolnamegye.hu

Kutatóterem

Nyitvatartási rend: hétfő–szerda: 8.00–15.00; csütörtök: 8.00–17.30; péntek: 8.00–12.30
A kutatóterem évente július második felében, valamint Karácsony és Újév között zárva tart.

Telephelyek

Cím: 7100 Szekszárd, Bartina utca 9. (raktár)
Telefon: (+36) 74/311-617

Cím: 7100 Szekszárd, Keselyűsi út 22 (raktár)
Telefon: (+36) 74/413-438

A TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT LEVÉLTÁRA RÖVID TÖRTÉNETE ÉS A LEVÉLTÁRI ANYAG ÁLTALÁNOS LEÍRÁSA

A levéltár 1727-től Simontornyán, majd a megyeszékhely Szekszárdra áthelyezésétől, 1780-tól, napjainkban is, a vármegyeháza épületében működik. Névváltozatai: 1950 előtt Vármegyei Levéltár, 1950–1968 között Szekszárdi Állami Levéltár, 1968–1991-ig Tolna Megyei Levéltár, 1991-től Tolna Megyei Önkormányzat Levéltára. Levéltári részlegek nincsenek. A Bartina- és a Keselyüsi úti raktárakban tárolt iratanyagot igénynek megfelelően a Béla király téri kutatóteremben kapja kézhez az ügyfél. A kutatóterem mikrofilm leolvasó berendezésekkel, fény és mikrofilm visszafordítóval felszerelt.

Levéltári anyag terjedelme 2008. december 31-én 11 584 ifm.

Tolna megye feudális kori anyaga teljesebb, a polgári kori szerényebb, a községi anyagok jelentős része töredékes. A teljes feudális- és polgári kori anyag mintegy 3500, a viszonylag teljes, 1950 után keletkezett iratanyag megközelíti a 8 000 ifm.-t. A főépületben tárolt 5 600 ifm. tartalmazza a teljes feudális- és polgári kori anyagot, valamint a gyakran használt földhivatali iktatott aktákat. A többi irat a külső raktárakban kapott helyet.

A levéltárban őrzött 200 Mohács előtti oklevélből a legrégebbi keletkezésű diploma 1238-as. A török korból gyakorlatilag nincs iratanyaga a megyének, csak a török kiűzését követő időszakból kerültek nagyobb számban iratok a levéltár őrizetébe.

A vármegyei közgyűlési általános iratok viszonylag teljesekek. A közgyűlési jegyzőkönyvek 1696–1703-ig folyamatosak, az ezt követő évtizedben hiányosak, majd 1714–1849, valamint az 1867–1945 között szinte hiánytalanok. A köztük lévő abszolutizmus, neoabszolutizmus, önkormányzati, provizórium kori időszak iratai ugyancsak teljességükben megtalálhatók.

A polgári kor iránt érdeklődők gazdag törvénytudományi-, polgári peres, büntető- és úrbéri peranyagot vehetnek kézbe a levéltárban.

Miközben a kiegészítést követő Tolna megyei főispáni anyag erősen hiányos, néha töredékes, addig az alispáni iratok szinte teljesekek, döntő mértékben segédletekkel ellátottak, jól kutathatók.

A szekszárdi – központi –, a tamási és a völgyeségi – bonyhádi – főbírói iratok teljességben, a többi járás hasonló irategyüttese töredékesen áll a kutatók rendelkezésére.

A gazdag adóhivatali, államépítészeti, tanfelügyelőségi, erdőfelügyelőségi, egyleti-egyesületi, iskolai anyagok mellett a levéltár polgári kori községi iratanyaga szerényebb.

Kiemelkedő értéket képez Tolna megye történelmi családjainak 90, a jelentősebb személyeknek 40 ifm.-t meghaladó irategyüttese (Apponyi, Bezerédj, Csapó, Perczel, Sztankovánszky stb.). A levéltári gyűjteményben is unikumnak számítanak Liszt Ferenc báró Augusz Antalhoz írott levelei, Garay János levelezése, számos ismert történelmi személyiség, alkotó néhány levele.

Az utóbbi évtizedekben jelentős mennyiségű 1950 utáni bírósági, ügyészségi, közjegyzői, ügyvédi aktával gazdagodott napjainkra a levéltár.

A szövetkezeti és állami gazdasági szervek iratanyaga, elsősorban a felszámolások következtében tömegesen, de rendezetten, kutatható állapotban került a levéltárba.

A közigazgatási – tanácsi – iratok és a körzeti földhivatalok iratai egyaránt 1990-es évhatárig – Szekszárd 1993-ig – hiánytalanul, segédletekkel ellátva, eredményesen kutatható állapotban gyarapították a levéltár egész gyűjteményét.

A tudományos munka eredményei, a kutatást segítő szakmai kiadványok:

A levéltári anyag tematikus kutatását 22 kötetben megjelent másfélszáznál több tanulmány könnyíti meg, amelyekhez 2007-ben repertórium készült. A Tolna Megyei Levéltár fondjainak első jegyzéke 1973-ban jelent meg. Ezt követően a levéltár bővített, átdolgozott fond- és állagjegyzéke 1983 és 2002 között négy új kiadást ért meg. Az évenként a frissített jegyzék az interneten is megtalálható.

A levéltárban őrzött kéziratos térképekről 1968-ban és 1986-ban készült kiadvány, legújabb átdolgozása nyomdakész, de valószínűleg az interneten lesz hozzáférhető.

1996-ban jelent meg az Egyesületek Tolna megyében a kezdetektől 1950-ig kataszter és kutatási segédlet.

A Vármegyei Közgyűlési jegyzőkönyvek regesztáinak három kötetét (1695–1703, 1714–1717, 1718–1720) a levéltár 1992–2009 között jelentette meg.

Szintén a kutatói munkát segíti a Tolna Megyei Levéltár családi iratai repertóriumainak 199–2002 között megjelent, a szakma által elismeréssel fogadott 4 kötete.

Forráskiadványként használható az 1829-es Egyed Antal féle összeírás, valamint Tolna megye történetének olvasókönyve (Kezdetektől 1944-ig), a benne található 1254 teljesen, ill. kivonatossan közölt forrással.

Hiánypótló kiadvány az 1009–1541 közötti, más levéltárakban fellelhető, 1137 db Tolna vármegyére vonatkozó oklevél regesztáját tartalmazó levéltári kötet.

Tolna megyével kapcsolatos országos és megyei összeírásokról, közgyűlési jegyzőkönyvekről, közgyűlési iratokról, anyakönyvekről, megyei, járási, községi tanácsi jegyzőkönyvekről és még számos levéltári anyagból készültek biztonsági és kutatótermi használatra mikrofilmek. Az intézmény mikrofilmes laborja nemcsak saját célra, hanem kutatói és más levéltári megrendelésre egyaránt mikrofilmez. A műhely regionális, de valójában országos feladatokat lát el, évi félmillió felvételt készít és laborál.

A Tolna Megyei Levéltár 23 ezer kötetes szakkönyvtárat működtet, amelynek számos darabja 18. századi értékes kiadvány.

Közművelődés: A levéltár minden év szeptember 1-jén szakmai konferenciát rendez. Fogadja az évről évre többtucatnyi, rendhagyó történelmi órákat, levéltári bemutató foglalkozásokat látogató általános-, közép- és főiskolás, valamint civil csoportokat. Az intézményben állandó családtörténeti kiállítás mellett alkalmi folyosói kiállítások tekinthetők meg. Időnként történelmi évfordulókhoz kapcsolódva vándorkiállítási anyagokat állítanak össze, amelyet eljuttatnak iskolákba, közművelődési intézményekbe.

Digitalizált levéltári anyagok: Tolna megye 1860 körüli kataszteri térképei, Egyed-féle összeírás, tanulmányok 21 kötete stb. hamarosan lapozhatók lesznek az interneten is.

A levéltár anyagáról megjelent legfontosabb segédletek, kiadványok:

Föglein Antal, dr.: Tolnavármegye levéltára. In: Levéltári Szemle X. évf. 1932. 67–91 p.

Hadnagy Albert, dr.: Tolna vármegye levéltárának pusztulása a II. világháború során. In: Tolna megyei levéltári füzetek 1. köt. Szerk.: Dobos Gyula. Szekszárd, 1991. 150–161. p.

Dobos Gyula, dr.: Tolna megye levéltárának története. In: Tolna Megyei Levéltári füzetek 7. köt. Szerk.: dr. Dobos Gyula. Szekszárd 1999. 115–144. p.

IV. MEGYEI TÖRVÉNYHATÓSÁGOK, SZABAD KIRÁLYI VÁROSOK ÉS TÖRVÉNYHATÓSÁGI JOGÚ VÁROSOK

TMÖL IV. A. 1. Tolna vármegye nemesi közgyűlésének iratai 1654–1848. 128,53 ifm.

a) Közgyűlési jegyzőkönyvek (Protocollum congregationum) 1696–1848. 23,5 ifm.

b) Közgyűlési iratok 1657–1848. 91 ifm.

c) Beadványok jegyzőkönyv (Protocollum instantiarum) 1790–1804. 0,15 ifm.

d) Összeírások (Conscriptiones, nemtelenek, cigányok, görögök, zsidók népszaporulat, állatok, himlőoltás, nemesek, vegyes) 1720–1848. 11,05 ifm.

e) Népösszeírások (Conscriptiones animarum) 1735–1848. 0,84 ifm.

f) Be- és kitáblázási jegyzőkönyvek (In- et extabulationes) 1757–1848. 1,23 ifm.

g) Urbéri rendezést végrehajtó bizottság iratai (Acta urbarialia) 1767. 0,1 ifm.

h) Kolerabizottság iratai (Acta choleraica) 1831. 0,66 ifm.

Nemes Tolna vármegye az ország középső, déli részén terült el, vagyis a török által elfoglalt országgrészhez tartozott a 16–17. században. Badeni Lajos csapatai szabadították fel a vármegyét a másfél évszázadra berendezkedett török hatalom alól 1686-ban. A felszabadítás sem teremtette meg azonnal a nyugalmat, a kiegyensúlyozott életet a háború alatt szinte pusztasággá változott, elnéptelenedett vidéken. A császári katonaságnak kiszolgáltató, megmaradt gyér lakosságnak nemcsak a nyomorral, hanem a hadsereg ellátásának nehézségeivel is meg kellett küzdenie. Az elmenekült földesurak közül csak keveseknek sikerült egykori tulajdonjogukat elismertetni az Újszerzeményi Bizottság előtt, ill. megfizetni a fegyverváltságot. Új birtokosok jelentek meg, akik az udvarnak tett szolgálataik fejében kaptak adományokat. Esterházy Pál nádor például így jutott a megye területének csaknem a feléhez. A földesurak megpróbálkoztak az új szerzemények benépesítésével, ám a túl magas adóterhek, a vármegyei igazgatás bizonytalanságai, a pestisjárvány miatt és nem utolsósorban a Rákóczi-szabadságharc hadi eseményei nyomán ismét elnéptelenedett Tolna vármegye. A megye történetében joggal nevezhetjük a 18. századot a „második honfoglalás” évszázadának. Előbb nagy számban rációk telepedtek le a megüresedett falvakban, majd utánuk az ország különböző részeiből és német földről érkeztek a megye új lakói. A Döry család Biberach környékéről, Bädenből, Würtenbergből toborzott telepeseket 1712–1718 között teveli uradalma részére. A Wallis grófok, a Sinderdorf, a Kun, a Perczel, a Mercy és az Apponyi család nevéhez kötődött még telepítési akció. A német telepések zöme Hessen és Fulda területéről származott. A Völgységnek nevezett tájegység – 1725-től Völgysegi járás – majdnem teljes egészében németekkel népesült be. A vármegye Simontornyai, Dunaföldvári, az 1798-tól létező Dombóvári, és az 1845-ben megszervezett Központi járásában is található egy-egy németlakta település. A telepítés több hullámban zajlott, és 1785 táján fejeződött be. A század elején a lakosság száma alig haladta meg 3-4000 főt, míg II. József császár idején már 133 000 főt írtak össze a népszámlálás összeírói. A dimbes-dombos tolnai tájon e században a lakosság otthonra lelt, és virágzó gazdaságot, állattenyésztést, szőlőkultúrát teremtett. A birtokviszonyok is letisztultak. Az adomány, házasság, vásárlás útján birtokokat szerzett új köznemesség elfoglalta helyét a megyei közigazgatásban. A vármegye legújabb kori története a szomszédokkal folytatott határpercek eredményeként jóval kisebb közigazgatási területen folytatódott.

Lásd: BKMÖL IV. 1. a) A nemesi közgyűlésen születtek a statútumok. Itt hirdették ki a törvényeket, az uralkodói rendeleteket, a nemesség elismerését, és itt történt a beadványok, az egyéni panaszok kivizsgálását is. A katonaság dolgaiban és az adózás ügyeiben hozott testületi határozatok is itt ragadhatók meg. A nemesi közgyűlés minden döntését jegyzőkönyvben rögzítették. A levéltár gyűjteményében az első közgyűlési kötet az 1696 és 1703 között keletkezett jegyzőkönyveket tartalmazza. 1714-től hiánytalan, ill. folyamatos a jegyzőkönyvek sora. A jegyzőkönyvekben a rendeletek, a kérelmek, többek között a telepítési szerződések teljes szövegét rögzítették. 1800-tól a rendeletek kivételével a közgyűlés elé kerülő ügyek csak kivonatos formában olvashatók, és a tárgyalandó ügyeket minden évben 1-es sorszámmal indítva számozták.

Az 1700–1785 és az 1790–1811 közötti évek protocollumaihoz készült index. A jegyzőkönyvek nyelve a 18. század folyamán latin nyelvű, majd a nemzeti öntudatra ébredés századának kezdetén, 1807-től magyar nyelven jegyzőkönyveztek a particularis és a generalis üléseket. A jegyzőkönyvek kizárólag mikrofilmen olvashatók.

b) A vármegye feudális kori levéltárának többségét a közgyűlési iratanyag alkotja, amely 1654-től datálódik, ugyanakkor az 1714-ig terjedő időszak töredékesnek mondható. Különböző, a 19. század elején kialakított irattári rendszerben kezelendők az akták. Az 1654–1785 és az 1810–1932 közötti iratokat kútfőbe sorolták az alábbiak szerint: 1. Katonai biztosi és adózási ügyek (Commissariatico-Contributionalia); 2. Nemesi fölkeléssel kapcsolatos ügyek (Insurrectionalia); 3. Közügyek (Publico-Politica); 4. Kereskedelmi ügyek (Commercialia); 5. Nemesi ügyek (Nobilitaria); 6. Urbéri ügyek (Urbarialia); 7. Árvaügyek (Orphanalia); 8. Szabályrendeletek, árszabások (Normalia); 9. Tiltakozások (Protestationes); 10. Jogi ügyek, bírói parancsok (Judicialia); 11. Büntügyi ügyek (Criminalia); 12. Körözüvények (Currentalia).

E korszakok jól kutathatók név- és tárgymutató alapján, amelyek megadják az egyes akták lajstromszámát, ill. az ügyek közgyűlési jegyzőkönyvi számát. Az 1810–1832 között keletkezett iratok lajstromkönyvei is fennmaradtak. 1790–1800 közötti iratok időrendben következnek, amelyek ügyviteli, valamint levéltári segédletek hiányában csak doboz szinten kutathatók. Viszont az 1801–1809, 1833–1848 közötti évek iratai évenként induló lajstromszámmal rendelkeznek, amelyek szintén index segítségével kereshetők. Az 1801–1809 közötti évek irattári különlegessége, hogy az ügyirat lajstromszáma és a közgyűlési jegyzőkönyvi száma azonos. A Mária Terézia-féle urbéri szerződések (1767) a 6. kútfő, azaz az urbéri ügyek alatt lelhető meg. A 18. században többnyire latin nyelvűek, a 19. század első felében inkább magyar nyelvűek a források, de az egész korszakot tekintve elsősorban a beadványok esetében a latin, a magyar és a német nyelv használata egyaránt elfogadott.

d) A nemesi közgyűlési irategyüttes részét képező állagok, iratsorozatok közül az összeírásokról megjegyzendő, hogy azok egy része községi összesített adatot közöl, míg például a különféle foglalkozást űző nemtelenek, valamint a himlőoltások jegyzékén nevek listája került feljegyzésre.

e) A népösszeírások csupán a községek összesített adatait tartalmazzák.

Irodalom:

Várady Zoltán: Tolna vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái 1696–1703. Szerk.: Dobos Gyula. Szekszárd, 1991.

Link Dóra: Tolna vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái 1714–1717. Szerk.: Dobos Gyula. Szekszárd, 2009.

Évszázadokon át Tolna megye történetének olvasókönyve I. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1978. 201–428. p.

Szilágyi Mihály: Tolna megye kereskedelme a török kiűzésétől 1848-ig. In: Tanulmányok Tolna megye történetéből (Továbbiakban: Tanulmányok) I. Szerk.: Puskás Attila. Szekszárd, 1968. 61–85. p.

Bánkúti Imre: Tolna megye a Rákóczi szabadságharcban. In: Tanulmányok II. Szerk.: Puskás Attila. Szekszárd, 1969. 87–166. p.

Horváth Árpád: Tolna vármegye és az utolsó nemesi felkelés. In: Tanulmányok III. Szerk.: Puskás Attila. Szekszárd, 1972. 93–184. p.

Holub József: Az újjáépítés megindulása Tolna megyében a török kiűzése után 1686 Például 1703-ig. In: Tanulmányok V. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1974. 5–124. p.

Horváth Árpád: Megyei önkormányzati szervezet Tolna megyében a XVIII. század első évtizedeiben (1703–1740). In: Tanulmányok V. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1974. 125–182. p.

Gutai Miklós: Tolna megye egészségügyének története az 1801–1833. között. In: Tanulmányok VI. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1974. 207–274. p.

Kozák Károly: A szekszárdi apátság és a megyeháza története. In: Tanulmányok VI. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1974. 339–384. p.

Andrásfalvy Bertalan: Duna mente népének ártéri gazdálkodása Tolna és Baranya megyében az ármentesítés befejezéséig. In: Tanulmányok VII. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1975.

Horváth Árpád: Tolnavármegye és a rendi országgyűlések 1712–1805. In: Tanulmányok VIII. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1978. 99–124. p.

Braun Sándorné: Tolnavármegye és a rendi országgyűlések 1807–1847. In: Tanulmányok VIII. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1978. 125–174. p.

Hegedüs László: Tolna megye nyugati felének települései (1580–1704). In: Tanulmányok IX. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1979. 5–104. p.

Bél Mátyás: Notitiae Hungariae... c. művéből Tolna megye leírása. In: Tanulmányok IX. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1979. 327–364. p.

Szőke Sándorné Zsiros Mária: Az 1692. évi Kélcz Mihály féle összeírás. In: Tanulmányok X. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1983. 5–32. p.

Szilágyi Mihály: Az újratelepülő Tolna megye (1710–1720). In: Tanulmányok X. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1983. 33–168. p.

Bezerédj Győző. Tolna megye településeinek pecsétje a feudalizmus végén. In: Tolna Megyei Levéltári Füzetek (Továbbiakban: Füzetek) 2. Szerk.: Dobos Gyula Szekszárd, 1991. 97–120. p.

Cserna Anna: A Sztankovánszkyak birtokszerzése. In: Füzetek 4. Szerk.: Dobos Gyula. Szekszárd, 1994. 5–32. p.

Szita László: A lutheránus németiség bevándorlása és településtörténete Tolna megyében a XVIII. században. In: Füzetek 5. Szerk.: Dobos Gyula. Szekszárd, 1996. 5–164. p.

T. Mérey Klára: Tolna megye úthálózata és a mellettük fekvő települések a 18-19. század fordulóján. In: Füzetek 6. Szerk.: Dobos Gyula. Szekszárd, 1997. 209–262. p.

Kéri Henrik: A Mercy grófok szerződésai Tolna megyei jobbágyaikkal. Urbérrendezés a högyészi uradalomban. In: Füzetek 7. Szerk.: Dobos Gyula Szekszárd, 1999. 315–346. p.

Cserna Anna: „Iparkodó gazdaság” A lótenyésztés és lónemesítés ügye. In: Füzetek 10. Szerk.: Dobos Gyula Szekszárd, 2002. 229–250. p.

TMÖL IV. A. 4. Tolna vármegye II. József-féle közigazgatásának iratai (Germanica) 1785–1789 12,4 ifm.

a) Közigazgatási iratok 1785–1789. 12,2 ifm.

b) Iskolák összeírásai 1789. 0,2 ifm.

Lásd: BaML IV. 2. a) Tolna megye a IX. pécsi adminisztratív kerülethez tartozott Baranya, Somogy, Verőce és Szerém megyékkel együtt. A közigazgatás szervezeti átalakítása együtt járt az iratkezelés újraindításával. Tolnában a II. József-kori iratok kezdő dátuma 1785. november 1. Az iratanyag hiánytalanul fennmaradt ügyviteli segédkönyveivel együtt, tehát a kutatás, az ügyek keresése az ügy-könyvek (Gestions-Protocoll), valamint a név- és tárgymutatók segítségével lehetséges. Az osztrák mintára épülő közigazgatás nyelve német volt, ám a latin nyelv használatával is lehet találkozni az ügyvitelben.

b) Az iskolai összeírások településenként készültek az iskolák, a tanulók adatainak közlésével és a tanítók neveinek feljegyzésével.

Irodalom:

Hajdú Lajos: II. József igazgatási reformtörekvései és ezek végrehajtása Tolna vármegyében. In: Tanulmányok V. Szerk.: K. Balog János Szekszárd, 1974. 183–276. p.

Hajdú Lajos: Az alsófokú népoktatás fejlődése Tolna vármegyében (1770–1790). In: Tanulmányok IX. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1979. 105–228. p.

TMÖL IV. A. 5. Tolna vármegye adószedőjének iratai (Perceptoralia) 1695–1848. 15,9 ifm.

a) Országos összeírások (Domestica) 1695–1778. 1,31 ifm.

b) Conscriptio Regnicilares 1828. 0,75 ifm.

c) Adóösszeírások (Dicalis) 1772–1848. 1,82 ifm.

d) Kárösszeírások (Relaxationes) 1733–1815. 2,7 ifm.

e) Katonai terhekkel kapcsolatos iratok (Lieferung) 1769–1828. 1,82 ifm.

f) Közmunka elszámolások (Praejuncturae et vecturae) 1733–1790. 7,5 ifm.

Lásd: BaML IV. 6. Az a) országos összeírások a lakosság vagyoni helyzetének felmérése céljából készültek, és az adókimutatás alapjául szolgáltak. A társadalomtörténeti kutatásokra és a családfakutatásokra is használható értékes iratsorozat évről-évre rendezett és lajstromozott. A lajstromszám mögött a járássok sorrendjében a települések sora található. Az egyes települések lakóit és javaikat személyenként vették lajstromba az összeírók. A kutatás megkönnyítésére települési mutató áll a kutató rendelkezésére.

b) Mivel az összeírást országosan rendelték el, így egységes szempontok alapján történt az adatfelvétel. Az adózó nép személyi és vagyoni helyzetét 14 rovatban rögzítették. Az állag 83 megyei község külön-külön füzetben rögzített adatait tartalmazza. Az összes település összesített

adatát pedig a Summarium conscriptionum regnicolarium committatus Tolnensis címet viselő kötetben összegezték. Az összeírás többek között családkutatásra is alkalmas, mivel az egyes községekben élő családokat név szerint sorolták fel. A községi füzetek legvégén egy latin nyelvű leírás is olvasható a községről, a gazdálkodás módjáról, az iparosokról, a földesúri szolgálatokról. Az összeírások megtekintése mikrofilmen történhet.

c) A honi és a hadiadó kivetése céljából készült rovatos összeírás. A tabellák a Dombóvári, a Dunaföldvári, a Simontornyai és a Völgységi járás községeire kivetett adó mértékéről informálnak.

d) Az iratok az adózó népet ért rendkívüli és elemi károkról, a katonaság okozta károk kivizsgálásáról, és jóvátételéről szólnak. Az iratanyag csupán évrendezett, és csak az egyes iratok átnézésével kutatható.

e) A katonaság eltartásával kapcsolatosan keletkezett ügyek. Darabszintű jegyzék segíti az iratokban való keresést.

f) Az állag év szerint rendezett, mélységében feltáratlan és segédlete nincsen. Ebben az iratsoroztatban a jelenlegi ismeretek szerint a vármegyéhez benyújtott elszámolásokat, az adószedő nyugtáit és egyéb iratait gyűjtötték össze.

TMÖL IV. A. 6. Tolna vármegye számvevőjének iratai (Exactoralia) 1713–1848. 18,35 ifm.

a) Háztartási számadások (Rationes perceptuales) 1713–1848. 16,8 ifm.

b) Dunai munkálatok számadásai 1828–1840. 0,65 ifm.

c) Kaposvizi munkálatok számadásai 1826–1830. 0,25 ifm.

d) Sió–Kapos szabályozás számadásai 1821–1827. 0,5 ifm.

e) Vármegyeháza építésének számadásai 1826–1838. 0,15 ifm.

Kezdetben az adószedő feladata volt a számadások vezetése is, akit a vármegye éves elszámolásra kötelezett. Idővel az egyre bonyolultabbá váló pénzügyek adminisztrációjához alkalmazták a számvevőt (exactor). Tolna vármegyében 1775-től választott tisztségviselő a számvevő. Az iratanyag a vármegye működéséhez kötődő bevételeket és kiadásokat, valamint közérdeket szolgáló ügyek, elszámolásait tartalmazza. Az évrendezett iratokhoz sem korabeli, sem levéltári segédlet nem készült.

Irodalom:

Dóka Klára: Folyószabályozás Tolna megyében a 19. században. In: Tanulmányok IX. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1979. 229–247. p.

TMÖL IV. A. 7. Tolna Vármegye Törvényszékének iratai (Sedria) 1715–1848. 42,83 ifm.

a) Polgári törvényszéki ülések jegyzőkönyvei (Protocolla sedriae civilis) 1715–1848. 1,45 ifm.

b) Polgári perek (Processus civiles) 1722–1848. 20,29 ifm.

c) Polgári törvényszéki peren kívüli ügyek 1838–1848. 0,13 ifm.

d) Büntető törvényszéki ülések jegyzőkönyvei (Protocolla sedriae criminalis) 1790–1848. 1,99 ifm.

e) Büntető perek (Causae criminales) 1701–1848. 8,45 ifm.

f) Büntető törvényszéki peren kívüli ügyek (Sedria criminalia) 1723–1848. 10,65 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 1. Az egyes ügýtípusok 1-el kezdődően folyamatos sorszámot viselnek, és a megkülönböztetésükre sajátos betűjelzést alkalmaztak, a polgári ügyek esetében „i”, a polgári törvényszéki ügyek „ii”, büntető perek „iii”, a büntető törvényszéki ügyek „iv” jelzetet kapták.

b) A polgári perekhez index tartozik.

e–f) A büntető és a büntető törvényszéki ügyekhez közös mutató-, és lajstromkönyvet készítettek a betűjelek alkalmazásával.

TMÖL IV. A. 8. Tolna Vármegye II. József-féle Törvényszékének iratai (Acta Judici Subalterni) 1787–1789 0,12 ifm.

Lásd: BaML IV. 9. A kutatás az akták egyenkénti átnézésével lehetséges. Az iratanyag töredékességének oka, hogy a II. József-kori perek többsége Tolna Vármegye Törvényszékének iratanyagában maradtak.

TMÖL IV. A. 11. Egyed Antal-féle összeírás 1829. 0,06 ifm.

Egyed Antal, dunaföldvári plébános 22 kérdésből álló összeírási ívet készített, amelyet a vármegye és a járási főszolgabírói hivatalokon keresztül juttatott el a településekre. A kérdések a lakosság származására, szórakozására, étkezési szokásaira, mentalitására, valamint a település történetére, birtokviszonyaira, gazdaságára vonatkoztak. 53 településről érkeztek meg a kitöltött kérdőívek. Az összeírás töredékes, de így is nélkülözhetetlen forrás a településkutatás számára.

Irodalom:

Cserna Anna–Kaczián János: Egyed Antal összeírása és korrajz Tolna vármegyéről. Szekszárd, 1986.

TMÖL IV. B. 101. Tolna Vármegye Bizottmányának iratai 1848–1849. 1,55 ifm.

a) Jegyzőkönyvek 1848–1849. 0,12 ifm.

b) Iratok 1848–1849. 1,43 ifm.

c) Be- és kitáblázási jegyzőkönyvek lásd: IV. A. 1. f) alatt

Lásd: BéML IV. Vármegyei bizottmányok. Az a) állagban az 1848. évi nemes vármegyei és a bizottmányi jegyzőkönyvek egy kötetben található. 1849. február–9-ig, az első osztrák megszállásig folyamatos az ülések dokumentálása. A szabadságharc tavaszi hadjárata során felszabadult vármegyében 1849. június 12.-től, részben új tisztségviselőkkel ismét működött a bizottmány. A bizottmány az utolsó ülését 1849. augusztus 1-jén tartotta.

b) A forradalom és szabadságharc forrásaihoz tartozó név- és tárgymutató nem képez önálló kötetet, ugyanis az 1833–1849 közötti akták mutatóit az abc betűinek sorrendjét követve egybe, azaz egy-egy kötetbe kötötték.

Irodalom:

Horváth Árpád: A megyei önkormányzat működése Tolnában 1848–1872 között. In: Tanulmányok VIII. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1978. 175–234. p.

Cserna Anna: Adatok Sztankovánszky Imre politikai tevékenységéről. In: Tanulmányok XI. K. Balog János. Szekszárd, 1987. 513–544. p.

Évszázadokon át Tolna megye történetének olvasókönyve I. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1978. 431–523. p.

Dobos Gyula: „Emelt fővel...” Élet- és pályakép Perczel Miklósról. In: Füzetek 3. Szerk.: Dobos Gyula. Szekszárd, 1992. 7–32. p.

Cserna Anna: Gróf Baththyány Kázmér és Sztankovánszky Imre kormánybiztosok levelezése 1848-1849-ben. In: Füzetek 7. Szerk.: Dobos Gyula. Szekszárd, 1999. 347–392. p.

Tolna megye 1848–1849-ben. (Forrásgyűjtemény). Szerk.: Dobos Gyula Szekszárd, 1998.

TMÖL IV. B. 102. Tolna Vármegye Újoncozási Bizottságának iratai 1848–1849. 0,26 ifm.

A tárgy és irattípusok szerint rendezett anyagban figyelemre méltók a községi, név szerinti újoncösszeírások. Járásonként a járásokhoz tartozó községekben kiállított újoncok, önkéntesek névjegyzékai, honvédavató jegyzékek is készültek. A raktári jegyzék alapján áttekinthető a teljes iratanyag.

Irodalom:

Horváth Árpád: A Tolna megyei 1848-as szabadságharcosok nyomában. In: Tanulmányok I. Szerk.: Puskás Attila Szekszárd, 1968. 85–138. p.

TMÖL IV. B. 103. Tolna Vármegye Központi Választmányának iratai 1848. 0,13 ifm.

Lásd: SL IV. B. 103. A fondban országgyűlési választói kerületek szerint, azon belül a községek választó polgárainak névjegyzékei találhatóak.

Irodalom:

Varsányi Péter István: Tolna megye az 1848-as és az 1861-es választások tükrében. In: Füzetek 4. Szerk.: Dobos Gyula Szekszárd, 1994. 59–82. p.

TMÖL IV. B. 151. Tolna vármegye cs. kir. biztosának iratai 1849. 0,73 ifm.

Az irategyüttes tartalmazza az I. és a II. osztrák megszállás, azaz a Windischgrätz és a Haynau-féle közigazgatás iratait. Mutatókönyvek alapján kutathatók a lajstromozott iratok.

TMÖL IV. B. 152. Tolna Megyei Cs. Kir. Megyehatóság iratai (Tolnaer K. k. Comitátsbehörde) 1850–1860. 38, 49 ifm.

a) *Megyefőnöki iratok 1850–1860. 36,32 ifm.*

b) *Népszámlálás iratai 1850, 1857. 1,35 ifm.*

c) *Állítási lajstromok 1850–1860. 0,25 ifm.*

d) *Végrendeletek 1854–(1871). 0,12 ifm.*

e) *Útlevelek (1846)–1855. 0,32 ifm.*

f) *Közmunka összeírás 1851–1852. 0,13 ifm.*

Lásd: BaML IV. 152. Az ügyintézés 1850–1853 között magyar nyelven történt. 1854-től a német nyelvű, osztrák mintára épülő közigazgatási rendszerben Tolna megye a soproni kerülethez tartozott. A megye öt járásra oszlott. A járasok (kerületek) kialakításában változás történt, amely elsősorban névváltozást jelent, és nem területit. A korábban létező Dombóvári és a Simontornyai járás helyett a Hőgyészi és a Tamási járást találjuk. A Szekszárdi, Földvári és a Bonyhádi járasok változatlan elnevezéssel maradtak. Az a) megyehatósági iratok irattári rendszerét tekintve az 1850–1853 közötti akták évenként 1-gyel indulva az iktatószámok növekvő sorrendjében helyezkednek el. Az egymáshoz tartozó ügyeket nem kapcsolták össze, emiatt a témák kutatása kissé nehézkes. Az 1854–1860 közötti időszakban az akták tárgyi szempontú csoportosítást kaptak. Az iratokat I–XXII. fasciculusba és subfasciculusba és azon belül évek, iktatószámok sorrendjébe rendezték. A subfasciculusokat az abc betűivel jelölték meg. Indexek, fondtörténet segítik a kutatást.

b) A népszámlálás anyaga eléggé hiányos. Felviteli ívekből áll, amelyeket családonként vettek fel, feltüntetve a családtagok életkorát, foglalkozását, családi viszonyait, tartózkodási helyét. 1850-ből csak a Bonyhádi járásból Bonyhád, Zomba, Tevel, Izmény, Mucsfa, Váralja községek összeírásai maradtak fenn. Az 1857-es népszámlálás zömében a Tamási járásban lévő községeket tartalmazza. A járási összeírás nem teljes. A Bonyhádi járás esetében néhány kisebb település, Tabód, Szerdahely, Börzsöny népszámlálási adatairól lehet információkat szerezni.

c) Az iratsorozat a katonai szolgálatra kötelezettek korcsoportok szerint összeállított és személyi adatokat is tartalmazó nyilvántartásait takarja.

d) Végrendeletekből, házassági szerződésekből álló gyűjtemény, ezért a rendszere mesterséges. Jegyzék alapján kutatható

e–f) Mindkettő rendezetlen, segédletük nincsen.

Irodalom:

Horváth Árpád: Tolna megye igazgatása a neoabszolutizmus idejében. In: Tanulmányok IX. K. Balog János. Szekszárd, 1979. 169–222. p.

Glósz József: Az alsó- és középfokú oktatás története Tolna megyében az önkényuralom időszakában (1849–1867). In: Tanulmányok XI. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1987. 5–54. p.

Évszázadokon át Tolna megye történetének olvasókönyve II. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1985. 5–216. p.

TMÖL IV. B. 153. Tolna Vármegye Árvabizottmányának iratai 1850–1860. 2,21 ifm.

Lásd: BFL V. 43. Irattípusok, azaz a jegyzőkönyvek, az iktatott iratok, a számadások kronologikus rendjében rendezett az árvák, gondokoltak ügyeivel foglalkozó bizottmányi iratanyag. A Bonyhádi Kerület 1857–1858-ból származó elszámolásai rendezetlenek.

TMÖL IV. B. 154. Tolna Vármegyei Cs. Kir. Számvevőség iratai (Buchhalterei, Rechnungsamt) 1850–1860 0,85 ifm.

a) Vármegyei számadások 1850–1860. 0,2 ifm.

b) Csapó Ida hagyatékára vonatkozó számadás 1856–1860. 0,65 ifm.

a) Településtörténeti kutatásokhoz használható a községek számadásait és a számvevői észrevételeket tartalmazó iratanyag.

TMÖL IV. B. 155. Tolna Vármegye Cs. Kir. Törvényszékének iratai (K. k. Comitäsgericht in Tolna) 1850–1860. 30,77 ifm.

a) Polgári perek 1850–1860. 13,38 ifm.

b) Büntető perek 1852–1860. 17,39 ifm.

a) Az 1850. szeptember 13-án kelt császári rendelettel a közigazgatástól elkülönítve folyt a törvénykezés az újonnan megszervezett megyei törvényszéken. A polgári ügyeket római számokkal (I–VII, VIII) jelzett kútfőkbe sorolták. A kútfők közül a I. és II. alatt a különféle utasítások, rendelkezések, a III. és VII. alatt a polgári eljárás alá eső vagyoni jogi ügyek és az ügyintézésükkel kapcsolatos akták, a IV. alatt a hagyatékok, árvaügyek, a VI. alatt a kártalanítások, betáblázások, a VIII. alatt a váltókereseti ügyek találhatók. Az ügyviteli segédletek 1854-től teljesek.

b) A büntető perek rendszere mesterséges, ugyanis az akták az elkövetők neveinek betűrendjében következnek.

Irodalom:

Katona Géza: Mozzanatok a Tolna megyei bíróságok ítélkezési gyakorlatából az abszolutizmus első szakaszában. In: Tanulmányok III. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1972. 185–224. p.

TMÖL IV. B. 156. Tolna Vármegye Cs. Kir. Úrbéri Törvényszékének iratai (Tolnaer K. k. Urbarialgericht) (1700)–(1928). 11,26 ifm.

a) Úrbéri perek (1700)–(1928). 11,26 ifm.

b) Úrbéri térképek lásd: XV. 1. alatt

c) Úrbéri földkönyvek lásd: VI. 1., VII. 1. alatt

Lásd: FML IV. B. 154. A megyeszékhelyen működő törvényszék a jobbágyfelszabadítással kapcsolatos birtokvitákban, elsősorban a legelő-elkülönítési, a tagosítási és erdő ügyekben döntött Tolna megye esetében. Majd 1860-tól a megyei úrbéri törvényszék jogköre kibővült, és Bács-Bodrog megye több települése (Felsőszentiván, Hegyes-Kishegyes, Hercegszántó, Jánoshalma, Katymár, Csátalja) úrbéri perében is határozott. A 20. század elejéig is elhúzódó községi úrbéri perek és a hozzá tartozó mellékletek betűrendben találhatóak, a települések iratai pedig év szerinti és tematikus rendszert alkotnak. Raktári jegyzék segíti az iratanyagban való tájékozódást.

TMÖL IV. B. 157. Bonyhádi Cs. Kir. II. Osztályú Járásbíróság iratai (K. k. Bezirksgericht in Bonyhád) 1850–1853. 4,89 ifm.

A járásbíróság polgári ügyeit őrzi a levéltár. A III., IV. és a VII. kútfő alá sorolt különféle polgári peres eljárást igénylő perek, hagyatékok, árvaügyek névmutató segítségével kutathatók.

TMÖL IV. B. 158. Bonyhádi Cs. Kir. Önálló Járásbíróság iratai (K. k. Selbstständiges Bezirksamtsgericht in Bonyhád) 1854–1860. 13,06 ifm.

a) Polgári törvénykezési iratok 1854–1860. 12,02 ifm.

b) Telekkönyvi iratok 1859–1860. 1,04 ifm.

a) A Bonyhádi járás területére vonatkozó hatáskörrel működött. A fennmaradt III., IV., és VII. jelzetű polgári periratok évenként a lajstromszámok növekvő sorrendjében helyezkednek el. Kutatásuk szintén névmutató alapján lehetséges.

b) Zömében telekkönyvi végzések, betűrendben.

TMÖL IV. B. 159. Földvári (Dunaföldvári) Cs. Kir. I. Osztályú Járásbíróság iratai (K. k. Collegialgericht in Földvár) 1850–1854. 6,32 ifm.

a) Jegyzőkönyvek 1850. 0,03 ifm.

b) Polgári perek 1850–1854. 3,04 ifm.

c) Büntető perek 1850–1854. 3,25 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 201. A neoabszolútizmus időszakának bírósági szervezetében a legnagyobb változás a szolgabírói ítélőszék helyébe lépő járásbíróságok létrehozása volt. Tolna megyében a rendeleteknek megfelelően alakultak meg 1853-ig az első- és másodosztályú járásbíróságok, hat mezővárosban. Felügyeletüket a Pécsi Cs. Kir. Megyei Törvényszék látta el. A másodosztályú járásbíróságok a vegyes járásokban jöttek létre, ahol a közigazgatás és a bírászkodás nem vált szét. A Földvári járásban mint politikai (közigazgatási) járásban az első osztályú bíróságot szervezték meg. Bizonyos bűnesetekben illetékessége volt, és társasbíróságként pedig a hógyszési és az ozorai másodosztályú járásbíróság fölé helyeztetett.

b) Névmutató alapján kereshetők az ügyek.

c) A büntető perek segédkönyv hiányában az ügyek egyes átnézésével kutathatók.

TMÖL IV. B. 160. Földvári (Dunaföldvári) Cs. Kir. Önálló Járásbíróság iratai (K. k. Selbstständiges Bezirksamtsgericht in Földvár) 1854–1860. 9,13 ifm.

a) Jegyzőkönyvek 1854. 0,04 ifm.

b) Polgári perek 1854–1860. 9,09 ifm.

Az újabb bírósági reform nyomán, 1854-től az ügynevezett „végleges” időszakban a járási székhelyeken, így Földváron önálló szervezetű bíróságként működött tovább a járásbíróság. A járásbírói teendőket a törvényszék kiküldöttje látta el. A felügyeleti jogot a megyei törvényszék gyakorolta.

a) Polgári és szóbeli perekről készült jegyzőkönyveket rejt az iratsorozat.

b) A polgári perek között a III. jelzettel vagyoni jogviták, a IV. alatt hagyatékok, a VII. jelzet alatt adásvételek, szerződések stb., azaz a polgári eljárás alá tartozó ügyek maradtak fenn.

TMÖL IV. B. 161. Hógyszési II. Osztályú Járásbíróság iratai (K. k. Bezirksamtsgericht in Hógysz) 1850–1860. 9,82 ifm.

a) Jegyzőkönyvek 1850–1853. 0,04 ifm.

b) Polgári és büntető perek 1850–1860. 9,78 ifm.

A bírósági reform ideiglenes időszakában (1850–1853) és a végleges szervezet (1854–1860) időszakában keletkezett iratanyagot nem választották szét, így az ideiglenesen bevezetett szervezeti forma elnevezése alatt szerepel a teljes bírászkodási iratanyag. A járásbíróság működése az adott korszakban folyamatos. A hatásköri funkciók nem feltártak, illetékessége sem körülhatárolható a jelenlegi ismeretek alapján. Megjegyzendő, hogy Hógyszés státusa járási

székhely volt ekkor, és feltehetően 1854-től önállóan eljár a hozzá beosztott települések lakosságának bírósági ügyeiben.

b) A két pertípus nem különül el a jelenlegi rendezettségi állapotban. Csak a polgári perekhez van névmutató.

TMÖL IV. B. 162. Ozorai Cs. Kir. II. Osztályú Járásbíróság iratai (K. k. Bezirksgericht in Ozora) 1850–1854. 4,44 ifm.

Csak az ideiglenes bírósági szervezet idején működött, és polgári ügyekben döntött a környező települések esetében.

TMÖL IV. B. 163. Szekszárdi Cs. Kir. I. Osztályú Járásbíróság iratai (K. k. Collegialgericht in Szekszárd) 1850–1854. 5,51 ifm.

a) *Jegyzőkönyvek 1850–1854. 0,4 ifm.*

b) *Polgári perek 1850–1854. 3,29 ifm.*

c) *Büntető perek 1850–1854. 1,82 ifm.*

Lásd: BKMÖL IV. 201. Az a) állagban a polgári és a fenyítő ügyekről évenként és elkülönítve vették fel a jegyzőkönyveket.

b) A bírósági utasítások, rendelkezések, a vagyoni jogi ügyek, a polgárok örökösödési ügyei és egyéb pénzbeli követelések ügyei találhatók.

c) A bűnügyek tekintetében mint kollegiális bírósághoz a Szekszárdi, a Bonyhádi és a Pécsváradi járás települései tartoztak. Az aktákat évenként 1-gyel indítva lajstromozták, tehát irattári rendszerük a lajstromszámok növekvő sorrendjére épül. Névmutatók nincsenek.

TMÖL IV. B. 164. Szekszárdi Cs. Kir. II. Osztályú Járásbíróság iratai (K. k. Bezirksgericht in Szekszárd) 1850–1854. 0,68 ifm.

a) *Jegyzőkönyvek 1852–1854. 0,03 ifm.*

b) *Büntető perek 1850–1854. 0,65 ifm.*

A járásbíróság esetében a hatáskör tisztázatlan. Az irategyüttes A, B, C és D betűkkel jelzett büntető ügyeket tartalmaz. Az A kútfő alá a feljelentések, a B alá a büntető ügyek, a C alá a büntető ügyek eljárásaival kapcsolatos akták, a D kútfőbe pedig a más bíróságok különféle megkeresései kerültek.

TMÖL IV. B. 165. Szekszárdi Cs. Kir. Városilag Kiküldött Járásbíróság iratai (K. k. Städtisch Delegiertes Bezirksgericht in Szekszárd) 1855–1860. 10,14 ifm.

a) *Polgári perek 1855–1860. 7,95 ifm.*

b) *Büntető perek 1855–1860. 2,19 ifm.*

Az alsó fokú bíraskodásnak 1854-től egy újabb szervezete a városilag kiküldött bíróság volt, amely Tolna megyében csak Szekszárdon, a megyeszékhelyen és egyben járási székhelyen működött a járás összes településére terjedő hatáskörrel polgári és büntető ügyekben.

a) A III., IV. és a VII. kútfőbe sorolt polgári perek névmutató alapján keresethetők.

b) Ebben az iratsorozatban csak a D-jelű, azaz a más bíróságoktól érkezett megkeresések, körözvények találhatók. Bűnperek ebből a korszakból nincsenek.

TMÖL IV. B. 166. Tamási Cs. Kir. Önálló Járásbíróság iratai (K. k. Selbstständiges Bezirksgericht in Tamási) 1855–1860. 6,27 ifm.

Polgári pereket, azaz a III., IV. és VII. kútfőbe sorolt aktákat tartalmaz az iratanyag. Ügyviteli segédkönyvei hiányosak. 1853-ból elnöki rendeletek mutatója, 1855-ből polgári mutató, 1857-ből büntető perek mutatója, iktatója maradt meg.

TMÖL IV. B. 251. Tolna Vármegye Bizottmányának iratai 1861. 0,08 ifm.

A császári udvar az Októberi Diplomával, valamint a Februári Pátenssel az alkotmányosság helyreállítására tett engedményeket. Tolna megyében 1860 novemberében 1848-as alapon főispánt választottak, majd megalakították az állandó bizottmányt. Az 1861. január 7. és október 30-a között alkotmányosan ülésező testület működését, valamint az ideiglenesnek bizonyult időszak eseményeit dokumentálják a jegyzőkönyvek.

TMÖL IV. B. 252. Tolna Vármegye Bizottmányának iratai 1867–1871. 0,7 ifm.

1867. április 24-én ült össze az állandó bizottmány, miután az osztrák-magyar kiegyezés már kész ténnyé vált. Egy héttel később választotta meg a bizottmány a megyei tisztkart, amely zömmel az 1861. évi tisztségviselőkből tevődött össze. Ismét egy átmeneti megyei igazgatásnak az intézkedéseit örökítették meg a jegyzőkönyvek.

TMÖL IV. B. 254. Tolna vármegye első alispánjának iratai 1861–1871. 18,2 ifm.

a) Közigazgatási iratok 1861–1871. 17,98 ifm.

b) Állítási lajstromok 1862–1866. 0,22 ifm.

Lásd: BÉML IV. 256. A Schmerling nevéhez fűződő provizórium és a kiegyezés utáni, azaz a közigazgatás reformjáiig terjedő időszak megyei igazgatásának dokumentumai tartoznak az a) állagba. Minden évhez mutatókönyv készült, amely egyben az irattározás módját is tükrözi. A visszafelé haladó alapszámos iktatási rendszert alkalmazták, vagyis az ügyben elsőként keletkező aktához csatolták a későbbi keletkezésűeket. Az iratok csatolását pontosan vezették. Az irategyüttes társadalom-, község- és családtörténeti kutatáshoz egyaránt használható.

b) A családtörténeti kutatásokra is alkalmas nyilvántartásokban a katonaköteleseket korcsoportokként a személyes adataikkal jegyezték fel.

Irodalom:

Szita János: Tolna vármegye költségvetési gazdálkodása a dualizmus első éveiben (1867–1870). In: Tanulmányok V. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1974. 319–352. p.

Máthé Gábor: A közigazgatás és az igazságszolgáltatás hatásköri rendezésének kérdései a dualizmus első éveiben. In: Tanulmányok V. Szerk.: K. Balog János Szekszárd, 1974. 353–372. p.

TMÖL IV. B. 258. Tolna Vármegye Központi Árvatörvényszékének iratai (Árvaszámadások gyűjteménye) (1815)–(1914). 27,92 ifm.

Az árvatári számadásokat eredeti irattári helyük rekonstruálásának lehetetlensége miatt, a levéltár gyűjteményként kezeli. A fond rendezése községenként, az iratok keletkezésének sorrendje szerint történt. A kimutatások egyik típusa az árvatári adósokról készült, s ezek tartalmazzák a tőke- és kamattörlesztéseket is. A gyámatyák évenként, számadásokban vezették a kiskorúak és gondnokoltak követeléseit, ill. az ezekből történt kifizetéseket. A számadások mellékleteként megtalálhatóak a bevételek és kiadások alapiratai, többek között hagyatéki végzések, földbérleti szerződések, árvaszéki határozatok, gyámok, ill. kiskorúak pénzkérelmei hétköznapi szükségleteik fedezésére. A fond raktári jegyzék segítségével az iratok tételes átnézésével kutatható.

TMÖL IV. B. 259. Tolna Vármegye Központi Polgári Törvényszékének iratai (1841)–1871. 22,84 ifm.

- a) Jegyzőkönyvek 1861–1863, 1866. 0,3 ifm.*
- b) Polgári perek 1861–1866. 16,88 ifm.*
- c) Csődperek (1841)–1871. 4,18 ifm.*
- d) Vegyes iratok 1861–1869. 1,48 ifm.*

Ezen átmeneti történeti korszakban a törvénykezés szervezete nem változott, vagy csak annyiban, hogy külön-külön törvényszék ítélkezett a polgári és a fenyítő ügyekben.

- b) A polgári peres eljárásban előforduló ügyeket továbbra is az I–IV., VI. és VII. jelekkel különböztették meg tárgyuk szerint. A kutatásuk az 1861–1863 közötti évek esetében az egyes akták átnézésével, ill. a további évek esetében névmutatók segítségével lehetséges.
- c) A reformkorban induló és évtizedekig húzódnó csődperek is ebben a sorozatban lelhetők meg, ugyanis lajstromozásuk folyamatos. A mutatókönyv is ezen rendszerhez igazodik. Kutatásuk rossz fizikai állapotuk miatt korlátozott.
- d) Az állag részben sommás pereket, részben rendezetlen iratanyagot tartalmaz.

TMÖL IV. B. 260. Tolna Vármegye Fenyítő Törvényszékének iratai 1861–1868. 7,96 ifm.

- a) Jegyzőkönyvek 1861–1866. 0,35 ifm.*
- b) Büntető (fenyítő) perek 1861–1868. 7,61 ifm.*

b) Az iratanyag zömét a B jelű, azaz a bűnperek adják. Az 1861–1863 közötti évekhez és az 1866-ban keletkezett ügyekhez index is tartozik.

TMÖL IV. B. 261. Központi (Szekszárdi) járás főszolgabírájának iratai 1861–1866. 6,74 ifm.

- a) Közigazgatási iratok 1861–1866. 5,61 ifm.*
- b) Igazságszolgáltatási iratok 1861–1866. 1,08 ifm.*
- c) Állítási lajstromok 1866. 0,05 ifm.*

Lásd: BÉML IV. 261. A járás 1796–1845 között a Dunaföldvári járás részét alkotta. Kettéosztásával, a déli részéből alakul meg a Központi járás 1845-ben.

- a) A közigazgatási iratok mutató segítségével kutathatók.
- b) Segédlettel nem rendelkezik, kutatása csak az iratanyag ügyiratok szerinti átnézésével lehetséges.
- c) A töredékes iratanyag a katonai szolgálat alól felmentett katonák nevét közli. A felmentés okáról, valamint a család vagyoni helyzetéről is informál.

TMÖL IV. B. 262. Dunaföldvári járás főszolgabírájának iratai 1861–1866. 2,34 ifm.

- a) Közigazgatási iratok 1861–1866. 1,44 ifm.*
- b) Igazságszolgáltatási iratok 1861–1866. 0,84 ifm.*
- c) Állítási lajstromok 1861–1866. 0,06 ifm.*

A járás 1696-ban alakult, a megye keleti felének községeit foglalta magában az északi határától a délig. Területének kettéosztásával a déli részekből 1845-ben létrehozták a Központi járást.

- a) A közigazgatási iratok névmutató segítségével kutathatók, melyek a IV. B. 266. számú fondnál vannak elhelyezve.
- b) Az igazságszolgáltatási iratok közül a III. IV. VII. jelű iratok maradtak fenn, amelyek többek közt vagyoni, hagyatéki, árvaügyi és egyéb szerződésekre vonatkozó aktákat tartalmaznak. Segédlet hiányában tételes átnézéssel kutathatók.
- c) Az iratanyag töredékes, születési korcsoportonként a katonaállítás éve szerint készültek a listák. Adattartalmuk miatt a családkutatásoknál használhatóak.

TMÖL IV. B. 263. Dombóvári járás főszolgabírájának iratai 1861–1865. 0,6 ifm.

- a) *Közigazgatási iratok 1861–1865. 0,1 ifm.*
- b) *Igazságszolgáltatási iratok 1861. 0,48 ifm.*
- c) *Állítási lajstromok 1861. 0,02 ifm.*

A járás 1696-ban alakult, de 1700-ban már megszűnt. 1725-ig a Simontornyai járás része, 1725-ben, a Völgységi járás létrejöttkor települései az új járáshoz kerülnek. Önálló járásként 1798-tól működik ismét, gyakorlatilag lefedi a megye teljes nyugati felét. Központja Tamási. 1896-tól a járást kettéosztják. Északi felén megszervezik a Tamási járást Tamási székhellyel, a déli rész a Dombóvári járás elnevezést viszi tovább. Központja Dombóvár lesz.

- a) Töredék iratanyag, kevés nyilvántartást is tartalmaz.
- b) A III. és a VII. kútfő iratai maradtak fenn. Ügyenkénti áttekintés szerint kutatható.

TMÖL IV. B. 264. Völgységi (Bonyhádi) járás főszolgabírájának iratai 1861–1866. 4,16 ifm.

- a) *Elnöki iratok 1863–1866. 0,84 ifm.*
- b) *Közigazgatási iratok 1861–1866. 2,74 ifm.*
- c) *Igazságszolgáltatási iratok 1861–1866. 0,38 ifm.*
- d) *Állítási lajstromok 1862–1866. 0,12 ifm.*
- e) *Vegyes iratok 1861–1866. 0,08 ifm.*

A Völgységi járás 1725-ben alakult, azt megelőzően a Simontornyai járás része volt. 1798-ig magában foglalja a Dombóvári járás településeinek egy részét.

- a) A főszolgabírói hivatal bizalmas iratait foglalja magában. Segédlettel nem rendelkezik, az ügyiratok tételes átnézésével kutatható.
- b) Az 1864–1866 közötti iratanyaghoz segédlet van, a megelőző évek iratai csak tételes átnézéssel tárhatók fel.
- c) A III. és VII. kútfők iratanyaga maradt fenn; segédlettel nem rendelkezik. Az e) állagban is töredékesen találhatóak a katonaállítással kapcsolatos iratok.

TMÖL IV. B. 265. Központi (Szekszárdi) járás főszolgabírájának iratai 1867–1871. 4,96 ifm.

- a) *Közigazgatási iratok 1867–1871. 3 ifm.*
- b) *Igazságszolgáltatási iratok 1867–1871. 1,8 ifm.*

A járás 1845-ben alakult. Ezt megelőzően a Dunaföldvári járás részét képezte.

- a) Segédkönyve a IV. B. 261. jelzetű fondnál található.
- b) Segédlettel nem rendelkezik, iratszintű kutatást igényel.

TMÖL IV. B. 266. Dunaföldvári járás főszolgabírájának iratai 1867–1871. 2,26 ifm.

Iratai mutatókönyv használatával kutathatóak. 1 doboznyi mennyiségű vegyes irataiban töredékesen honvédnylvántartás is van.

TMÖL IV. B. 267. Völgységi (Bonyhádi) járás főszolgabírájának iratai 1867–1871. 2,04 ifm.

- a) *Közigazgatási iratok 1867–1871. 1,7 ifm.*
- b) *Igazgatásszolgáltatási iratok 1867–1871. 0,2 ifm.*
- c) *Állítási lajstrom 1867–1871. 0,14 ifm.*

- a) Segédletezettsége hiányos, dobozszintű átnézést igényel.

b) Csak iktatókönyvei maradtak fenn. Ezek egyes esetekben a részletesebb tárgymegjelölés miatt a családkutatóknak is információval szolgálhatnak.

TMÖL IV. B. 270. Simontornyai járás főszolgabírájának iratai 1861–1863. 0,21 ifm.

a) Igazságszolgáltatási iratok 1861–1863. 0,1 ifm.

b) Állítási lajstromok 1861–1863. 0,01 ifm.

c) Vegyes iratok 1861–1863. 0,1 ifm.

A járás 1696-ban alakult. 1700-tól 1725-ig a megszűnt Dombóvári járás községeit is magában foglalja.

TMÖL IV. B. 268. Tolna vármegye főispáni helytartójának iratai 1861–1866. 2,06 ifm.

a) Elnöki iratok 1861–1866. 1,52 ifm.

b) Közigazgatási tárgyak jegyzőkönyvei 1862–1866. 0,54 ifm.

Lásd: BaML IV. 252. Az a) elnöki iratokat évenként induló egyszerű folyószámos rendszerben tartották nyilván. Az eredeti ügyviteli segédkönyvek, egy iktató- és egy mutatókönyv 1872-ig szóló bejegyzésekkel használhatók a kutatáshoz.

A b) közigazgatási tárgyak jegyzőkönyvei, vagy másképpen ügykönyvek egy felemás igazgatási rendszerhez kötődnek. A hagyományos megyei intézmények, a tisztikar továbbra is léteztek, de nem önkormányzati alapon. Bizonyos elemeket illetően visszatérés történt az önkényuralmi rendszer igazgatásához. A főispáni helytartó jelenlétében tárgyalták az ügyeket, ill. a további ügyintézésről született határozatokat jegyezték fel az ügykönyvekben.

TMÖL IV. B. 269. Tolna vármegye főispánjának iratai 1867–1871. 0,6 ifm.

Hiányos, és csupán az elnöki iratok maradtak fenn. A hozzá tartozó mutatókönyv a IV. B. 268. jelzetű fondnál keresendő.

TMÖL IV. B. 272. Tolna Vármegye Középponti Választmányának iratai 1861. 0,16 ifm.

Lásd: SL IV. B. 254. A fondban országgyűlési választói kerületek szerint, azon belül a községek választópolgárainak névjegyzékei találhatóak.

TMÖL IV. B. 273. Tolna Vármegye Középponti Választmányának iratai 1865. 0,28 ifm.

Lásd: SL IV. B. 255. A fondban országgyűlési választói kerületek szerint, azon belül a községek választópolgárainak névjegyzékei találhatóak.

TMÖL IV. B. 401. Tolna vármegye főispánjának iratai 1877–1950. 15,69 ifm.

a) Bizalmas iratok 1920–1944. 0,22 ifm.

b) Általános iratok 1877–1950. 11,9 ifm.

c) Közellátási Kormánybiztos iratai 1941–1950. 3,09 ifm.

d) Hadiségelezési iratok 1914–1917. 0,48 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 401. Az a) bizalmas iratok csupán töredék iratanyag, ezért javasoljuk az akták egyenkénti átnézését. Elsősorban belügyminiszteri bizalmas leiratok, honvédelmi utasítások, ezekre adandó jelentések, a főispánnak benyújtott egyéni kérelmek szerepelnek az akták között.

b) Az 1877–1901 és 1931–1944 közötti évek iratai és segédkönyvei töredékesen maradtak meg. Az 1945 utáni időszakra vonatkozó iratok viszonylag teljességet mutatnak. Az általános iratokban lelhetők fel mindazon intézkedések, amelyek a főispánnak, mint a kormányt képviselő legfőbb

megyei tisztviselőnek a hatáskörébe tartoztak. A főispán örködött a törvényesség felett, ügyelt a törvények végrehajtására. A megye pedig beszámolási kötelezettsége alapján tájékoztatta feljebbvalóját. Az utasítások, a jelentések, a kimutatások bőséges adalékokkal szolgálnak a II. világháború befejezését követő évek eseménytörténetének kutatásához, többek között a lakosság ki- és betelepítésének problémaköréhez. Részben indexek, részben az akták egyenkénti átnézésével kutatható az irategyüttes.

c) A háború alatti és az utána következő évek közellátásának, a beszolgáltatásnak, a gazdaságnak a nehézségei jelennek meg a hivatali ügyintézésben, mind a különböző hivatalokkal folytatott levélváltásokban, mind az egyéni folyamodványokban, kihágási aktákban.

d) Az iratsorozatok családok, egyének segélyezési kérelmeiből áll, amelyek családtörténeti, kortörténeti információk gyűjtésére alkalmasak.

TMÖL IV. B. 402. Tolna Vármegye Törvényhatósági Bizottságának iratai 1872–1945 4,15 ifm.

a) Közgyűlési jegyzőkönyvek 1872–1945. 4,15 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 417. A törvényhatósági törvény értelmében a nemesi közgyűlés helyébe a „törvényhatóság egyetemét képviselő” törvényhatósági bizottság lépett 1872-ben, amely rendes, rendkívüli közgyűléseken tárgyalta meg a törvényhatóság dolgait, a törvényhatóság szervezetét, gazdaságát érintő kérdéseket. A bizottság teljes létszáma 396 volt. A megye területét öt járásra osztották fel, ugyanannyi szolgabíróssággal: Központi járás, a szolgabírósság székhelye Szekszárd; Dunaföldvári járás, a szolgabírósság székhelye Paks; Dombóvári járás, a szolgabírósság székhelye Tamási; Simontornyai járás, a szolgabírósság székhelye Gyöngyös; Völgységi járás, a szolgabírósság székhelye Bonyhád. 1896-ban a Dombóvári járás területének szétválasztásával létrejött a megye hatodik járása, vagyis a továbbiakban a Dombóvári járás szolgabírósságának a székhelye Dombóvár, az újonnan kialakított Tamási járás szolgabírósságának székhelye Tamási lett. A megyei közigazgatási szervezetben a későbbiekben változás már nem történt. A kiegyezés egy gyorsabb kapitalista fejlődésnek nyitott teret az országban. Tolna megyében jóval lassabb az országos átlagnál az ipari fejlődés, amit az 1880-as évektől a bányai ipar, a bőr- és szőrmeipar, a szövő- és fonóipar, s az élelmiszeripar demonstrált. A század végén 6 olyan iparvállalat dolgozott a vármegyében, amely 20-nál több munkaadót foglalkoztatott. A megyei ipari termelés élvonalát a bányai-, a selyem és az élelmiszeripar képviselte. A 20. század elején az ipari üzemek száma 22-re emelkedett. Gyakorlatilag kialakult az a bázis, amely meghatározta az eljövendő évtizedek, úgymond megyei gyáriparát. Inkább a kézműipari és a kisipari tevékenység továbbélése a jellemző Tolna megyére. A 19. század végéig kiépült a vasúthálózat. 1879 őszén Szekszárdon gőzhajóállomást nyitottak a dunai vízi út hasznosítására gondolva. A kapitalista fejlődés egyik jellemzője a hitelszervezet megerősödése. A 20. század elején a megyében már 53 pénzügyintézet tartottak nyilván. A megye elsősorban agrármegyének tekinthető, hiszen a lakosság zöme a mezőgazdaságból élt. A mezőgazdaságot a 19. század utolsó harmadában gyakran sújtotta természeti csapás, amely fékezte a növénytermesztés és az állattenyésztés eredményeit. Az évtizedekig tartó filoxéra az agrárválságot csak fokozta. A válság következményeképpen a lakosság 15%-a elvándorolt a megyéből. A nagyüzemi, tőkés gazdaságok, de általában a mezőgazdasági ágazat mégis megújult a következő századra. A megye kedvező természeti adottságai tették lehetővé a fejlett agrárkultúra megteremtését. A 20. század első felében a virágzó növénytermesztés mellett híres volt az állattenyésztés. Különösen a szarvasmarha- és a lótenyésztés kapott országhatárokon túli elismerést. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint a megyében 273 154 lakos élt. A lakosság több mint 70%-a a föld megműveléséből, ill. a termények feldolgozásából élt. A megye mezőgazdasági arculatát tükrözte a művelési ágak megoszlása. A művelhető területek nagyobbik részét a szántóföld (417 979 kh) tette ki, de számottevőnek mondható az erdőterület (56 565 kh) és a szőlőterület (24 832 kh) aránya is. A birtokstruktúra is igen változatos volt. A mezőgazdasági területek közel 75%-a a 0–5 kh nagyságú kisbirtokok,

24,1%-a pedig az 5–1000 kh közötti birtokok kategóriájába sorolható. A 3000 kh feletti nagybirtok elenyésző, viszont a művelhető területek egyötödét foglalta el. Megyei jellegzetesség, hogy jelentős a módos és középbirtok aránya. Ezek a gazdaságok a völgyeségi és a Simontornyai járásban a többséget képezték. A mezőgazdaság az I. világháborús megtorpanást viszonylag gyorsan kiheverte, ám a megye II. világháborús veszteségei oly nagyok voltak emberben, terményben, állatállományban, hogy a károk felmérése, felszámolása a háború utáni éveket is meghatározta, és a nehézségek a lakosságcsere problematikájával kapcsolódtak össze.

Irodalom:

Révész T. Mihály: A közigazgatás rendezésének egyes kérdései Tolna megyében 1929-ben. Tanulmányok V. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1974. 371–398. p.

Csizmadia Andor: Jogszabályalkotás Tolna megyében. In: Tanulmányok V. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1974. 399–458. p.

Durgonicsné Molnár Erzsébet: Tolna vármegye agrárkultúrájának eszmei veszteségei a második világháború következtében. In: Füzetek 4. Szerk.: Dobod Gyula. Szekszárd, 1994. 83–116. p.

TMÖL IV. B. 403. Tolna Vármegye Központi Választmányának iratai 1872–(1949). 15,55 ifm.

a) Jegyzőkönyvek 1883–1912. 0,08 ifm.

b) Általános iratok 1878–(1949). 2,42 ifm.

c) Választási névjegyzékek 1872–1944. 11,34 ifm.

d) Szavazási jegyzőkönyvek, ajánlási ívek 1922–1939. 1,71 ifm.

Lásd: BÉML IV. 405 és SL IV. B. 404. Az a) a központi választmány ülésein vezetett jegyzőkönyvek. Az összejövetelek tárgya az országgyűlési választások lebonyolításával kapcsolatos teendők megbeszélése volt.

b) Az általános iratokban leggyakrabban előforduló témák: a szavazók összeírása névjegyzékek összeállítására, a névjegyzékbe történő, egyéni kérelmek alapján való felvétel és törlés, a szavazati jogosultság megállapítása stb.

c) A megye területét 6 országgyűlési választókerületre – Bonyhád, Kölesd, Paks, Pincehely, Szakcs, Szekszárd – osztották fel még 1848-ban. 1902 után a kerületek elnevezéseikben és székhelyeikben megváltoztak. A Bonyhádi, Dombóvári, Gyönki, Paksi, Szekszárdi, Tolnai és Tamási elevezésű kerületeket alakították ki. A választási névjegyzékek irattári rendszerét tehát a kerületek, azokon belül a községek névjegyzékai adják.

d) A szavazási jegyzőkönyvek az egyes települések szavazó köreinek jegyzőkönyveit fedik le.

Irodalom:

Csekő Ernő: Törvényhatósági választások Tolna megyében 1871–1917. In: Füzetek 10. Szerk.: Dobos Gyula. Szekszárd, 2002. 5–82. p.

TMÖL IV. B. 404. Tolna vármegye alispánjának iratai 1872–1950. 576,87 ifm.

a) Bizalmas iratok 1872–1950. 8,5 ifm.

b) Közigazgatási iratok 1872–1950. 544,67 ifm.

c) Kihágási iratok 1880–1949. 13,67 ifm.

d) Útlevelel iratok 1872–1934. 8,25 ifm.

e) Állítási lajstromok 1875–1883. 0,04 ifm.

f) Közellátási iratok 1947–1948. 0,87 ifm.

g) Névváltoztatási iratok 1945. 0,6 ifm.

h) Honosítási iratok 1946–1950. 0,02 ifm.

i) Jegyzői Nyugdíjalap Igazgató Választmányának irata 1888–1901. 0,25 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 402 és XXI. 4. Az a) bizalmas és elnöki iratok töredékanyagában az 1872–1902 közötti időszak teljesnek mondható segédkönyveivel együtt, az 1903–1944 közti évek hiányoznak, az 1945–1950 közti időszakból pedig szórvány anyag maradt meg. Ez utóbbi

korszakot viszont nagyon informatív jelentések, kimutatások reprezentálják, többek között említésre méltó a népeességről, a nemzetiségekről, a földbirtokokról, az iparról, a sváb lakosságról, az egyházi iskolák államosításáról szóló stb. 1945-ből származó községi kimutatások. Darabszintű jegyzék alapján kutathatók ezek az iratok.

b) A megyei igazgatást átfogó, intézkedéseket tartalmazó iratsorozat. Gyakorlatilag szinte minden témakör kutatásakor használható iratanyag. Ilyen értelemben elsődleges forrásbázisnak tekinthető mind a megyetörténet, mind a településtörténet, mind az egyéni élettörténetek feltárása során. Az iratok használatát név- és tárgymutatók, iktatókönyvek és sorkönyvek teszik lehetővé. Az iratanyag háborús kárt nem szenvedett, elenyésző hiányokkal teljesnek tekinthető.

c) A polgárok sokrétű kihágásait, vétségeit takarja az iratsorozat, amelynek önálló irattári rendszere és ügyviteli segédkönyvei is vannak. A szabálytalanságok többsége közlekedésrendészeti, közegészségügyi, csavargás, munkakerülés, a háború időszakából beszolgáltatás elmulasztása miatti ügyekben keletkezett.

d) Az 1920–1934 közötti évek útlevél kérelmei évenként betűrendben rendezettek. Az ezt megelőző, ill. követő évek töredéket képeznek. Az útlevél-nyilvántartó könyvek viszont majdnem teljes sorozatot alkotnak. Mindkét irattípus családtörténeti kutatásra használható. Megjegyzendő, hogy ettől függetlenül az általános iratokban is kereshetők az útlevél ügyek.

e) A Völgységi járás hadköteleseinek névjegyzékei, felmentési jogukat vesztek jegyzékei évről-évről kutathatók.

f) 1947–1948 között alispáni hatáskörbe is tartoztak közellátási feladatok, amelynek forrásai gazdaságtörténeti kutatások során jól forgathatók.

g) A névváltoztatási ügyeket külön kezelték, de a sorozat nem teljes. Az általános közigazgatási iratokban is számos névváltoztatási akta található.

h) Honosítás témakörben is inkább a közigazgatási iratok ajánlhatók.

i) A választmány üléseinek jegyzőkönyvei, a községi jegyzők befizetései, egyéb pénzügyi elszámolások szerepelnek az iratanyagban, amely elsősorban közigazgatás-történeti hivataltörténeti kutatásokhoz használható.

Irodalom:

- Puskás Attila: A forradalom érése Tolna megyében az I. világháború alatt. In: Tanulmányok I. Szerk.: Puskás Attila. Szekszárd, 1968. 139–190. p.
- Fehér István: Politikai küzdelmek Tolna megyében az első világháború végén. In: Tanulmányok I. Szerk.: Puskás Attila. Szekszárd, 1968. 191–241. p.
- Grósz József: A kőszénbányászat alakulása Tolna megyében az első világháború kitöréséig. In: Tanulmányok II. Szerk.: Puskás Attila. Szekszárd, 1969. 167–218. p.
- Szilágyi Mihály: A Tolna megyei kereskedelem történet 1848–1914-ig. In: Tanulmányok II. Szerk.: Puskás Attila. Szekszárd, 1969. 267–327. p.
- Puskás Attila: A Tolna megyei 1918–19-es képviselőtestületek és tanácsok tevékenysége. In: Tanulmányok III. Szerk.: Puskás Attila. Szekszárd, 1972. 225–267. p.
- Bihari Ottó: Tolna megye közigazgatása 1945–1949 között. In: Tanulmányok V. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1974. 459–475. p.
- T. Mérey Klára: A gyáripar Tolna megyében a két világháború között. In: Tanulmányok VI. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1974. 275–338. p.
- T. Mérey Klára: A gyáripar Tolna megyében a két világháború között II. In: Tanulmányok VIII. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1978. 235–372. p.
- Sipter Géza: A kézműipar és kisipar Tolna megyében 1920–1948. In: Tanulmányok X. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1983. 223–274. p.
- Erdősi Ferenc: Adatok Tolna megye tömegközlekedési hálózatának kialakulásáról. In: Tanulmányok X. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1983. 275–360. p.
- Dóka Klára: Lecsapolások, öntözések Tolna megyében (1885–1948). In: Tanulmányok X. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1983. 381–406. p.
- Illés Ferenc: Adalékok a mezőgazdasági termelés történetéhez Tolna megyében 1920–1945. In: Tanulmányok X. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1983. 407–462. p.
- T. Mérey Klára: A gyáripar Tolna megyében. In: Tanulmányok X. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1983. 463–500. p.
- Szalai Károly: Tolna megye földmunkás-szegényparaszti tömegeinek helyzete és mozgalmi a századforduló táján (1890–1907). In: Tanulmányok XI. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1987. 183–233. p.

Dobos Gyula: Ellenforradalom és konszolidáció. In: Tanulmányok XI. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1987. 241–342. p.
Évszázadokon át Tolna megye történetének olvasókönyve II. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1985. 401–600. p.

TMÖL IV. B. 406. Tolna Vármegye Árvaszékének iratai 1872–1950. 141,86 ifm.

a) Tanácsülési jegyzőkönyvek 1872–1920. 0,84 ifm.

b) Általános iratok 1872–1950. 135,21 ifm.

c) Gyámpénztári számadások 1872–1948. 5,81 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 418. A vármegye árvaszéki hivatala 1872. január 11-én jött létre.

Az a) állagot, az ügyeket tárgyaló és egyben a döntést hozó árvaszéki tanácsülési jegyzőkönyvek alkotják, amelyek töredékesek, nem alkotnak teljes évsort. Az első évek jegyzőkönyvei az ügy tárgyának megjelölésével határozatot is közölnek, hagyatékok esetén megnevezik az örököst, az örökséget. 1885-től azonban információ-szegénnyé válnak, csak a tárgyalt ügyek iktatószámát jelzik.

A b) állagot az általános iratok alkotják. Az 1872–1929 közötti évek iratainál az eredeti irattári rend megszűnt, ennek helyreállítása nem volt lehetséges, így a rendezés irattípusonként történt. A nagyobb egységeknél község és név szerinti rendszerben vannak elhelyezve az iratok, kisebb egységeknél csak személynevek alapján. Az állag legnagyobb részét a hagyatéki iratok teszik ki, amelyek számos ügy esetében a kiskorú örökös felnőtté válásáig tartalmaznak adatokat. Jóval kevesebb mennyiségben állnak rendelkezésre egyéb árvaszéki ügyek, mint például: gondnoksági, nagykorúsítási, törvényesítési, állami gondozásba vételi ügyek. 1930 után, egészen a hivatal megszűnéséig, a kutatás az eredeti irattári rendszerben, a szinte egészében fennmaradt iratokban a segédkönyvekkel, az iktató- és mutatókönyvekkel könnyen elvégezhető.

A c) állagát a gyámpénztári számadások alkotják. Legnagyobb terjedelmű egységében, melyet az árvák és gondnokoltak név és egyéb azonosító adatai alapján vezetett, a gyámtárban kezelt örökségekben való változásokat, ki- és bevételeket rögzítették. Az árvapénztár kölcsönforrásként is szerepet játszott a pénzügyi életben. Az adósokat, a kölcsönfelvételeket, törlesztéseket, visszafizetéseket az árvtári adósokról vezetett könyvek tartalmazzák.

TMÖL IV. B. 407. Tolna vármegye tisztiorvosának iratai 1887–1948. 1,5 ifm.

Lásd: BÉML IV. 443. Településtörténeti kutatásokhoz jól hasznosíthatók a tisztii orvosi jelentések, kimutatások a különféle járványokról és a közegészségügyi állapotokról, az óvodákról. Ezen irattípusok tematikus jegyzék alapján, az iktatott iratok pedig az akták egyenkénti átnézésével kutathatók.

TMÖL IV. B. 408. Tolna Vármegye Számvevőségének iratai (1860)–(1950). 18,62 ifm.

a) Általános iratok 1892–(1950). 15,02 ifm.

b) Számvevői észrevételek (1860)–(1950). 3,6 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 404. A községek betürendjében őrzött költségvetések, számadások és a számvevői észrevételek elsősorban településtörténeti kutatásokban használhatók.

TMÖL IV. B. 411. Tolna Vármegye Közigazgatási Bizottságának iratai 1876–1950. 57,88 ifm.

a) Jegyzőkönyvek 1897–1913. 0,22 ifm.

b) Általános iratok 1876–1950. 57,66 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 420. Az évek és az alapszámok rendjében rendezett iratok mutatókönyvek segítségével kereshetők. A mutatók, néhány év kivételével teljes sorozatot alkotnak. Az iratokon

szereplő római számos jelzetek arra utalnak, hogy eredendően az iratokat kútfők szerint kezelték, de ez az irattári rendszerben már nem valósult meg.

TMÖL IV. B. 412. Központi (Szekszárdi) járás főszolgabírójának iratai 1872–1950. 39,62 ifm.

- a) *Közigazgatási iratok 1872–1920, 1945–1950. 30 ifm.*
- b) *Iparügyek 1945–1950. 2,08 ifm.*
- c) *Állítási lajstromok, katonai iratok 1878–1930, 1945–1950. 1,1 ifm.*
- d) *Kihágási iratok 1912–1919, 1946–1949. 3,73 ifm.*
- e) *Nyilvántartások, vegyes iratok 1872, 1945–1950. 2,47 ifm.*
- f) *Bizalmas iratok 1945, 1949–1950. 0,24 ifm.*

Lásd: BKMÖL IV. 414. Az a) iratok 1920-ig, az iratok mellett fennmaradt iktató és mutatókönyvek nem alkotnak teljes sort, így egyes évek esetében ügyiratszintű áttekintést igényel az anyag. 1945–1950 között segédleteivel jól kutatható. Az 1901–1906 közötti évek iratai levéltári segédlettel rendelkeznek.

b) Az iparlajstromokon kívül, az évenként iktatószámok szerint rendezett iratok mellett, községi besorolások alapján elhelyezett ügyek is találhatóak. Darabszintű kutatást igényel.

c) Az évenkénti és korcsoportok szerinti lajstromokon, sorozási iratokon kívül a II. világháborús károk kimutatásait is tartalmazza az iratanyag.

d) Jogszabályokba ütköző cselekedetek, vétségek, rendészeti jellegű kihágások iratai. A II. világháború időszakában beszolgáltatási ügyeket is tartalmazhat. Iktató- és mutatókönyvvel kutatható.

e) Nyilvántartások év szerinti rendezettségben találhatóak, többek között adós- közmunka-pénzkövetelési és iparos kimutatásokat tartalmaznak. A vegyes iratok között körlevelek, cselédkönyvek, községi bizonyítványok találhatóak.

f) Bizalmas iratok darabszintű kutatást igényel.

TMÖL IV. B. 413. Dombóvári járás főszolgabírójának iratai 1896–1949. 5,53 ifm.

- a) *Közigazgatási iratok 1896–1949. 5,02 ifm.*
- b) *Kihágási iratok 1945–1947. 1,37 ifm.*
- c) *Állítási lajstromok 1946–1949. 0,06 ifm.*
- d) *Vegyes iratok 1945–1947. 0,08 ifm.*

A járás történetét ld. a IV. B. 263. számú fondnál. A kutatásokat 1896 előtt a Tamási járás főszolgabírójának irataiban kell elvégezni.

TMÖL IV. B. 414. Dunaföldvári járás főszolgabírójának iratai 1872–1950. 13,89 ifm.

- a) *Közigazgatási iratok 1872–1933, 1945–1949. 6,13 ifm.*
- b) *Iparügyek 1937, 1939, 1945–1949. 1,68 ifm.*
- c) *Állítási lajstromok 1877–1925, 1946–1949. 0,51 ifm.*
- d) *Kihágási iratok 1945–1949. 2,61 ifm.*
- e) *Vegyes iratok 1945–1949. 0,36 ifm.*
- f) *Jegyzői kirendeltség iratai 1946–1950. 2,6 ifm.*

a) A közigazgatási iratok között találhatóak bizalmas iratok is. Csak az 1945–1950 közötti időszakra vonatkozóan maradtak fenn segédkönyvei, 1872–1933 között ügyirat szintű áttekintést igényel.

b) Az iratanyag 1945 előtt töredékes, utána évenként iktatószám szerint rendezett. Segédlet csak egy évből maradt fenn.

- c) Az állítási lajstromokon kívül hadi ügyeket is tartalmaz 1918-ból.
- e) Árvaügyeket, hadkötelesekről igazolásokat, nem iktatott iratokat, kimutatásokat, nyilvántartásokat tartalmaz.
- d) A jegyzői kirendeltség iratai Dunaföldvárra és a szomszédos településekre vonatkozó közigazgatási és kihágási iratokat tartalmaz.

TMÖL IV. B. 415. Simontornyai járás főszolgabírájának iratai 1872–1949. 8,1 ifm.

a) Közigazgatási iratok 1872–1949. 7,57 ifm.

b) Kihágási iratok 1945–1949. 0,53 ifm.

- a) 1872–1925 között rendkívül töredékes, az iratok teljes sort csak 1946-tól alkotnak. Segédkönyvekkel kutatható.

TMÖL IV. B. 416. Tamási járás főszolgabírájának iratai 1872–1950. 32,04 ifm.

a) Bizalmas iratok 1905–1944. 2,38 ifm.

b) Közigazgatási iratok 1872–1949. 20,71 ifm.

c) Iparügyek 1886–1949. 4,80 ifm.

d) Állítási lajstromok 1872–1921 1949–1950. 0,85 ifm.

e) Kihágási iratok 1888–1947. 2,63 ifm.

f) Pénzügyi iratok 1909–1930, 1941. 0,06 ifm.

g) Vegyes nyilvántartások 1893–1935. 0,13 ifm.

h) Lakossági összeírások 1945–1950. 0,48 ifm.

- c) Iparlajstromokat, iparigazolásokat segédnyilvántartásokat, tanoncszerződéseket, munkakönyvekről vezetett jegyzékeket tartalmaz évek szerint rendezve, de az évek között hiányok lehetnek

- g) A vegyes nyilvántartások között bábákról, fertőzőbetegekről készült kimutatások szerepelnek többek között.

- h) A településenként készült összeírások a néven, születési éven kívül adatokat közölnek a nemzetiségre, párttagságra, katonai rendfokozatra, a vagyoni helyzetre, a háborúban eltűnt családtagokra vonatkozóan is. Az ideiglenesen a településen tartózkodók esetében az érkezési időpontjára és a tartózkodás idejére is adatot szolgáltatnak.

TMÖL IV. B. 417. Völgységi járás főszolgabírájának iratai 1872–1950. 61,82 ifm.

a) Bizalmas iratok 1887–1944. 2,68 ifm.

b) Közigazgatási iratok 1872–1950. 46,59 ifm.

c) Iparügyek 1889–1939; 1948–1949. 5,35 ifm.

d) Állítási lajstromok 1872–1944. 4,15 ifm.

e) Kihágási iratok 1872–1949. 2,9 ifm.

f) Nyilvántartások 1884–1944. 0,15 ifm.

- a) 1945 után a bizalmas iratok töredékesen a b) állag irataiban is található.

- b) Az iktató- és mutatókönyveken kívül levéltári segédlettel is rendelkezik. 1945–1947 között az iktatott iratokon kívül, a téma szerint rendezett iratokban anyanyelvi és nemzetiségi névjegyzékek, választási iratok, népszámlálási iratok is található.

- c) Az évenként rendezett iparügyeken kívül segédnyilvántartók tanoncszerződések, iparigazolvány-kimutatások, munkakönyvek is rendelkezésre állnak.

- d) A járási szintű állítási lajstromokon kívül községenként rendezett katonai összeírási lajstromokat is tartalmaz.

f) Az anyag többek között nyilvántartásokat tartalmaz tanítókról, községi alkalmazottakról és ideiglenesen itt tartózkodó külföldiekről.

TMÖL IV. B. 421. Tolna vármegye szabályrendeleteinek gyűjteménye 1862–1942. 3,62 ifm.

Évrendben rendezett anyag; darabszintű jegyzék alapján társadalom-, gazdaság- és hivataltörténeti kutatásokhoz használhatók a vármegyei rendelkezések.

TMÖL IV. B. 422. Tolna vármegye községi szabályrendeleteinek levéltári gyűjteménye 19–20. század. 1,44 ifm.

A települések betűrendjében, s azon belül tematikusan rendezett anyag darabszintű jegyzék segítségével tekinthető meg.

TMÖL IV. B. 423. Tolna vármegye egyesületi alapszabályainak levéltári gyűjteménye 19–20. század. 1,32 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 416. Az iratanyag rendszerét a községek betűrendjében az alapszabályok tételes felsorolása adja, amelyről részletes jegyzék tájékoztat. A darabszintű jegyzéken kívül a Tolna megyei egyesületek katasztere is segíti a feltáró munkát; ez nemcsak az egyesületek alakulási évének sorrendjében közli a településeken működött egyesületeket, hanem az egyes egyesületekre vonatkozó egyéb forráshelyeket is megjelöli.

TMÖL IV. B. 425. Cselédkönyvek, házalókönyvek, vándorkönyvek, katonakönyvek levéltári gyűjteménye 19–20. század. 1,46 ifm.

A gyűjtemény irattípusok szerint és azon belül a személynevek sorrendjében rendezett. Családtörténeti kutatások során is forgatható, használható.

TMÖL IV. B. 428. Tolna vármegye felekezeti anyakönyvi másodpéldányainak levéltári gyűjteménye 1827–1896. 17,34 ifm.

- a) *R. k. egyházközségek anyakönyvi másodpéldányai 1827–1895. 11,26 ifm.*
- b) *Református egyházközségek anyakönyvi másodpéldányai 1827–1895. 2,94 ifm.*
- c) *Evangelikus egyházközségek anyakönyvi másodpéldányai 1827–1895. 2,2 ifm.*
- d) *Görögkeleti egyházközségek anyakönyvi másodpéldányai 1827–1895. 0,2 ifm.*
- e) *Izraelita egyházközségek anyakönyvi másodpéldányai 1842–1895. 0,6 ifm.*
- f) *Baptista hitfelekezet anyakönyvi másodpéldányai 1893–1895. 0,03 ifm.*
- g) *Nazarénus hitfelekezet anyakönyvi másodpéldányai 1875–1895. 0,1 ifm.*
- h) *Felekezeten kívüliek anyakönyvi másodpéldányai 1895–1896. 0,01 ifm.*

Lásd: BKMÖL IV. 412. Az anyakönyvek mikrofilmen kutathatók. A mikrofilm felvételek az anyakönyvi másodpéldányok alapján készültek, ezért hiányok előfordulnak egyes települések esetében, főleg az 1850-es évekből. Az anyakönyvi bejegyzések nyelve latin és magyar. A német településeken, német nyelven történt a rovatok kitöltése.

TMÖL IV. B. 429. Központi (Szekszárdi) járás állatorvosának iratai 1902–1938. 0,5 ifm.

A gazdaságtörténeti kutatásokra alkalmas anyag az iratok egyenkénti átnézésével kutatható.

TMÖL IV. B. 430. Központi (Szekszárdi) járás tisztí orvosának iratai 1946–1949. 0,96 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 406. A tiszti orvos hatásköre szerint felügyelte a közegészségügyet a járás területén. Intézkedései, beszámolóí nemcsak e speciális területről informatívak, hanem azok társadalomtörténeti, településtörténeti vonatkozásai is figyelemre méltóak. Ügyviteli és levéltári segédlete nincsen.

TMÖL IV. B. 431. Központi (Szekszárdi) járás szociális titkárának iratai 1945–1949. 0,48 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 425. A hadifogságból hazatértek segélyezése, a napközi otthonok ellátása, a gyermekvédelem, a támogatások szervezése stb., a feladatköre a járási szociális titkárnak. Kutatás az iratok egyenkénti átnézésével lehetséges.

TMÖL IV. B. 432. Dunaföldvári járás szociális titkárának iratai 1946–1949. 0,05 ifm.

TMÖL IV. B. 433. Dunaföldvári járás állatorvosának iratai 1945. 0,03ifm.

TMÖL IV. B. 434. Simontornyai járás tiszti orvosának iratai 1945–1949. 0,6 ifm.

TMÖL IV. B. 435. Simontornyai járás szociális titkárának iratai 1946–1948. 0,24 ifm.

TMÖL IV. B. 436. Tamási járás tiszti orvosának iratai 1946–1949. 1,56 ifm.

TMÖL IV. B. 437. Tamási járás szociális titkárának iratai 1949. 0,12 ifm.

TMÖL IV. B. 438. Tamási járás állatorvosának iratai 1949. 0,12 ifm.

TMÖL IV. B. 439. Völgységi (Bonyhádi) járás szociális titkárának irati 1945–1949. 0,24 ifm.

TMÖL IV. B. 442. Tolna vármegyei, járási, községi tisztviselők nyilvántartásának levéltári gyűjteménye 1892–1947. 2,64 ifm.

A gyűjtemény a vármegyei tisztségviselők törzslapjaiból és a különféle nyilvántartásokból áll. Említést érdemelnek a fizetési jegyzékek, a jegyzők, a díjnokok, az orvosok, a községi alkalmazottak, a vármegyei alkalmazottak árváinak, özvegyeinek, kegydíjasainak, nyugdíjasainak nyilvántartó könyvei, valamint az előlépési jegyzékek.

TMÖL IV. B. 444. Tolna vármegye országgyűlési képviselői-választói névjegyzékei 1945–1950. 6,48 ifm.

1945-ből és 1949–1950-ből a megyei települések választói névjegyzékei alkotnak sorozatot. 1947-ből viszont a települések szavazóköreinek névjegyzékei maradtak fenn. Az iratanyag használatát betűrendes jegyzék segíti. Az 1950. október 22-i helyi választások Népfront jelöltjeinek névsora is itt található meg.

V. MEZŐVÁROSOK, RENDEZETT TANÁCSÚ VÁROSOK, KÖZSÉGEK

Tolna megye valamennyi németek által a 18–20. században lakott települése (Mözs kivételével) vagy a római, vagy az államalapítás utáni évszázadoktól már lakott helyként szerepelt. A török kor végére ezen települések részben vagy teljesen kiürültek, lakatlanná váltak. A 17. század második felétől mintegy fél évszázados időtartamra jelentős rác bevándorlás történt. Az 1710-es évek kezdetétől a spontán belső vándorlás mellett tervszerűen, elsősorban német területekről a Völgységi, a Központi és a Gyönki járás falvaiba irányuló telepítéssel megtörtént a Tolna megyei falvak újranépesítése. Elöl járt e telepítésekben a Temesköz kormányzója, Mercy von Claudius tábornagy, aki Tolna megyei birtokai lakosságának növelését is szívügyének tekintette. A vármegye új földbirtokosai gyakran bécsi ágensek közbeiktatásával csalogatták birtokaikra a földjeik munkálásához szükséges jobbágyerőt, majd a telepítési szerződésekbe foglalt kedvezményekkel törekedtek a jobbágyok végleges megtartására.

A települések egy részében általában kevés és erősen hiányos a feudális kori iratanyag, többségében semmi sem maradt az utókorra. Ezzel szemben a polgári kori képviselőtestületi ülésjegyzőkönyvek (általában több év egybekötte) kötetekben, az 1880-as évektől a tanácsrendszer kialakulásáig többnyire teljes sorozatokkal találhatók. Gyakran a jegyzőkönyvek végén, a kötetbe kötötten név- és tárgymutatót is elhelyeztek. A községek törzsiratának tekinthető közigazgatási iktatott iratok iktató- és mutatókönyvvel ellátottak. Jelentős számban maradtak meg a községi háztartással kapcsolatos főkönyvek is. A lakosok vagyoni helyzetéről képet adónak a tulajdon-nyilvántartási pl. tagosítási iratok, a telekkönyvi végzések, a kataszteri birtokívek stb. és átruházási (többnyire marhalevél iktatók) valamint adófőkönyvek, amelyek egyetlen településen sem alkotnak évenkénti teljes sorozatot, mert az országos előírás szerint kijelölt évek maradtak csak meg a levéltárban. A számos település irattárában megtalálható telepfelügyelői iratok többnyire együtt tartalmazzák a ki- és betelepítettek dokumentumait. A községek teljes iratanyagának kutatására jól használható, levéltári dobozsintű összefoglaló raktári jegyzékek készültek, amelyekhez a települési kutatást, a működésük jogi hátterét is feltáró bevezető fondtörténet is segítséget ad. Az előzőkön kívüli, egyedibb jellegű iratokat településenként jelezzük.

Irodalom:

- Puskás Attila: A Tolna megyei 1918–1919-es képviselőtestületek és tanácsok tevékenysége. In: Tanulmányok III. Szerk.: Puskás Attila. Szekszárd, 1972. 225–272. p.
- Holub József: Az újjáépítés megindulása Tolna megyében a török kiűzése után 1686–1703-ig. In: Tanulmányok V. Szerk.: K Balog János. Szekszárd, 1973. 5–124. p.
- Horváth Árpád: Megyei önkormányzati szervezet Tolna megyében a XVIII. század első évtizedeiben (1703–1740). In: Tanulmányok V. Szerk.: K Balog János. Szekszárd, 1973. 125–182. p.
- Szilágyi Mihály: Az újratelepülő Tolna megye (1710–1720). In: Tanulmányok X. Szerk.: K Balog János. Szekszárd, 1983. 33–168. p.
- Horváth Árpád: Tolna megye igazgatása a neoabszolutizmus idején. In: Tanulmányok X. Szerk.: K Balog János. Szekszárd, 1983. 169–223. p.
- Cserna Anna – Kaczián János: Egyed Antal-féle összeírás. Szekszárd, 1986.
- Dobos Gyula: Ellenforradalom és konszolidáció (1919–1924). In: Tanulmányok XI. Szerk.: K Balog János. Szekszárd, 1987. 241–342. p.
- Bezerédy Győző: Tolna megye településeinek pecsétjei a feudalizmus végén. In: Füzetek 2. Szerk.: Dobos Gyula. Szekszárd 1991. 97–156. p.
- Szita László: A lutheránus németesség bevándorlása és településtörténete Tolna megyében a 18. században. In: Füzetek 5. Szerk.: Dobos Gyula. Szekszárd, 1996. 5–168. p.
- T. Mérey Klára: Tolna megye úthálózata és a mellette fekvő települések a 18–19. század fordulóján. In: Füzetek 6. Szerk.: Dobos Gyula. Szekszárd, 1997. 209–262. p.
- Kéri Henrik: A Mercy grófok szerződésai Tolna megyei jobbágyaikkal. Urbérrendezés a högyészi uradalomban. In: Füzetek 7. Szerk.: Dobos Gyula. Szekszárd 1999. 315–346. p.

Községek

Lásd: BKMÖL V.

TMÖL V. 701. Alsónána Nagyközség iratai 1798–1950. 8,74 ifm.

- a) Feudális iratok 1798–1848. 0,05 ifm.*
- b) Önkormányzati iratok 1890–1946. 0,25 ifm.*
- c) Közigazgatási iratok 1849–1950. 7,54 ifm.*
- d) Adófékönyvek 1875–1949. 0,9 ifm.*

A kőkorszaktól lakott település lakossága a 17. század végére minimálisra csökkent. 1725-ben német telepesekkel népesül be. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint a lakosság 97%-a vallotta magát német anyanyelvűnek. Az 1946–1948 közötti telepfelügyelői iratokban telepes lajstrom és iktató segíti a kutatást.

TMÖL V. 702. Alsónyék Nagyközség iratai 1898–1950. 4,49 ifm.

- a) Önkormányzati iratok 1899–1948. 0,19 ifm.*
- b) Közigazgatási iratok 1898–1950. 3,98 ifm.*
- c) Adófékönyvek 1929–1950. 0,32 ifm.*

A török hódoltság alatt teljesen elpusztult falut többségében magyarokkal, részben németekkel telepítették újra. 1873-ban a kolerajárvány nagy pusztítást végzett a településen. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint a lakosság 7%-a volt német anyanyelvű.

TMÖL V. 703. Aparhanti Körjegyzőség (1940-ig Apari) iratai 1850–1950. 19,27 ifm.

- a) Körjegyzői iratok 1911–1949. 9,53 ifm.*
- b) Apar község*
  - ba) Önkormányzati iratok 1885–1944. 0,08 ifm.*
  - bb) Közigazgatási iratok 1892–1950. 2,82 ifm.*
- aa) Hant önkorm. 1892–1938. 0,11 ifm.*
- cb) Hant közigazg. 1892–1939. 2,44 ifm.*
- cc) Hant adófékönyv 1885–1939. 0,24 ifm.*
- da) Aparhant önkorm. 1940–1949. 1,08 ifm.*
- db) Aparhant közig. 1940–1940. 0,12 ifm.*
- dc) Aparhant adófékönyv 1941–1949. 0,38 ifm.*
- ea) Nagyvejke önkorm. 1892–1944. 0,14 ifm.*
- eb) Nagyvejke közig. 1850–1948. 2,03 ifm.*
- ec) Nagyvejke adófékönyv 1884–1949. 0,32 ifm.*

A kőkorszaktól lakott települések a török hódoltság alatt teljesen elnéptelenedtek. Apar és Nagyvejke 1712–1772, Hant 1741–1772 között német területről bevándorló, betelepített családokkal népesült be. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Aparhant lakóinak 95,5%-a, Nagyvejke népességének 97,8%-a volt német anyanyelvű.

TMÖL V. 705. Bátaapáti Nagyközség iratai 1884–1950. 8,13 ifm.

- a) Önkormányzati iratok 1890–1942. 0,19 ifm.*
- b) Közigazgatási iratok 1884–1950. 7,44 ifm.*
- c) Adófékönyvek 1935–1948. 0,5 ifm.*

Bátaapáti a 11. századtól lakott település; a török korban elnéptelenedett, újratelepítésére a Mercy féle telepítés keretében 1720 körül került sor. A pontos időpont nem ismert. 1722. június 30-án keltezett telepítési szerződése publikált. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint lakóinak 96,9%-a német anyanyelvű.

Irodalom:

Szita László: A lutheránus németység bevándorlása és településtörténete Tolna megyében a 18. században. In: Füzetek 5. Szerk.: Dobos Gyula. Szekszárd, 1996. 5–168. p. (továbbiakban: SZITA, 1996.) Bábaapáti, 41–47. p.

TMÖL V. 706. Bátaszék Nagyközség iratai 1782–1950. 9,97 ifm.

- a) *Feudális iratok 1782, 1824. 0,01 ifm.*
- b) *Önkormányzati iratok 1882–1942. 0,46 ifm.*
- c) *Bizalmas iratok 1948–1950. 0,06 ifm.*
- d) *Közigazgatási iratok 1894–1949. 7,44 ifm.*
- e) *Gyámügyi iratok 1864–1949. 0,3 ifm.*
- f) *Adófékönyvek 1929–1950. 1,7 ifm.*

A kelta kortól lakott, a hódoltság alatt is virágzó település lakossága 1711-ben német telepesekkel jelentősen bővült. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Bátaszék lakóinak 65%-a német anyanyelvű.

Belac (lásd: Kakasd Nagyközség iratai)

Belecska (lásd: Keszőhidegkút Körjegyzőség iratai)

TMÖL V. 707. Bikács Nagyközség iratai 1937–1949. 0,63 ifm.

- a) *Önkormányzati iratok 1937–1944. 0,03 ifm.*
- b) *Közigazgatási iratok 1945–1949. 0,6 ifm.*

Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Bikács lakóinak 64%-a német anyanyelvű. A falu újratelepítése Moson megyéből 1725-ben a Rudnyászky család által odahívott német és magyar lutheránusok közül történt.

Irodalom:

SZITA, 1996. Bikács, 47–53.

TMÖL V. 709. Bonyhád Nagyközség iratai 1765–1950. 68,89 ifm.

- a) *Feudális iratok 1765–1849. 3 ifm.*
- b) *Önkormányzati iratok 1872–1950. 0,89 ifm.*
- c) *Közigazgatási iratok 1850–1949. 58,83 ifm.*
- d) *Adófékönyvek 1851–1949. 5,6 ifm.*
- e) *Börzsöny község (1928-ban egyesült Bonyháddal)*
- ea) *Önkormányzati iratok 1890–1925. 0,03 ifm.*
- eb) *Közigazgatási iratok 1873–1928. 4,32 ifm.*
- ec) *Adófékönyvek 1858–1927. 1 ifm.*
- f) *Ladomány község*
- fa) *Közigazgatási iratok 1937–1938. 0,2 ifm.*
- fb) *Adófékönyvek 1935–1940. 0,02 ifm.*

Bonyhád: A 17. század végére lakatlan pusztává váló településre a 18. század elején magyar és rác családok költöznek. 1723-tól folyamatosan érkeztek német telepesek, főleg Hessenből, Württembergből, a Porosz Nagyhercegségből, de Ausztriából is jönnek német lutheránus és katolikus családok. Az 1941-es népszámláláskor Bonyhád lakóinak 53%-a német anyanyelvű. Iratérdekesség a községi körorvos iratai (1936–1942).

Irodalom:

T. Mérey Klára. A mai dunántúli kisvárosok a dualizmus idején, különös tekintettel Tolna megyére. In: Füzetek 2. Szerk.: Dobos Gyula. Szekszárd, 1991. 5–50. p.

Kolta László: Forberger László a polgárosodó Bonyháért. In: Füzetek 7. Szekszárd, 1999. Szerk.: Dobos Gyula. 145–172. p.

Ladomány: A török hódoltság alatt elpusztult. 1724-ben a Dóry család birtokára többségében német ajkúakat telepített. (Az 1941-es népszámláláskor nincs külön adata!)

TMÖL V. 711. Cikó Körjegyzőség iratai 1863–1949. 17,65 ifm.

- a) Körjegyzői iratok 1863–1949. 13,45 ifm.*
- b) Cikó község*
  - ba) Önkormányzati iratok 1891–1944. 0,15 ifm.*
  - bb) Adófükönyvek 1879–1949. 1,04 ifm.*
- c) Mőcsény község*
  - ca) Önkormányzati iratok 1891–1944. 0,11 ifm.*
  - cb) Közigazgatási iratok 1869–1947. 1,54 ifm.*
  - cc) Adófükönyvek 1880–1944. 0,24 ifm.*
- d) Palatinca község (1934-ben egyesült Mőcsénnyel)*
  - da) Önkormányzati iratok 1891–1938. 0,06 ifm.*
  - db) Közigazgatási iratok 1886–1935. 0,77 ifm.*
  - dc) Adófükönyvek 1884–1920. 0,29 ifm.*

Cikót a török kivonulása után magyarok, majd rácok lakták. 1719-1720-tól érkeztek német lutheránus családok a településre. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Cikó lakóinak 95%-a német anyanyelvű.

Irodalom:

SZITA, 1996. Cikó, 145–146. p.

Mőcsény: A török hódoltság után elpusztult. 1752–1772 között német telepesekkel újratelepül. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Mőcsény polgárainak 97%-a német anyanyelvű.

TMÖL V. 717. Dunakömlőd Nagyközség iratai 1914–1950. 0,77 ifm.

- a) Önkormányzati iratok 1914–1950. 0,11 ifm.*
- b) Közigazgatási iratok 1945–1950. 0,66 ifm.*

A török alatt elpusztult. 1752–1771 között bevándorolt német családokkal népesült be.

Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Dunakömlőd lakóinak 95%-a német anyanyelvű volt.

TMÖL V. 722. Felsőnána Nagyközség iratai 1854–1949. 4,2 ifm.

- a) Önkormányzati iratok 1892–1902. 0,03 ifm.*
- b) Közigazgatási iratok 1863–1949. 3,47 ifm.*
- c) Adófükönyvek 1854–1948. 0,62 ifm.*

Felsőnána a középkorban Királynána néven virágzó falu volt. A 17. század utolsó harmadában elnéptelenedett. A 18. század elején német és rác telepesek lakták. A németek betelepítése 1717-re tehető. A telepesek egy része Felső-Hessenből Riedesel bárók birtokáról érkezett. A többségében lutheránus, kisebb részben kálvinista telepesek óhazája a Vogesberg vidéken lévő Lautenbach volt. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Felsőnána lakóinak 89,76%-a német anyanyelvű.

Irodalom:

SZITA, 1996. Felsőnána, 53–59. p.

TMÖL V. 725. Gyöngy Nagyközség iratai 1890–1949. 2,86 ifm.

- a) Önkormányzati iratok 1890–1943. 0,22 ifm.*
- b) Közigazgatási iratok 1901–1949. 2,61 ifm.*
- c) Adófükönyvek 1949–1949. 0,03 ifm.*

Gyönkre 1722-ben érkezett az első német telepes csoport, de mivel Magyary Kossa Péter nem engedélyezte imaház és paplak építését, továbbvándoroltak részben Mekényesre, részben Zombára. 1723-ban Hessenből és Württembergből települtek be református és lutheránus bevándorlók. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Gyöng lakóinak 63,5%-a német anyanyelvű.

Irodalom:

SZITA, 1996. Gyöng, 59–65. p.

TMÖL V. 726. Gyöng Nagyközség iratai 1801–1949. 4,12 ifm.

- a) Feudális iratok 1801–1846. 0,08 ifm.*
- b) Önkormányzati iratok 1890–1944. 0,23 ifm.*
- c) Közigazgatási iratok 1851–1949. 3,64 ifm.*
- d) Adófkönyvek 1937–1944. 0,17 ifm.*

Gyöng török hódoltság utáni újratelepítéséről, az élet megindulásáról ellentmondó szakirodalmi megállapítások olvashatók. Pesthy Frigyes szerint az 1710-ben alakuló községbe magyarok és németek kerültek, a németek Mosony megyéből költöztek, és Heidenbauer név alatt ismeretesek. Más források szerint 1719-ben történt a betelepítés. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Gyöng lakóinak 64%-a volt német anyanyelvű.

Irodalom:

SZITA, 1996. Gyöng, 65–69. p.

TMÖL V. 729. Hőgyész Nagyközség iratai 1796–1949. 1,79 ifm.

- a) Feudális iratok 1796–1849. 0,03 ifm.*
- b) Önkormányzati iratok 1972–1943. 0,26 ifm.*
- c) Közigazgatási iratok 1850–1949. 1,5 ifm.*

A korai időszakról lakott, török alatt elpusztult települést a török után Zinzendorf, majd az Apponyiak birtokolják. Az 1721-től német telepesekkel, különösen sok iparos mesterrel benépesülő településnek 1837-től vásártartási joga volt; a környék kereskedelmi központja. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Hőgyész lakóinak 64%-a német anyanyelvű.

TMÖL V. 731. Izmény Nagyközség iratai 1799–1950. 9,37 ifm.

- a) Feudális iratok 1799–1844. 0,12 ifm.*
- b) Önkormányzati iratok 1891–1945. 0,11 ifm.*
- c) Közigazgatási iratok 1865–1949. 7,76 ifm.*
- d) Adófkönyvek 1865–1949. 0,61 ifm.*
- e) Mucsfa község*
- ea) Önkormányzati iratok 1934–1944. 0,03 ifm.*
- eb) Közigazgatási iratok 1905–1950. 0,69 ifm.*
- ec) Adófkönyvek 1941–1949. 0,05 ifm.*

A 14. század óta lakott Izmény a törökök alatt elpusztult. Újratelepítéséről ellentmondó adatokat közöl a szakirodalom. Schmidt János és Schilling Rogerius 1720-ra datálja, de az 1720-as megyei összeírásban a község neve nem szerepel. A telepítés tehát valószínűleg ezt követően (1724-ben) történt a Hessenből, Felső-Hessenből, Pfalzból és Kaiserslauternből érkező telepesekkel. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Izmény lakóinak 95%-a német anyanyelvű.

Mucsfa az apari uradalom része, 1720-tól a Mercy család birtoka. Németekkel történő betelepítése 1722-t követően történt. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Mucsfa népességének 98,8%-a német.

Irodalom:

SZITA, 1996. Izmény, 70–73. p. Mucsfa, 114–120. p.

TMÖL V. 733. Kakasd Nagyközség iratai 1890–1950. 3,93 ifm.

a) Önkormányzati iratok 1890–1932. 0,11 ifm.

b) Közigazgatási iratok 1938–1949. 3,46 ifm.

c) Adófükönyvek 1936–1949. 0,2 ifm.

d) Belac község (1937-ben egyesült Kakasddal)

da) Önkormányzati iratok 1891–1936. 0,12 ifm.

db) Közigazgatási iratok 1911. 0,03 ifm.

dc) Adófükönyvek 1901. 0,01 ifm.

A török alatt elpusztult Kakasdot 1720-tól német telepesek lakják. A jobbágyok elsőként válthatták meg magukat az országban az úrbéri kötelezettség alól.

Belac: A kőkorszaktól lakott. Honfoglalás után a királyi nép birtoka. A török időszakban jelentősen csökkent a lakossága. Ezt követően Wales gróf császári tábornok tulajdonában németekkel telepítik újjá (1725–1728). Napjainkra a két település egybeépült; Belac már nem önálló település, Kakasd része. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Kakasd lakóinak 88%-a, a Belacon élők 85%-a német anyanyelvű.

TMÖL V. 734. Kalaznó Nagyközség iratai 1801–1949. 3,05 ifm.

a) Feudális iratok 1801–1836. 0,05 ifm.

b) Önkormányzati iratok 1896–1944. 0,15 ifm.

c) Közigazgatási iratok 1850–1949. 2,78 ifm.

d) Adófükönyvek 1896–1930. 1,07 ifm.

A faluban a török kor után katolikus magyarok éltek, majd 1720 és 1724 között jelentős számú német telepes érkezett Nassauból, ezt követően az 1750-es évek közepéig folytatódott a betelepítés. A Kalaznóra érkező csoportok többsége Felső-Hessen térségéből érkezett. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Kakasd lakóinak 95%-a német.

Irodalom:

Jékely Berta: Az építőkultúra és településhasználat változásai Kalaznón. In: Füzetek 11. 2006. Szerk.: Dr. Dobos Gyula. 225–328. p.

TMÖL V. 735. Keszőhidegkúti Körjegyzőség iratai 1891–1950. 4,47 ifm.

a) Körjegyzői iratok 1891–1950. 4 ifm.

b) Belecska község

ba) Önkormányzati iratok 1922–1949. 0,04 ifm.

bb) Közigazgatási iratok 1900–1949. 0,29 ifm.

c) Keszőhidegkút község

ca) Önkormányzati iratok 1895–1939. 0,14 ifm.

Belecska: Az avar kortól lakott, a török hódoltság időszakában elnéptelenedett település. A 18. században, többségében német ajkúakkal történt az újratelepítés.

Keszőhidegkút benépesítése a falut zálogként birtokló Zsitkovszky család nevéhez fűződik. 1720 és 1724 között német protestánsokat telepítettek ide Hessenből és Darmstadt környékéről. 1726-tól Mercy birtokaként folytatódott a falu életének megszervezése. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Keszőhidegkút lakóinak 80,9%-a, a Belecskán élőknek 72,8%-a német anyanyelvű.

Irodalom:

SZITA, 1996. Keszőhidegkút, 78–81. p.

TMÖL V. 736. Kéty Nagyközség iratai 1845–1949. 7,61 ifm.

a) Feudális iratok 1845–1849. 0,02 ifm.

b) Önkormányzati iratok 1891–1945. 0,08 ifm.

c) Közigazgatási iratok 1850–1949. 6,3 ifm.

d) Adófékönyvek 1867–1949. 0,5 ifm.

e) Murga község

ea) Önkormányzati iratok 1925–1945. 0,03 ifm.

eb) Közigazgatási iratok 1884–1949. 0,66 ifm.

ec) Adófékönyvek 1937–1949. 0,02 ifm.

A kétyi telepítés érdekessége, hogy elsősorban a szomszédos településekről, Zombáról, Gyönkről, Felsőánáról, Kölesdről, Majosról vándoroltak át német protestánsok 1732 körül. Őket egészítették ki a közvetlenül Hessenből érkezők. Az 1732-es telepítési szerződés ismert. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Kéty lakóinak 91,5%-a német anyanyelvű.

A hódoltság alatt elvándorolt murgai magyarok helyére rácok érkeztek, akik a Rákóczi szabadságharc alatt elhagyták a falut. A 18. század első évtizedében átmenetileg szlovákok települtek Murgára, majd továbbköltöztek Bánhidára. A német etnikumúvá vált falvak között Murga 1745-ös telepítése késői szerződésnek számít. Részben a környező településekről áttelepültek, valamint Württembergből és Hessenből kerültek a faluba. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Murga lakóinak 96%-a német anyanyelvű.

Irodalom:

SZITA, 1996. Kéty, 81–86. p., Murga, 120–125. p.

TMÖL V. 737. Kisdorogi Körjegyzőség iratai 1792–1949. 10,07 ifm.

a) Körjegyzői iratok 1861–1949. 8,32 ifm.

b) Bonyhádvarasd község

ba) Önkormányzati iratok 1906–1944. 0,2 fm

bb) Közigazgatási iratok 1896–1947. 0,33 ifm.

bc) Adófékönyvek 1878–1949. 0,1 ifm.

c) Kisdorog község

ca) Feudális iratok 1792–1848. 0,03 ifm.

cb) Önkormányzati iratok 1899–1945. 0,2 ifm.

cc) Adófékönyvek 1876–1949. 0,25 ifm.

d) Tabód község

da) Önkormányzati iratok 1906–1943. 0,1 ifm.

db) Közigazgatási iratok 1893–1941. 0,36 ifm.

dc) Adófékönyvek 1851–1949. 0,18 ifm.

Bonyhádvarasd: Az Árpád korban virágzó település a török után lakatlan. A 18. század végétől népesül be, lakói túlnyomó részt németek.

Kisdorog: Korai lakott hely, a török hódoltság után 1720-1722-ben települt újra német ajkú lakosokkal.

Tabód: A 12. századtól lakott, földvárrel megerősített hely a török hódoltság alatt elpusztult. 1752-ben német családokkal történt a benépesítése.

Az 1941-es népszámlálás adatai szerint a Bonyhádvarasdon élők 98, a Kisdorogon élők 89, Tabód lakóinak 99%-a német anyanyelvű.

TMÖL V. 739. Kisvejkei Körjegyzőség iratai 1862–1949. 10,4 ifm.

a) Körjegyzői iratok 1862–1949. 7,06 ifm.

b) Kisvejke község

ba) Önkormányzati iratok 1903–1942. 0,06 ifm.

bb) Adófékönyvek 1866–1949. 0,27 ifm.

c) Lengyel község

ca) Önkormányzati iratok 1903–1944. 0,1 ifm.

cb) Közigazgatási iratok 1884–1949. 0,62 ifm.

cc) Adófükönyvek 1863–1947. 0,12 ifm.

d) Závod község

da) Önkormányzati iratok 1903–1944. 0,08 ifm.

db) Közigazgatási iratok 1898–1949. 1,89 ifm.

dc) Adófükönyvek 1863–1947. 0,2 ifm.

Kisvejké: A török alatt elnéptelenedett, majd 1712-ben újratelepült német ajkúakkal.

Lengyel: Korábban virágzó település, a török után elpusztult hely. 1723-ban német ajkúakkal népesült be.

Závod: Honfoglaláskor már lakott. A török alatt lakói szétszédnek, de a 17. század végén újra benépesült. 1719–1720-ban 25 német család költözött a településre. 92,5% német.

Mindhárom településen nyilvántartások találhatóak pl. a népesség összetételéről, a foglalkoztatásról, az Országos Gazdasági Munkáspárt és Biztosító 1923–1940 közötti díjairól, kivetési lajstromairól.

Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Kisvejké 67,7%-a, Lengyel 78,8%-a, Závod 95%-a volt német anyanyelvű.

TMÖL V. 740. Kocsola Nagyközség iratai 1799–1949. 16,63 ifm.

a) Feudális iratok 1799–1849. 0,4 ifm.

b) Önkormányzati iratok 1892–1946. 0,25 ifm.

c) Közigazgatási iratok 1850–1949. 15,44 ifm.

d) Adófükönyvek 1854–1947. 0,54 ifm.

A korai időszaktól lakott falu a hódoltság végén lakatlanná vált. 1714 és 1733-ban részben németekkel történt újra benépesítése. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Kocsola község 46%-a volt német anyanyelvű. Irataiból unikum az 1879–1910 közötti panaszz jegyzőkönyvek.

TMÖL V. 742. Kölesd Nagyközség iratai 1846–1950. 10,46 ifm.

a) Feudális iratok 1846–1849. 0,01 ifm.

b) Önkormányzati iratok 1872–1950. 0,14 ifm.

c) Közigazgatási iratok 1856–1950. 9,77 ifm.

d) Adófükönyvek 1844–1933. 0,11 ifm.

e) Kistormás község

ea) Önkormányzati iratok 1921–1930. 0,02 ifm.

eb) Közigazgatási iratok 1935–1938. 0,41 ifm.

Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Kölesdnek és Kistormásnak együtt 30%-a német anyanyelvű volt. Kölesdet a török után kezdetben rác telepesek lakták. 1719 után jelentős volt a lutheránus magyarok betelepődése. Hozzájuk 1724-től német lutheránus jobbágyok érkeztek, részben Tormás pusztáról, részben Hessen-Darmstadból, Badenből, Württembergből, Tübingiából.

Kistormás település újratelepítése 1717–1752 között folyamatosan történt. Hessentől, Darmstadtól, Badenből, Württembergből, stb. érkeztek lakói.

Irodalom:

SZITA, 1996. Kistormás, 97–106. p., Kölesd, 146–149. p.

TMÖL V. 743. Kurdi Körjegyzőség iratai 1903–1945. 6,01 ifm.

a) Körjegyzői iratok 1921–1949. 5,86 ifm.

b) Csibrák község

ba) Önkormányzati iratok 1903–1948. 0,06 ifm.

c) Kurd község

ca) Önkormányzati iratok 1903–1949. 0,09 ifm.

Csibrák: A török kor végére néptelenné vált helyre főként németek települtek.

Kurd: A 17. század végén elpusztult helyek között szerepel, 1730 körül elsősorban német ajkú családokkal telepítették újjá. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Kurd 59,7%-a, Csibrák 92%-a volt német anyanyelvű.

TMÖL V. 746. Majos Nagyközség iratai 1762–1949. 12,3 ifm.

a) Feudális iratok 1762–1849. 2,77 ifm.

b) Önkormányzati iratok 1913–1943. 0,14 ifm.

c) Közigazgatási iratok 1856–1949. 9,03 ifm.

d) Adófékönyvek 1857–1948. 0,36 ifm.

A Rákóczi szabadságharc idején néptelenedett el. Újratelepítésére Kun Ferenc 1720-ban kötött telepítési szerződést. Elsősorban Hessenből érkeztek németek, ezek egy része idővel a környező településekre vándorolt tovább. Érdekes irategyüttes az 1752–1849 közötti szerződések, végrendeletek, amelyek kutatását iktatókönyv segíti. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Majos 97%-a volt német.

Irodalom:

SZITA, 1996. Majos, 106–114. p.

TMÖL V. 747. Mázai Körjegyzőség iratai 1863–1949. 9,03 ifm.

a) Körjegyzői iratok 1863–1949. 7,2 ifm.

b) Györe község

ba) Önkormányzati iratok 1911–1946. 0,08 ifm.

bb) Közigazgatási iratok 1918–1948. 0,85 ifm.

bc) Adófékönyvek 1887–1945. 0,3 ifm.

c) Máza község

ca) Önkormányzati iratok 1895–1946. 0,14 ifm.

cb) Adófékönyvek 1881–1949. 0,46 ifm.

Máza: A 13. századtól lakott, a török kiűzésekor elpusztult hely. A 18. századtól részben németekkel újonnan települ. A 19. században a németek számaránya megnőtt.

Györe: 12. századtól lakott település, ahol a Pécsi püspökségnek voltak jelentős birtokai. A török hódoltság alatt elpusztult. 1726-tól többségében magyarokkal, s részben németekkel települt újjá. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Máza 27%-a, Györe 41%-a német.

Irodalom:

Solymár Imre: Fejezetek Györe történetéből. In: Füzetek 6. Szerk: Dobos Gyula. Szekszárd, 1997. 5–114. p.

TMÖL V. 750. Mórággy Nagyközség iratai 1881–1949. 9,68 ifm.

a) Önkormányzati iratok 1891–1945. 0,2 ifm.

b) Közigazgatási iratok 1892–1949. 8,15 ifm.

c) Adófékönyvek 1881–1949. 1,33 ifm.

A török hódoltság után elpusztult hely. 1724-től református német telepeseikkel népesítik be. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Mórággy lakóinak 94,7%-a volt német.

TMÖL V. 751. Mőzs Nagyközség iratai 1722–1949. 4,7 ifm.

- a) *Feudális iratok 1722–1849. 0,72 ifm.*
- b) *Önkormányzati iratok 1889–1932. 0,36 ifm.*
- c) *Közigazgatási iratok 1850–1949. 3,09 ifm.*
- d) *Adófükönyvek 1935–1949. 0,53 ifm.*

A község mai értelemben a 18. században létesült, elsősorban Németországból bevándoroltakból. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Mőzs lakóinak 58,6%-a volt német.

TMÖL V. 752. Mucsi Nagyközség iratai 1814–1949. 2,35 ifm.

- a) *Feudális iratok 1814–1817. 0,02 ifm.*
- b) *Önkormányzati iratok 1877–1941. 0,22 ifm.*
- c) *Közigazgatási iratok 1935–1949. 2,11 ifm.*

Mucsiba döntő számban német katolikus jobbágyok 1721-et követően vándoroltak. A lutheránus és kálvinista német, valamint szlovák családok ezt követően, már 1729-ben elhagyták a települést. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Mucsi lakóinak 97,6%-a német volt.

Murga (lásd: Kéty nagyközség iratai)

TMÖL V. 755. Nagymányoki Körjegyzőség iratai 1858–1949. 12,45 ifm.

- a) *Körjegyzői iratok 1881–1949. 0,59 ifm.*
- b) *Kismányok község*
  - ba) *Önkormányzati iratok 1903–1937. 0,06 ifm.*
  - bb) *Közigazgatási iratok 1887–1947. 1,23 ifm.*
  - bc) *Adófükönyvek 1858–1948. 0,45 ifm.*
- c) *Nagymányok község*
  - ca) *Önkormányzati iratok 1888–1946. 0,15 ifm.*
  - cb) *Adófükönyvek 1858–1949. 0,97 ifm.*

Kismányok a 16. század közepéig virágzó település, majd a 17. század végén átmenetileg rációk éltek a faluban. A német telepesek 1715 után folyamatosan, főleg Württembergből érkeztek. Telepítési szerződés Mercy gróffal 1722-ben, és annak 1728-as kiegészítése ismert.

Nagymányok: Korai lakott település, a török hódoltság időszakában is létezett. 1724-től a németek betelepítését követően indult virágzásnak.

Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Nagymányok 75%-a, Kismányok 97,5%-a volt német anyanyelvű.

Irodalom:

SZITA, 1996. Kismányok, 86–96. p.

TMÖL V. 756. Nagyszékely Nagyközség iratai 1851–1949. 3,96 ifm.

- a) *Önkormányzati iratok 1885–1922. 0,06 ifm.*
- b) *Közigazgatási iratok 1851–1949. 3,9 ifm.*

Gyöng mellett a másik olyan megyei település, ahová többségében református németek telepítése történt 1720 és 1722 között. A telepesek főleg Hessenből érkeztek. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Nagyszékely lakosságának 86%-a német anyanyelvű.

Irodalom:

SZITA, 1996. Nagyszékely, 149–152. p.

TMÖL V. 759. Németkér Nagyközség iratai 1909–1946. 0,34 ifm.

- a) *Önkormányzati iratok 1909–1938. 0,1 ifm.*
- b) *Közigazgatási iratok 1938–1946. 0,24 ifm.*

Török hódoltság után elpusztult település. A 18. század folyamán német családokkal népesült be. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Németkér lakosságának 85%-a német anyanyelvű. A település irattárában csak 20. századi iratok találhatóak, de azok is csak töredékek.

TMÖL V. 764. Pári Nagyközség iratai 1908–1949. 1,79 ifm.

a) Önkormányzati iratok 1908–1943. 0,2 ifm.

b) Közigazgatási iratok 1942–1949. 1,49 ifm.

Török hódoltság után elpusztult hely. 1723-tól német családokkal történt újratelepítése. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Pári lakosságának 91%-a német anyanyelvű.

TMÖL V. 767. Sárpilis Nagyközség iratai 1854–1950. 2,75 ifm.

a) Önkormányzati iratok 1892–1948. 0,28 ifm.

b) Közigazgatási iratok 1854–1950. 1,93 ifm.

c) Adófükönyvek 1887–1949. 0,54 ifm.

Hódoltság után elpusztult hely. 1724-ben részben németekkel újratelepítik, de a 20. században már magyarok vannak többségben. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Sárpilis lakosságának 6%-a német anyanyelvű.

TMÖL V. 771. Szakadati Körjegyzőség iratai 1781–1949. 9,59 ifm.

a) Körjegyzői iratok 1860–1949. 2,13 ifm.

b) Diósberény község

ba) Feudális iratok 1781–1849. 0,02 ifm.

bb) Önkormányzati iratok 1899–1948. 0,09 ifm.

bc) Közigazgatási iratok 1850–1947. 6,51 ifm.

bd) Adófükönyvek 1854–1938. 0,7 ifm.

c) Szakadát község

ca) Önkormányzati iratok 1907–1948. 0,14 ifm.

Diósberény: Török hódoltság alatt elpusztul. 1713-tól többségében németekkel újratelepült.

Szakadát: Török hódoltság után elhagyott hely. 1724-től főleg német családokkal újratelepítik.

Az 1941-es népszámlálás szerint Szakadát lakosságának 96,8%-a, Diósberény 89,8%-a német anyanyelvű volt. A körjegyzői iratokban találhatóak Szakadát községre vonatkozó közigazgatási iratok.

TMÖL V. 774. Szálkai Körjegyzőség iratai 1792–1950. 7,36 ifm.

a) Körjegyzői iratok 1850–1949. 6,08 ifm.

b) Grábóc község

ba) Önkormányzati iratok 1899–1944. 0,08 ifm.

bb) Közigazgatási iratok 1906–1949. 0,67 ifm.

bc) Adófükönyvek 1900–1949. 0,06 ifm.

c) Szálka község

ca) Feudális iratok 1792–1833. 0,1 ifm.

cb) Önkormányzati iratok 1890–1945. 0,1 ifm.

cc) Adófükönyvek 1874–1949. 0,15 ifm.

Szálka: A kőkorszakban, majd a kelta kortól lakott, a török hódoltság végén elpusztult település; 1711-ben más források szerint 1715-ben történt meg újratelepítése. A körjegyzői iratokban találhatóak meg a Szálka községre vonatkozó közigazgatási iratok.

Grábóc: Római kortól lakott, de a 17. század végére elpusztult, 1711-ben németekkel telepítették újra. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Szálka lakosságának 75,7%-a, Grábóc 89%-a német anyanyelvű volt.

TMÖL V. 775. Szárazd Nagyközség iratai 1929–1949. 1,98 ifm.

a) Önkormányzati iratok 1929–1936. 0,03 ifm.

b) Közigazgatási iratok 1945–1949. 1,95 ifm.

1735-től, elsősorban Hessenből érkezett németekkel történt újratelepítése. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Szárazd lakosságának 92%-a német volt.

Irodalom:

SZITA, 1996. Szárazd, 125–130. p.

TMÖL V. 778. Tengelic Nagyközség iratai (1931-ig Gindli-család) 1851–1950. 21,09 ifm.

a) Önkormányzati iratok 1851–1941. 0,27 ifm.

b) Közigazgatási iratok 1879–1950. 18,92 ifm.

c) Adófékönyvek 1877–1949. 1,9 ifm.

Római kortól lakott, 15. században még népes község. A török időben elpusztult, majd 1752-től ismét benépesítették. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Tengelic lakosságának 13%-a német volt.

TMÖL V. 779. Tevel Nagyközség iratai 1786–1950. 6,88 ifm.

a) Feudális iratok 1786–1849. 0,16 ifm.

b) Önkormányzati iratok 1907–1944. 0,1 ifm.

c) Közigazgatási iratok 1859–1950. 6,1 ifm.

d) Adófékönyvek 1937–1949. 0,37 ifm.

e) Kovácsi község

ea) Önkormányzati iratok 1907–1926. 0,05 ifm.

eb) Közigazgatási iratok 1917. 0,06 ifm.

ec) Adófékönyv 1900–1906. 0,04 ifm.

Tevelt a 13. századtól lakják. A török alatt elpusztult. Mercy tábornok 1712, más források szerint 1715 után telepítetteti kizárólag Németországból bevándorolt családokkal. Kovácsi az összeírásokban 1747-től szerepel. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Tevel és Kovácsi lakosságának 94,5% német anyanyelvű volt.

TMÖL V. 780. Tolna Nagyközség iratai 1763–1950. 43,19 ifm.

a) Feudális iratok 1763–1849. 0,66 ifm.

b) Önkormányzati iratok 1861–1949. 1,11 ifm.

c) Közigazgatási iratok 1850–1950. 34,37 ifm.

d) Adófékönyvek 1850–1950. 7,05 ifm.

A római korban táborhely, a 17. század közepén virágzó város, a reformáció egyik központja. A török után a korábbi 8-10 ezer lakosból mintegy 150 maradt csupán. 1718-ban Walles császári tábornok újratelepítetteti. 1721-ben vásártartási jogot nyerve gyorsan fejlődik. A Duna szabályozását követően kikötője megszűnik. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Tolna lakosságának 10,8%-a német anyanyelvű.

TMÖL V. 782. Udvari Nagyközség iratai 1890–1949. 5,02 ifm.

- a) *Önkormányzati iratok 1890–1939. 0,15 ifm.*
- b) *Közigazgatási iratok 1900–1949. 4,64 ifm.*
- c) *Adófékönyvek 1943–1949. 0,23 ifm.*

Udvari a honfoglalástól lakott település, majd a hódoltság után néptelen. 1723-tól magyarokból újra benépesül, akiknek számaránya a betelepülő németekkel kiegyenlítődik. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Udvari lakosságának 61,7%-a német.

TMÖL V. 784. Váralja Nagyközség iratai 1871–1949. 8,07 ifm.

- a) *Önkormányzati iratok 1891–1895. 0,18 ifm.*
- b) *Közigazgatási iratok 1871–1949. 7,14 ifm.*
- c) *Adófékönyvek 1900–1948. 0,75 ifm.*

A honfoglalástól lakott, a török hódoltság alatt elpusztult település, de 1695-ben ismét lakott helyként szerepel. A 18. században jelentős a betelepülés, amely egyben e század két pestis- és az 1873-as kolerajárványának nagy veszteségeit is részben pótolta. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Váralja lakosságának 43,8%-a volt német.

TMÖL V. 785. Várdomb Nagyközség iratai 1866–1949. 2,94 ifm.

- a) *Önkormányzati iratok 1927–1944. 0,06 ifm.*
- b) *Közigazgatási iratok 1898–1949. 2,23 ifm.*
- c) *Adófékönyvek 1866–1949. 0,65 ifm.*

A honfoglalástól lakott, a török időkig virágzó település. Ekkor teljesen elpusztult, majd 1752 körül főleg német családokkal történt meg újratelepítése. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Várdomb lakosságának 76%-a volt német.

TMÖL V. 786. Varsád Nagyközség iratai 1923–1949. 2,39 ifm.

- a) *Önkormányzati iratok 1923–1944. 0,04 ifm.*
- b) *Közigazgatási iratok 1939–1949. 2,27 ifm.*
- c) *Adófékönyvek 1947–1948. 0,08 ifm.*

A török alatt elpusztult falu újranépesítése 1718-tól kezdődött meg magyarokkal, majd 1720-tól németekkel folytatódott, de még az 1780-as években is érkeztek telepesek Schlesswigből, Turingiából, Bajorországból, Hessensből, stb. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint a lakosság 92,5%-a német anyanyelvű volt.

Irodalom:

SZITA, 1996. Varsád, 131–137. p.

Závod (lásd: Kisvejkei Körjegyzőség iratai)

TMÖL V. 787. Zomba Nagyközség iratai 1886–1949. 12,3 ifm.

- a) *Önkormányzati iratok 1888–1943. 0,15 ifm.*
- b) *Közigazgatási iratok 1890–1949. 8,54 ifm.*
- c) *Anyakönyvi alapiratok 1895–1949. 1,68 ifm.*
- d) *Adófékönyvek 1949. 0,08 ifm.*
- e) *Dőrypatlan község*
  - ea) *Önkormányzati iratok 1886–1931. 0,08 ifm.*
  - eb) *Közigazgatási iratok 1890–1939. 1,65 ifm.*

Zombán már 1718-ban a német és magyar evangélikus telepéseknek közös gyülekezete volt. 1723-ban újabb német telepések érkeztek. Az 1730-as évek közepétől a protestáns jobbágyok elvándoroltak, csak katolikus német és magyar jobbágyok maradtak. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Zomba lakosságának 45,9%-a német.

Irodalom:

SZITA, 1996. Zomba, 160–161. p.

VI. AZ ÁLLAMIGAZGATÁS TERÜLETI SZERVEI

TMÖL VI. 101. Szekszárdi Pénzügyigazgatóság iratai 1892–1950. 16,21 ifm.

Lásd: BKMÖL VI. 101. Az 1889-ben megszervezett pénzügyigazgatóság iratanyaga töredékes, ugyanis az 1944 előtti időszakból néhány település esetében a földbirtokrendezéssel kapcsolatos irattöredék (1926–1939), kisiparosi, kiskereskedői engedélyek tematikus csoportja (1906–1944) maradt csupán meg. Ügyosztályai közül csak az egyenes adóval, a törlesztésekkel foglalkozó II. ügyosztály, a fogyasztási adókkal foglalkozó IV. ügyosztály, valamint a zsidóság vagyoni ügyeivel foglalkozó VII. ügyosztály iratai csupán 1944-ből kerültek a levéltár őrizetébe. A zsidóság világháborús történetének dokumentálására a gettó leltárak, a vagyonleltárak is itt lelhetők fel. Az 1945 utáni időszak történéseinek forrásai közül a kitelepítendő németek vagyonleltárainak egy példánya is itt kapott elhelyezést. A vagyonleltárak járasonként, azon belül községi sorozatot alkotnak. Az ügyosztályok iratanyagai szintén hiányosak az 1945–1950 közötti évekből. Az iktatott iratokhoz hasonlóan az ügyviteli segédkönyvek sem képeznek teljességet. Elsősorban gazdaságtörténeti, családtörténeti kutatásokhoz használható iratanyag kutatására az iratok egyenkénti átnézése ajánlott.

TMÖL VI. 102. Bonyhádi Állami Adóhivatal irata 1926–1948. 1,62 ifm.

Lásd: VI. 108. Az adóigazgatás tekintetében 1889 előtt a megye a pécsi pénzügyigazgatóság felügyelete alá tartozott. Ekkor Szekszárdon kir. adófelügyelőség, Dunaföldváron, Hőgyészen és Szekszárdon adóhivatal működött. A pénzügyigazgatóság felállítását követően hétre emelkedett az adóhivatalok száma Szekszárd, Bonyhád, Dombóvár, Dunaföldvár, Gyöngyös, Paks és Tamási székhellyel. 1921-ben a forgalmi adókról szóló rendelkezés megjelenésekor a megyében 13 forgalmi adóhivatal jött létre, az említettekén kívül még Bátaszéken, Hőgyészen, Ozorán, Simontornyan, Tolnán és Zombán az állami-, köz-, egyenes- és fogyasztási adók beszedésének, kezelésének feladatkörével. A bonyhádi adóhivatal működése során keletkező iratok közül a házadó-mentességi határozatok – háztervek, egyéni kérelmekkel – mint külön kezelt iratok és az iktatott iratok – beadványok – maradtak meg, amelyek dobozsinten az iratok egyenkénti átnézésével kutathatók.

TMÖL VI. 103. Szekszárdi Állami Adóhivatal iratai 1872–1948. 4,82 ifm.

Az iratanyag tematikus rendezettségű. A leggyakrabban előforduló témakörök a körrendeleteken, különféle rendelkezéseken kívül malomellenőri, ill. egyéb ellenőrzések jegyzőkönyvei, italmérési- és dohányárusítási engedélyek, gépjármű bejelentések, adózók nyilvántartásai települések szerint csoportosítva, amelyek dobozsinten az akták átnézésével kutathatók. A nyilvántartó könyvek többsége az együttesen kezelt közadókról ad információt. Nyilvántartották a búzaföldadókat, a földadókat, vezettek számfejtő-, számla-, dézsmakönyveket, ellenőrzési naplókat, bírsági kimutatást, különféle számadásokat. Ezek vagy összesítések, vagy települések szerint az adózók megnevezéseivel készültek. Az adóhivatal iratai a jelenlegi rendezettségben nemcsak a

Szekszárdon és környékén lakók adóügyeit tartalmazza, hanem szórványban a Paksi és a Bonyhádi járás adózó polgárainak itt is fellelhetők adóügyei.

TMÖL VI. 181. Szekszárdi Földmérési Igazgatóság iratai 1851–1944. 74,34 ifm.

A fondban az egykori Földmérési Felügyelőség 1850–1867 között keletkezett iratai, valamint az 1867–1950 között működött Állami Földmérési Felügyelőség iratai találhatóak. Gazdaság-, társadalom- és családtörténeti szempontból nagyon értékes forrásbázis, elsősorban a birtokviszonyok változásainak a követésére alkalmas. Tartalmazza az első, 1851–1852-ben készült községi telekkönyveket, továbbá az 1875 táján, az 1880-as és a 1900-as évek elején készült telekkönyveket, a birtokosokban beállott változások jegyzékét, a házsám- és dűlőjegyzéket, földkönyveket, határleírásokat, különféle kimutatásokat. Az iratanyag rendezettségét a megyei települések betürendje adja. Az egyes települések dokumentumai irattípusok szerint kronologikus sort alkotnak. Fondtörténet és tematikus raktári jegyzék alapján végezhető a kutatás. A tárgyi rendezettségű iratokat kb. 16 ifm. terjedelmű, a 19. század második feléből származó községi telekkönyvi betétgyűjtemény is kiegészíti, amely rendezetlensége miatt nem kutatható.

TMÖL VI. 201. Tolna Vármegyei Gazdasági Felügyelőség iratai 1923–1949. 7,52 ifm.

Lásd: BKMÖL VI. 201. Az egyes mezőgazdasági szakágazatok képviselőjét ellátó felügyelőség 1908-tól működő hivatal iratanyaga viszont csak 1923-tól datálódik, vagyis 1944-ig töredékes, míg az 1945–1949 közötti iratai teljes sorozatot képeznek. Az iktatott iratokhoz tartozó iktató- és mutatókönyvek hiányosak, ezért a kutatás dobozsinten a legeredményesebb.

TMÖL VI. 204. Völgységi (bonyhádi) járási kir. gazdasági felügyelő iratai 1926–1949. 1,33 ifm.

A járási gazdasági felügyelők a Tolna Vármegyei Gazdasági Felügyelőség szervezete alá tartoztak. Közvetlen felettesük a vármegyei hivatal vezetője volt. A törvény előírásai szerint kettős, azaz állami és törvényhatósági feladatkörrel rendelkeztek. Igazgatási területükön gazdasági szaktanácsadói, mezőgazdasági szakszolgálatot láttak el. A Völgységi gazdasági felügyelő a felügyelete alá tartozó, elsősorban németlakta falvak mezőgazdaságának szakirányítását végezte el. Községtörténeti feldolgozáshoz használható adalékokról informálódhat a kutató az akták átnézése alapján.

TMÖL VI. 209. Dunaföldvári járási kir. gazdasági felügyelő iratai 1945. 0,08 ifm.

Iktatott irattöredék.

TMÖL VI. 210. Központi (szekszárdi) járási kir. gazdasági felügyelő iratai 1945–1949. 0,96 ifm.

Az iktatott iratok egyenkénti átnézésével kutathatók.

TMÖL VI. 211. Simontornyai járási kir. gazdasági felügyelő iratai 1946–1949. 0,96 ifm.

Segédlet hiányában az iratok egyenkénti áttekintésével kutatható a fond.

TMÖL VI. 421. Szekszárdi Államépítészeti Hivatal iratai 1879–1950. 51,5 ifm.

Az 1879-től működő hivatal iratanyaga a tervtárból és iktatott iratokból áll. A tervtár a községek hídjainak, útjainak és középületeinek a terveiből tevődik össze, amely darabszintű jegyzék alapján kutatható. Az iktatott iratok a hivatal működését dokumentálják egyéneket és községeket érintő ügyeken keresztül, zömében elsősorban az állami utak építése, kezelése jelenik meg az aktákban. Kutatásuk mutatókönyvek segítségével lehetséges. Egy-egy iratsorozatot képeznek a személyi-, a katonai ügyek és a rendelkezések.

TMÖL VI. 501. Tolna Vármegyei Tanfelügyelőség iratai 1890–1949. 24,53 ifm.

a) Általános iratok 1890–1949. 20,72 ifm.

b) Javadalmi jegyzőkönyvek 1908–1949. 1,17 ifm.

c) Okmánytár 1945–1949. 2,64 ifm.

Lásd: BKMÖL VI. 502. Tolna megyében csak 1876-ban szervezték meg az önálló tanfelügyelőséget. Előtte a megye tanügyi igazgatását Pécs székhellyel működő közös tanfelügyelőség keretében oldották meg. A tanfelügyelő közvetlenül intézkedett a községi-, állami-, magán- és társulati intézmények ügyeiben. A felekezeti iskolák esetében ellenőrzési joga volt csupán. Végső soron az összes iskolatípus ügyei megjelennek az iratanyagban.

Az a) állagban sajnálatos módon 1920-ig keletkezett iratok csak töredékben állnak rendelkezésre. 1920-tól viszont a részlegesen selejtezett iratokból átfogó képet kaphat a kutató a megye tanügyéről, a községi iskolákról, a tanítókról, az óvodákról. A kutatás elvégezhető mutatókönyvek alapján.

A b) állag a megyei településeken működött községi, felekezeti, magán iskolák, óvodák, menedékházak tanítói, óvónői javadalmairól készített jegyzőkönyvek sorozatából áll. A jegyzőkönyvek nemcsak a javadalmakról tájékoztatnak, hanem az iskolák alapításáról is közölnek adatokat.

c) Az iskolák államosításának dokumentum-gyűjteménye, amely iskolai ingatlanokról készült nyilvántartásokat, az épületek műszaki leírását, épületfotókat, alaprajzokat, leltárakat, telekkönyvi iratokat tartalmaz.

Irodalom:

Szenczi László: A népi demokrácia közoktatási rendszerének kialakítása Tolna megyében (1945–1948). In: Tanulmányok X. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1983. 501–598. p.

Szenczi László: A közoktatás fejlődése Tolna megyében 1868–1900. In: Tanulmányok XI. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1987. 55–182. p.

VII. A JOGSZOLGÁLTATÁS TERÜLETI SZERVEI

Lásd: BFL VII.

TMÖL VII. 1. Szekszárdi Kir. Törvényszék iratai 1872–1949. 30,86 ifm.

a) Elnöki iratok 1925–1949. 0,72 ifm.

b) Polgári perek 1872–1949. 0,8 ifm.

c) Büntető perek 1872–1949. 5,26 ifm.

d) Tagosítási iratok (1772) 1940. 23,35 ifm.

e) Egyéb iratok 1872–1948. 0,73 ifm.

a) 1946-tól Szekszárdi Törvényszék néven működött. Az elnöki iratokban a belügyminisztériummal, más hivatalokkal folytatott levelezés, utasítások találhatóak rendezetlenül.

b) A polgári ügyek témái csőd és végrehajtási ügyek, házassági perek, hagyatékok és különféle kötelezettségvállalási ügyek részben jegyzék, részben mutatók segítségével kereshetők.

c) A törvényszék hatáskörébe tartozó másodfokon tárgyalta perek anyagai, közellátási, lopási, gyilkossági témakörű periratok kerültek a levéltár őrizetébe. A polgári-kori törvénykezés kezdetétől a II. világháborúig terjedő időszakból csak szórvány perek maradtak meg. Az 1945 utáni évek periratait a bírósági ügyviteli szabályzat alapján átselejtezték. Csak azokat az ügyeket ádták levéltárba, amelyek megőrzését a bírósági utasítás megengedte.

d) Tolna megye 33 (Alsónána, Alsónyék, Báta, Báticaszék, Bedegkér, Bölcse, Csibrák Dunaföldvár, Értény, Felsőireg, Felsőnyék, Gyulaj, Kocsola, Kajdacs, Koppányszántó, Kölesd, Madocsa, Medina, Mözs, Mucsfa, Magyarkeszi, Nagykónyi, Németkér, Paks, Regöly, Simonmajor (Fácánkert), Sióagárd, Szakály, Tabód, Tamási, Tengelic, Tengőd, Zomba) és Bács megye 15 településének (Bácsbokod, Bácsalmás, Bácsmonostor, Csávoly, Dantova, Felsőszentiván, Gara, Hercegszántó, Katymár, Madaras, Nagybaracska és pusztái, Rémszeremle, Tataháza, Vaskút) iratai szerepelnek az állagban. A tematikus raktári jegyzék alapján kutatható források nemcsak a tagosítással kapcsolatosak, hanem még az úrbérrendezés ügyletei is idekerültek. Ez indokolja az állag időhatárát. A tagosítások időpontja az egyes települések esetében más és más, tehát az állag nemcsak a Nagyatádi-féle földreformot dokumentálja. A községek betürendjében rendezett irategyüttes igen sokféle tárgyú és típusú iratot rejt. Ezek a következők: telekkönyvi végzések, birtokrészlet lajstromok, az 1929–1937 között zajlott tagosítási iktatott iratok, tagosítási perek, költségelszámolások, úrbéri jegyzőkönyvek és iratok, kisajátítási tervek és rajzok, birtoklapok, birtokkönyv stb. A nyilvántartókönyvek többsége földkönyv, birtokkimutatás, birtokosok névjegyzéke, különböző célból készült földkimutatás.

TMÖL VII. 2. Bonyhádi Kir. Járásbíróság iratai 1861–1950. 123,25 ifm.

a) Polgári perek (1870)–1929. 13,68 ifm.

b) Büntető perek 1873–1929. 7,46 ifm.

c) Telekkönyvi iratok (1861)–1949 (1954). 100,92 ifm.

d) Egyéb iratok 1883–1949. 1,19 ifm.

Lásd: BKMÖL VII. 4. Az intézmény neve 1946-tól Bonyhádi Járásbíróságra változott. Az a–b) állagokhoz közös főljajstrom- és mutatókönyvek tartoznak. Az iratanyagban való kutatás részben a perek egyenkénti átnézésével, részben indexek segítségével végezhető el.

c) A polgárok birtokügyleteiről született telekkönyvi végzések és az ingatlan-nyilvántartás alapiratai, birtokívek, betétek gyűjteménye az iratsorozat. Családtörténeti, társadalomtörténeti kutatások kiváló forrásai kutathatók névmutatókönyvek alapján.

TMÖL VII. 3. Dombóvári Kir. Járásbíróság iratai 1914–1949. 35,37 ifm.

A járásbíróság 1914-től működött. 1946-ban a nevéből a királyi megjelölés töröltetett. A perek időhatára valójában az 1939. évvel záródik. 1940–1949 közötti időszakból pertöredékek és segédkönyvek maradtak meg. A polgári és a büntető perek nem különülnek el, évenként induló folyamatos lajstromszámot viselnek. Hiánytalan sorozatot alkotó ügyviteli segédkönyvei használhatók a kutatómunka során.

TMÖL VII. 4. Dunaföldvári Kir. Járásbíróság iratai 1872–1950. 16,65 ifm.

a) Polgári perek 1925–1950. 1,14 ifm.

b) Büntető perek 1872–1949. 2,7 ifm.

c) Telekkönyvi iratok 1876–1950. 11,85 ifm.

d) Elnöki iratok 1916–1944. 0,48 ifm.

e) Peren kívüli iratok 1919–1939. 0,46 ifm.

f) A bíróság mellett működött vádhatóság iratai 1950. 0,02 ifm.

A Dunaföldvári járás a megye egyik legnagyobb kiterjedésű közigazgatási egysége volt. A bíráskodás szempontjából a területet megosztották, és a járás északi, észak-nyugati falvai a járási székhelyen, Pakson felállított járásbíróshoz tartoztak, míg a járás másik jelentős településén, a Dunaföldváron is működő járásbíróshoz elsősorban a környező településeken Bölske, Madocsa, Németkér stb.) lakók polgári és büntető ügyeiben ítélezett első fokon, 1946-tól Dunaföldvári Járásbíróshoz név alatt. 1950-ben a bírósági reform során a járásbíróshoz megszüntették.

a) Hagyatékok, végrehajtási ügyek, házassági bontóperek, végrendeletek témakörben előforduló perek, és az ügyviteli segédletek sora töredékesnek tekinthető. Családi viszonylatok felderítésében azonban nélkülözhetetlen forrástípus.

b) A bűnügyek egy selejtezés utáni állapotot mutatnak, ezért egyenetlenek a különböző évek periratai. Társadalomtörténeti, településtörténeti, jogtörténeti kutatáshoz nagyon jól felhasználhatók e megmaradt pertípusok.

c) Telekkönyvi végzések, határozatok, birtoklapok, kisajátítási iratok alkotják az állagot. A telekkönyvi végzések indexek alapján kutathatók.

d) A hivatali ügyintézés tartalmazó elnöki iratsorozat rendezetlen.

TMÖL VII. 5. Gyönki Kir. Járásbíróshoz iratai 1877–1949. 36 ifm.

a) Polgári és büntető perek 1882–1944. 27,56 ifm.

b) Telekkönyvi iratok 1893–1949. 6,86 ifm.

c) Végrendeletek 1877–(1955). 1,58 ifm.

a) 1946-tól Gyönki Járásbíróshoz név alatt ítélezett az első fokú bírósági eljárás alá eső ügyekben. A polgári és a büntető perek egy iratsorozatot képeznek. Irattári rendszerük az évenként, 1-el kezdődő lajstromszámok sorrendjére épül. A bírósági lajstrom- és a mutatókönyvek szórványban maradtak meg.

b) A telekkönyvi iratokat két sorozatban őrzi a levéltár. 1944-től a községek szerint rendezett telekkönyvi végzések és a kezelésükhöz szükséges mutatók hiánytalanok. Az egykori Simontornyai járás – székhelye Gyönk – közigazgatása alá beosztott települések és lakóinak ingatlanforgalmi ügyletei tárthatók fel az iratanyag alapján.

c) Különleges figyelmet méltán érdemel a végrendeletek sorozata, amely veszteségek nélkül került a levéltár őrizetébe. A családi múlt kutatója és a társadalomtörténet kutatója egyaránt haszonnal forgathatja a valójában nagyon is magánjellegűnek tűnő, és mégis a mindennapok történetéről szóló irattípust.

TMÖL VII. 6. Tamási Kir. Járásbíróshoz iratai (1860)–1949. 233,38 ifm.

a) Polgári és büntető perek 1884–1946. 81,76 ifm.

b) Telekkönyvi iratok (1860)–1949. 151,52 ifm.

a) A levéltár által őrzött járásbíróshoz anyagok közül ez az irategyüttes a legteljesebb. 1946-ban a neve Tamási Járásbíróshoz változott. A polgári és a büntető perek egy irattári rendszerben őrződtek meg. Évente 1-el induló, folyamatos lajstromszámot kaptak, természetesen a lajstromkönyvek és a mutatók is közösek, amelyeknek az évsora nem teljes, emiatt a kutatási lehetőségek változóak. Ide soroltattak a 1884–1938 közötti évekből származó végrendeletek is a kutatásukat lehetővé tevő iktató- és mutatókönyvekkel együtt.

b) A teljes telekkönyvi anyag nem rendezett, a kb. 50 ifm. terjedelmű községi telekkönyvi betétek anyaga a 19. század utolsó harmadából még rendezetlen, viszont a telekkönyvi végzések, határozatok az 1905–1949 közötti időszakból komplex sorozatként az eredeti irattári rendszerben kutatható, vagyis községek szerint az akták egyenkénti átnézésével végezhető el a feltáró munka.

TMÖL VII. 7. Szekszárdi Kir. Főügyészség iratai 1904–1951. 48,74 ifm.

1946–1953-ig, az ügyészségek átszervezéséig Szekszárdi Főállamügyészség néven működött. Az 1904–1938 közötti időszakból csupán néhány akta maradt meg. 1939-től viszont teljesnek mondható az iratanyag, különösen az 1945 utáni időszak társadalomtörténetéhez nyújtanak bőséges adalékokat az egyedi akták. 1948 táján a közellátási esetek száma ugrásszerűen megnőtt, amely ügyek szintén kortörténeti források. A kutatás nehézsége, hogy a névmutatókból csak egy-egy év áll a kutató rendelkezésére.

TMÖL VII. 8. Szekszárdi Kir. Járásbíróság iratai 1901–1949 (1954). 8,04 ifm.

A járásbíróság – 1946-tól Szekszárdi Járásbíróság – iratainak 98%-a elpusztult. Az 1945–1949 közötti évekből származó polgári és büntető perekből csak néhányat őriz a levéltár. Az iratanyag nagyobb részét telekkönyvi iratok alkotják. Bátaszék, Sárpilis és Tengelic németek által is lakott települések esetében dűlők felmérése, telekkönyvek, tagosítási iratok, birtokosokban beállott változások jegyzékei maradtak meg, amelyek alapján főleg az 1945-ös földreform nyomán megváltozott birtokviszonyokra vonatkozóan lehet kutatni.

TMÖL VII. 9. Paksi Kir. Járásbíróság iratai 1927–1950. 4,81 ifm.

A járásbíróság ítélezési iratai teljes egészében megsemmisültek. A fond csak telekkönyvi iratokat, pontosabban telekkönyvi végzéseket, határozatokat tartalmaz, amelyek névmutatók segítségével jól kutathatók.

TMÖL VII. 151. Dunaföldvári közjegyzők iratai 1877–1950. 3,61 ifm.

Lásd: BFL VII. 152. Az 1877–1928 között keletkezett különféle szerződések, nyilatkozatok, kötelezvények, egyezségek, végrendeletek és magán jogügyletek iratai darabszintű iratjegyzék segítségével, a közjegyzői okiratok 1935-től névmutatók alapján kutathatók.

TMÖL VII. 152 Paksi közjegyzők iratai 1876–(1955). 5,2 ifm.

TMÖL VII. 153. Dombóvári közjegyzők iratai 1923–1950. 1,27 ifm.

A közjegyzői okiratok közjegyzők szerint évek és lajstromszámok sorrendjében rendezettek, és névmutató alapján kutathatók. A közjegyzők még külön nyilvántartást vezettek az örökösödési ügyekről, az óvásokról, a bírói megbízásokról, valamint a letétekről.

TMÖL VII. 154. Bonyhádi közjegyzők iratai 1877–(1955). 6,01 ifm.

A közjegyzői okiratok közjegyzők szerint évek és lajstromszámok sorrendjében rendezettek, és névmutató alapján kutathatók. A közjegyzők még külön nyilvántartást vezettek az örökösödési ügyekről, az óvásokról, a bírói megbízásokról, hagyatékokról, tulajdonjogi beadványokról valamint a letétekről. Az anyagban a végrendeletek önálló tárgyi egységet képeznek, amelyeket az egyéb ügyektől elkülönítve vettek nyilvántartásba.

TMÖL VII. 155. Gyönki közjegyzők iratai 1900–(1955). 0,39 ifm.

Közjegyzői okiratok csak az 1946–1949 közötti évekből kerültek a levéltár őrizetébe, viszont az ügykönyvek, névmutatók, végrendeleti névmutatók teljes sorozata megmaradt az 1900–1955 közötti időszakból.

TMÖL VII. 156. Szekszárdi közjegyzők iratai 1881–(1955). 6,03 ifm.

A közjegyzői okiratok közjegyzők szerint évek és lajstromszámok sorrendjében rendezettek. Az ügykönyvek, egyéb nyilvántartások hiányosak. Névmutató az 1928–1948 között keletkezett ügyekhez használható. Végrendeleti mutató az 1924–1949, örökösödési lajstrom az 1946–1949 közötti évek kutatásához nyújt segítséget.

TMÖL VII. 157. Tamási közjegyzők iratai 1904–(1955). 0,87 ifm.

A közjegyzői okiratok közjegyzők szerint évek és lajstromszámok sorrendjében rendezettek. A végrendeletekhez tartozik külön névmutató, az egyéb iratok keresése az akták átnézésével lehetséges.

VIII. INTÉZETEK, INTÉZMÉNYEK

Lásd: BFL VIII. Az iskolai iratok nagyobb hányadát, ill. a legtöbb iskola irategyüttesét többnyire csak anyakönyvek, előmeneteli és mulasztási naplók alkotják. Nem képeznek idősorokat, de adattartalmuk azonossága miatt a hiányuk a másik megléte esetén pótolható. Ezek az iratok, a kutatás törvény általi meghatározott feltételeinek betartása mellett, kiválóan alkalmasak a családtörténetek feltárásánál. A tanuló születési adatain kívül megjelölik anyanyelvét, tartalmaznak adatokat a szülőkre, a foglakozásra, s a lakcímre vonatkozóan. Az iskolai iratok szűkössége miatt csak kevés tanintézmény története rekonstruálható. Ezek közé sorolhatóak a középiskolák. A tantestületi jegyzőkönyvek a nevelők tanári feladatairól és ezek végrehajtásáról tájékoztatnak, a statisztikák az oktatókról és a diákokról is közölnek adatokat, a leltárok az iskola felszereltségéről, a gazdasági iratok a működés feltételeiről, az önképző körök iratai a diákok tanórán kívüli tevékenységéről tudósítanak. Az iktatott iratok az iskola levelezését tartalmazzák a fenntartóval, s különböző hivatalokkal, a vegyes iratok között többek között órarendek, tantárgyfelosztások, vizsgajegyzőkönyvek találhatók. Részletes raktári jegyzékekkel kutathatók.

Középiskolák

TMÖL VIII. 51. Bonyhádi Ágostai Hitvallású Evangélikus Főgimnázium iratai 1870–1945. 2,41 ifm.

TMÖL VIII. 52. Dombóvári Kir. Kat. Esterházy Miklós Nádor Gimnázium iratai (1920-ig Dombóvári Kir. Kat. Főgimnázium néven) 1913–1948. 3,09 ifm.

TMÖL VIII. 53. Dombóvári Szent Orsolya rend iskoláinak iratai 1913–1948 (1949). 2,07 ifm.

- a) Tanítóképző Intézet iratai 1920–1949. 0,79 ifm.*
- b) Leánylyceum iratai 1938–1949. 0,14 ifm.*
- c) Polgári Leányiskola iratai 1915–1942. 0,74 ifm.*
- d) Nőiipari Iskola iratai 1925–1948 (1949). 0,17 ifm.*
- e) Női Kereskedelmi Szaktanfolyam iratai 1915–1933. 0,03 ifm.*
- f) Elemi Népiskola iratai 1913–1941. 0,2 ifm.*

TMÖL VIII. 54. Gyönki Református Gimnázium iratai 1861–1948. 1,66 ifm.

TMÖL. VIII. 55. Sárszentlőrinci Algimnázium iratai 1819–1869. 0,04 ifm.

A megye első gimnáziuma 1870-ben Bonyhádra települ, és ekkortól bonyhádi evangélikus gimnáziumként működik.

TMÖL VIII. 56. Szekszárdi M. Kir. Állami Főgimnázium iratai (1921-től Garay János Gimnázium néven) 1896–1988. 9,53 ifm.

TMÖL VIII. 57. Szekszárdi M. Kir. Bezerédj István Állami Felsőkereskedelmi Iskola iratai 1921–1937. 1,01 ifm.

TMÖL VIII. 58. Bonyhádi Evangélikus Kereskedelmi Középiskola iratai 1945–1948. 0,07 ifm.

Polgári iskolák

TMÖL VIII. 101. Bátaszéki Állami Polgári Fiú- és Leányiskola iratai 1922–1948. 0,55 ifm.

TMÖL VIII. 102. Bátaszéki Állami Német Nyelvű Polgári Fiú-és Leányiskola iratai 1939–1944. 0,04 ifm.

TMÖL VIII. 103. Bátaszéki Magán Polgári Fiú- és Leányiskola iratai 1919–1921. 0,01 ifm.

TMÖL VIII. 104. Bonyhádi Immaculata Polgári Leányiskola iratai 1905–1948 (1949). 0,45 ifm.

TMÖL VIII. 106. Dombóvári Állami Polgári Fiúiskola iratai 1919–1948. 0,32 ifm.

TMÖL VIII. 107. Dombóvári Magán Polgári Fiú- és Leányiskola iratai 1930–1938. 0,15 ifm.

TMÖL VIII. 108. Dombóvári Magán Polgári Leányiskola iratai 1913–1930. 0,11 ifm.

TMÖL VIII. 110 Hőgyészi Állami Polgári Fiúiskola iratai 1921–1937. 0,46 ifm.

TMÖL VIII. 111 Hőgyészi Állami Polgári Leányiskola iratai 1923–1929. 0,01 ifm.

TMÖL VIII. 112. Hőgyészi Állami Polgári Fiú- és Leányiskola iratai 1904–1932. 0,93 ifm.

TMÖL VIII. 113. Hőgyészi Miasszonyunkról Nevezett R. K. Polgári Fiú- és Leányiskola iratai 1931–1948. 1,22 ifm.

TMÖL VIII. 114. Hőgyészi Német nyelvű Polgári Fiú- és Leányiskola iratai 1940–1945. 0,03 ifm.

TMÖL VIII. 115. Paksi Állami Polgári Fiúiskola iratai 1893–1942. 0,68 ifm.

TMÖL VIII. 116. Paksi Polgári Leányiskola iratai 1919–1942. 0,25 ifm.

TMÖL VIII. 117. Paksi Állami Polgári Fiú- és Leányiskola iratai 1942–1949. 0,18 ifm.

TMÖL VIII. 118 Paksi Magán Polgári Leányiskola iratai 1913–1914. 0,02 ifm.

TMÖL VIII. 119. Szekszárdi Államilag Segélyezett Polgári Fiúiskola 1876–1948. 0,46 ifm.

- TMÖL VIII. 120. Szekszárdi Államilag Segélyezett Polgári Leányiskola iratai 1876–1948. 2,36 ifm.
- TMÖL VIII. 121. Tamási Vas Gereben Polgári Fiú- és Leányiskola iratai 1925–1948. 0,45 ifm.
- TMÖL VIII. 122. Tolnai Állami Polgári Fiú-és Leányiskola iratai 1925–1947. 2,12 ifm.
- TMÖL VIII. 123. Dunaföldvári Állami Polgári Fiúiskola iratai 1944–1946. 0,05 ifm.
- TMÖL VIII. 124. Dunaföldvári Állami Polgári Leányiskola iratai 1927–1941. 0,08 ifm.
- TMÖL VIII. 125. Dunaföldvári Állami Polgári Fiú- és Leányiskola iratai 1947–1948. 0,13 ifm.

Elemi iskolák

- TMÖL VIII. 152. Alsónánai Ág. Hit. Ev. Elemi Népiskola iratai 1923–1949 (1951). 0,2 ifm.
- TMÖL VIII. 156. Apari R. K. Elemi Népiskola iratai 1898–1948. 0,04 ifm.
- TMÖL VIII. 162. Bátaszéki Községi Elemi Népiskola iratai 1870–1948. 3,9 ifm.
- TMÖL VIII. 163. Belaci R. K. Elemi Népiskola iratai 1885–1941. 0,2 ifm.
- TMÖL VIII. 164. Belecskai Ág. Hit. Ev. Elemi Népiskola iratai 1909–1948. 0,18 ifm.
- TMÖL VIII. 165. Bikácsi Ág. Hit. Ev. Elemi Népiskola iratai 1926–1947. 0,02 ifm.
- TMÖL VIII. 170. Bonyhádi Ág. Hit. Ev. Elemi Népiskola iratai 1864–1948. 0,25 ifm.
- TMÖL VIII. 171. Bonyhádi Ref. Elemi Népiskola iratai 1888–1948. 0,18 ifm.
- TMÖL VIII. 172. Bonyhádi R. K. Elemi Népiskola iratai 1873–1926. 0,88 ifm.
- TMÖL VIII. 173. Bonyhádvarasdi R. K. Elemi Népiskola iratai 1923–1948 (1950). 0,1 ifm.
- TMÖL VIII. 177. Cikói R. K. Elemi Népiskola iratai 1923–1948. 0,1 ifm.
- TMÖL VIII. 181. Diósberényi R. K. Elemi Népiskola iratai 1904–1948. 0,19 ifm.
- TMÖL VIII. 187. Dőrypatlan Községi Elemi Népiskola iratai 1923–1943. 0,02 ifm.
- TMÖL VIII. 188. Dőrypatlan-Szentgálpusztai Elemi Népiskola iratai 1929–1948 (1950). 0,01 ifm.
- TMÖL VIII. 198. Dunakömlődi R. K. Elemi Népiskola iratai 1913–1948. 0,28 ifm.
- TMÖL VIII. 201. Dúzsi R. K. Elemi Népiskola iratai 1923–1947. 0,06 ifm.
- TMÖL VIII. 211. Felsónánai Ág. Hit. Ev. Elemi Népiskola iratai 1874–1948. 0,12 ifm.
- TMÖL VIII. 218. Gindlicsalád-Jánosmajori Elemi Népiskola iratai 1909–1918. 0,1 ifm.
Gindlicsalád neve 1931-től Tengelic.
- TMÖL VIII. 221. Grábóci R. K. Elemi Népiskola iratai 1902–1948. 0,1 ifm.
- TMÖL VIII. 222. Gyönki Ág. Hitv. Ev. Elemi Népiskola iratai 1906–1948. 0,08 ifm.
- TMÖL VIII. 224. Gyönki Ev. Ref. Német Elemi Népiskola iratai 1900–1944. 0,6 ifm.

TMÖL VIII. 226. Gyönki együttműködő protestánsok általános iskolájának iratai 1946–1947. 0,05 ifm.

TMÖL VIII. 227. Győrei Ág. Hit. Ev. Elemi Népiskola iratai 1905–1943. 0,12 ifm.

TMÖL VIII. 228. Győrei R. K. Elemi Népiskola iratai 1881–1948 (1950). 0,28 ifm.

TMÖL VIII. 229. Györkönyi Ág. Hit. Ev. elemi iskola iratai 1894–1947. 0,19 ifm.

TMÖL VIII. 234. Hőgyészi R. K. Elemi Népiskola iratai 1863–1948. 3,78 ifm.

TMÖL VIII. 235. Hőgyészi R. K. leány népiskola iratai 1892–1902. 0,02 ifm.

TMÖL VIII. 241. Izményi Ág. Hit. Ev. Elemi Népiskola iratai 1884–1949. 0,5 ifm.

TMÖL VIII. 244. Kakasdi R. K. Elemi Népiskola iratai 1885–1948. 0,43 ifm.

TMÖL VIII. 245. Kaposszekcsői R. K. Elemi Népiskola iratai 1916–1948. 0,08 ifm.

TMÖL VIII. 246. Keszőhidegkúti Ág. Hit. Ev. Elemi Népiskola iratai 1904–1948. 0,15 ifm.

TMÖL VIII. 247. Kétyi Ág. Hit. Ev. Elemi Népiskola iratai 1924–1948. 0,03 ifm.

TMÖL VIII. 248. Kisdorogi R. K. Elemi Népiskola iratai 1912–1948. 0,3 ifm.

TMÖL VIII. 249. Kismányoki Ág. Hit. Ev. Elemi Népiskola iratai 1880–1947. 0,31 ifm.

TMÖL VIII. 252. Kistormási Ág. Hit. Ev. Elemi Népiskola iratai 1924–1948. 0,04 ifm.

TMÖL VIII. 253. Kisvejkei R. K. Elemi Népiskola iratai 1928–1940. 0,01 ifm.

TMÖL VIII. 254. Kocsolai R. K. Elemi Népiskola iratai 1907–1946. 0,45 ifm.

TMÖL VIII. 256. Kölesdi Ág. Hit. Ev. Elemi Népiskola iratai 1942–1948. 0,02 ifm.

TMÖL VIII. 257. Kölesdi Ref. Elemi Népiskola iratai 1931–1947. 0,02 ifm.

TMÖL VIII. 259. Kurdi R. K. Elemi Népiskola iratai 1923–1948 (1950). 0,13 ifm.

TMÖL VIII. 260. Lengyeli R. K. Elemi Népiskola 1894–1948. 0,28 ifm.

TMÖL VIII. 264. Majosi Ág. Hit. Ev. Elemi Népiskola iratai 1899–1919. 0,08 ifm.

TMÖL VIII. 268. Mázai Községi Elemi Népiskola iratai 1908–1948. 0,26 ifm.

TMÖL VIII. 269. Mázai R. K. Elemi Népiskola iratai 1886–1948. 0,2 ifm.

TMÖL VIII. 272. Mórággyi Ref. Elemi Népiskola irata 1897–1949. 0,28 ifm.

TMÖL VIII. 273. Mucsfaei Ág. Hit. Ev. Elemi Népiskola iratai 1923–1948. 0,03 ifm.

TMÖL VIII. 277. Nagymányoki Bányatársulati Elemi Népiskola iratai 1922 (1928)–1948. 0,25 ifm.

TMÖL VIII. 278. Nagymányoki R. K. Elemi Népiskola iratai 1890–1948. 0,55 ifm.

TMÖL VIII. 279. Nagyszékelyi Ref. Elemi Népiskola irata 1929–1948. 0,6 ifm.

TMÖL VIII. 283. Nagyvejkei R. K. Elemi Népiskola iratai 1923–1944. 0,03 ifm.

TMÖL VIII. 285. Németskéri Elemi Népiskola irata 1887–1943. 0,08 ifm.

TMÖL VIII. 307. Pári R. K. Elemi Népiskola iratai 1898–1948. 0,8 ifm.

TMÖL VIII. 313. Sárpiliszi Ref. Elemi Népiskola iratai 1898–1948. 0,36 ifm.

TMÖL VIII. 317. Szakadátai R. K. Elemi Népiskola iratai 1904–1948. 0,14 ifm.

- TMÖL VIII. 321. Szálkai R. K. Elemi Népiskola iratai 1881–1948. 0,45 ifm.
- TMÖL VIII. 322. Szárazdi Ág. Hit. Ev. Elemi Népiskola iratai 1923–1935. 0,01 ifm.
- TMÖL VIII. 342. Tengelic-i Állami Elemi Népiskola iratai 1905–1948. 0,05 ifm.
- TMÖL VIII. 343. Tengelic-Szőlőhegyi Állami Elemi Népiskola iratai 1938–1946. 0,01 ifm.
- TMÖL VIII. 344. Teveli R. K. Elemi Népiskola iratai 1858–1948. 1 ifm.
- TMÖL VIII. 345. Tolnai Állami Elemi Népiskola iratai 1898–1948. 1,55 ifm.
- TMÖL VIII. 346. Tolnai R. K. Elemi Népiskola iratai 1886–1948. 3,65 ifm.
- TMÖL VIII. 352. Udvari Ág. Hit. Ev. Elemi Népiskola iratai 1920–1948. 0,09 ifm.
- TMÖL VIII. 353. Udvari R. K. Elemi Népiskola iratai 1914–1948 (1950). 0,1 ifm.
- TMÖL VIII. 357. Varsádi Ág. Hit. Ev. Elemi Népiskola iratai 1923–1948. 0,03 ifm.
- TMÖL VIII. 358. Váraljai Ág. Hit. Ev. Elemi Népiskola iratai 1880–1948. 0,35 ifm.
- TMÖL VIII. 359. Váraljai Ref. Elemi Népiskola iratai 1899–1948. 0,35 ifm.
- TMÖL VIII. 361. Závodi R. K. Elemi Népiskola iratai 1941–1946. 0,04 ifm.
- TMÖL VIII. 362. Zombai R. K. Elemi Népiskola iratai 1888–1948. 0,93 ifm.
- TMÖL VIII. 363 Zomba-Paradicsompusztai Községi Elemi Népiskola iratai 1928–1948. 0,01 ifm.
- TMÖL VIII. 366. Kalaznói Ág. Hit. Ev. Elemi Népiskola iratai 1923–1948. 0,03 ifm.
- TMÖL VIII. 368. Bátaapáti Ág. Hit. Ev. Elemi Népiskola iratai 1902–1939. 0,1 ifm.
- TMÖL VIII. 380. Nagymányoki Zárdaiskola iratai 1915–1909. 0,04 ifm.
- TMÖL VIII. 383. Kaposszekcsői Ág. Hit. Ev. Elemi Népiskola iratai 1946–1948. 0,01 ifm.
- TMÖL VIII. 384. Jágónaki R. K. Elemi Népiskola iratai 1913–1945. 0,25 ifm.
- TMÖL VIII. 385. Csikóstöttösi Ág. Hit. Ev. Elemi Népiskola iratai 1895–1947. 0,1 ifm.
- TMÖL VIII. 389. Murgai Ág. Hit. Ev. Elemi Népiskola iratai 1920–1948. 0,04 ifm.
- TMÖL VIII. 390. Murgai R. K. Elemi Népiskola iratai 1934–1949. 0,03 ifm.
- TMÖL VIII. 391. Kölesdi R. K. Elemi Népiskola iratai 1922–1948. 0,03 ifm.
- TMÖL VIII. 392. Tengelic-Katalinpusztai Elemi Népiskola iratai 1923–1933. 0,02 ifm.

IX. TESTÜLETEK

Céhek

Lásd: BFL IX. 1. A kis mennyiségű céhiratok többnyire csak céhokleveleket tartalmaznak. Egyes céhek esetében ezek mellett – vagy néhol ezek hiányában – iratok, névjegyzékek, számadások, ill. jegyzőkönyvek is találhatóak, amelyek a céh mindennapjaiba engednek betekintést. A protocollumok bejegyzései között kiadásokra, bevételekre, céhtagokra, legényekre vonatkozó adatok is szerepelnek. A jegyzőkönyvek nyelve német, a német nyelvűség néhol az 1874 utáni, a

céhek megszüntetése és ipartársulattá való alakulását követően is jellemző. Egyes céhek esetében az iratanyag az ipartársulati időszakba is átnyúlik.

TMÖL IX. 1. (Duna)Kömlödi Egyesült Molnár-Kovács-Asztalos Céh iratai 1837–1877. 0,03 ifm.

Céhoklevele nincs, működéssel kapcsolatos iratokkal, kiadási bizonylatokkal, számadásokkal rendelkezik.

TMÖL IX. 4. Kölesdi Takács Céh iratai é. n. 0,01 ifm.

TMÖL IX. 9. Paksi Lakatos és Asztalos Céh iratai 1778–1867. 0,02 ifm.

A céh nemcsak Paks mezőváros területére korlátozódik. A tagnévsorban filiaként nevezik meg Ráckevét, Hartát, s a közeli német település Györköny és a távoli Hőgyész mesterei is megtalálhatók a szervezetben.

TMÖL IX. 10. Paksi Egyesült Bognár és Kovács Céh iratai 1779–1865. 0,06 ifm.

TMÖL IX. 11. Paksi Csizmadia Céh iratai 1803–1883. 0,26 ifm.

TMÖL IX. 12. Paksi Német Varga Céh iratai 1812–1883. 0,03 ifm.

TMÖL IX. 27. Tevel–Kisdorog Szabó-Varga-Takács Céh iratai 1843. 0,01 ifm.

TMÖL IX: 28. Tolnai Cipész Céh iratai é. n. 0,01 ifm.

TMÖL IX. 29. Tolnai Csizmadia Céh iratai é. n. 0,01 ifm.

TMÖL IX. 30. Tolnai Halász Céh iratai 1802–1858. 0,03 ifm.

TMÖL IX. 31. Tolnai Szabó és Szűcs Céh iratai 1777. 0,01 ifm.

TMÖL IX. 33. Hőgyézi Szűr-Szabó Céh iratai 1843. 0,01 ifm.

TMÖL IX. 34. (Duna)Kömlödi Takács Céh iratai 1846. 0,01 ifm.

TMÖL IX. 36. Tolnai Asztalos és Pintér Céh iratai 1810. 0,01 ifm.

Köztestületek

Ipari érdekképviseletek

Lásd: BFL IX. 211. Az ipartestületek működésével kapcsolatos általános iratok: alapszabályok, közgyűlési jegyzőkönyvek, pénzügyi iratok, kimutatások, ill. egyes ipartestületeknél iktatott iratok találhatóak. Jellemzően iparos-kimutatásokkal, tanoncszerződésekkel és -lajstromokkal, munkakönyvekkel, segédnyilvántartásokkal és segédlajstromokkal rendelkeznek. Az ipartestületi iratok részletes raktári jegyzékei az egyes irattípusokról és ezek évköreiről pontosan informálnak.

TMÖL IX. 201. Bátaszék is Vidéke Ipartestület iratai 1891–1950. 2,78 ifm.

TMÖL IX. 202. Bonyhád és Vidéke Ipartestület iratai 1925–1950. 1,28 ifm.

TMÖL IX. 203. Dombóvári Ipartestület iratai 1947–1949. 0,17 ifm.

TMÖL IX. 204. Dunaföldvár és Vidéke Ipartestület iratai 1947–1949. 0,01 ifm.

TMÖL IX. 205. Gyönki Ipartestület iratai 1929–1949, 0,11 ifm.

TMÖL IX: 206. Hőgyész és Vidéke Ipartestület iratai 1949. 0,01 ifm.

TMÖL IX. 207. Paksi Ipartestület iratai 1938–1949. 0,02 ifm.

TMÖL IX. 209. Simontornyai Ipartestület iratai 1908–1950. 0,46 ifm.

TMÖL IX. 210. Szekszárdi Ipartestület iratai 1907–1949. 0,48 ifm.

TMÖL IX. 211. Tamási és Vidéke Ipartestület iratai 1927–1949. 0,85 ifm.

TMÖL IX. 212. Tevel és Vidéke Ipartestület iratai 1887–1949. 0,18 ifm.

TMÖL IX. 213. Tolna és Vidéke Ipartestület iratai 1892–1949. 1,58 ifm.

X. EGYESÜLETEK, (TÖMEG)SZERVEZETEK, PÁRTOK

Lásd: BFL X. A levéltár egyesületi gyűjteményében az egyesületek szinte összes típusa képviselve van. Többek között politikai célú társulások, kulturális-, népművelő-, sportegyesületek, szakmai-gazdasági egyesületek, valamint kaszinók, iparos körök, segélyező egyesületek alkotják a sort.

E kategóriáktól eltérő egyedi és különleges szerveződések is létrejöttek, amelyek színesítik és gazdagítják az egyesületi palettát. Sajnálatos módon az egyesületek többsége esetében csak szórvány iratok kerültek a levéltár őrizetébe. A különféle irattípusokba sorolható iratok forrásértéke változó, de mindegyik alkalmas adalékok gyűjtésére mind az egyleti élet, mind a tagság társadalmi összetételére vonatkozóan. Tematikus raktári jegyzékek alapján kutathatók az egyes egyesületek iratai.

TMÖL X. 10. Bátaszéki Keresztény Munkás Egyesület iratai 1925–1946. 0,04 ifm.

A községi egyesületi szabályrendeletek gyűjteményében lévő alapszabály szerint a keresztény munkások politikai, gazdasági érdekeinek a képviselőjét látta el az egyesület. Működéséről az 1925–1946 közötti időszakban készült választmányi jegyzőkönyvek alapján lehet adalékokat találni.

TMÖL X. 11. Hőgyézi Szociáldemokrata Kör iratai 1918–1919. 0,01 ifm.

A kör alakuló- és választmányi üléseinek jegyzőkönyvei maradtak meg az 1918. november 17–1919. augusztus 3. közti időszakból.

TMÖL X. 51. Bonyhádi Székely Múzeum Egyesületének iratai 1897–1947. 7,44 ifm.

Több fondképző iratanyagát rejtő irategyüttes. Magyarország II. világháborús történetéből a bácskai betelepítés epizódját, s annak háború utáni következményeit dokumentálja. Az egyesület különleges célból és körülmények között jött létre. 1947 márciusában Bodor György és számos székely származású értelmiségi alapította azzal a céllal, hogy a Tolna, Baranya és Bács megyébe letelepített bukovinai székelyek hagyományait, énekeit, meséit, szellemi és tárgyi kultúráját átörökítsék, megőrizték. A múzeumi egyesület rövid küzdelmes léte alatt felajánlásokból, ajándékozásokból és adományokból jelentős gyűjtemény alakult ki. 1948-ban a társadalmi összefogásból született múzeum felszámolása a tulajdonjogok tisztázatlansága miatt komoly gondot okozott a hatóságoknak. Végül ideális megoldás született a gyűjtemény további sorsáról.

Az anyag Szekszárdon maradt. A muzeális tárgyak a múzeum, az iratok a levéltár, a könyvek a könyvtár őrzetébe kerültek. A Bonyhádi Székely Múzeum Egyesület fondja gyakorlatilag gyűjteményes fond, amely többek között tartalmazza a M. Kir. Országos Menekültügyi és Hazatelepítési Kormánybiztosság Újvidéki Kirendeltségének, s a Külföldi Magyarokat Hazatelepítő Kormánybiztosságnak az iratait. Ezekon kívül a fondban a Tolna megyei németység kitelepítésének figyelemre méltó forrásait találja a kutató. A téma széleskörű vizsgálatakor a Bonyhádi Telepítési Hivatal és a Völgységi Telepesek Központi Szövetkezete iratainak áttekintése feltétlenül ajánlott. A németek kitelepítése és a bukovinai székelyek letelepítése egy időben zajló eseménye a megyei történetnek a Völgység, a „Schwabische Türkei”-nek nevezett vidéken, amelyet 80%-ban németek laktak. A hazai németység felelősségre vonása összekapcsolódott a földreformmal, alapot adva a kollektív bűnösség megítélésére. A törvényi háttér késlekedése miatt Bodor György magán kezdeményezésére indult meg a ki- és betelepítés a Bonyhádi Telepítési Hivatal működésének keretében. A levéltári őrzetbe átadott iratok között található községi névjegyzékek az őslakosságról a születési adatok közlésével, Volksbund tagságra vonatkozó információkkal, egyedi esetek, s a kitelepítendő és a betelepítettek mindennapi együttélésének nehézségeiről szóló akták. A Völgységi Telepesek Szövetkezete alapító okirata szerint a földhöz juttatott telepesek ügyeinek koordinálásával foglalkozott, valójában a telepítési hivatal munkáját folytatta.

TMÖL X. 52. Keszőhidegkúti Polgári Olvasókör iratai 1893–1944. 0,01 ifm.

A válaszmányi ülések jegyzőkönyvei alkotják az irattöredéket.

TMÖL X. 59. Váraljai Függetlenségi 48-as Olvasókör iratai 1930–1944. 0,03 ifm.

Az iratanyag jegyzőkönyvekből és egyesületi leltárból áll.

TMÖL X. 62. Mőzsi Polgári Olvasókör iratai 1937–1947. 0,03 ifm.

Irattöredékként a tisztikar és a válaszmány névsora (1938), főkönyv, valamint különféle feljegyzések találhatóak a fondban.

TMÖL X. 64. Bátaszéki Iparos Olvasókör iratai 1925–1947. 0,02 ifm.

Az olvasókör működéséről az alapszabály (1946), a tagdíjbeszedési napló, s a zárszámadások alapján lehet informálódni.

TMÖL X. 67. Tolnai Iparosok Olvasó Egyesületének iratai 1945–1950. 0,3ifm.

Közgyűlési- és válaszmányi ülések jegyzőkönyvei és államosítási iratok maradtak meg.

TMÖL X. 69. Tolnai 661. Sz. Cserkészcsapat iratai 1945–1947. 0,01 ifm.

Az iratanyag a Magyar Cserkészszövetséggel folytatott levelezésből, számlákból, nyugtákból, tagdíjbefizetések nyilvántartásából áll. A csapat Wosinsky Mór egykori tolnai plébános és régész nevét viselte.

TMÖL X. 73. Várdombi Szabadművelődési Egyesület iratai 1946–1950. 0,12 ifm.

Iktatott irattöredékek és az 1947–1948-ból származó iktatókönyv került a levéltár őrzetébe.

TMÖL X. 75. Tolnai Lövészegylet iratai 1936–1940. 0,01 ifm.

A lövészegylet működését az alapszabály, néhány jegyzőkönyv, s a tagnévsor dokumentálja.

TMÖL X. 80 Tolnai Ifjúsági Közművelődési Egyesület Úszó Szakosztályának iratai 1936–1949. 0,01 ifm.

A fond a Magyar Úszószövetséggel váltott leveleket, és korabeli fotókat tartalmaz.

TMÖL X. 102. Tolna Vármegyei Állattenyésztő Egyesület iratai 1928–1949. 1,77 ifm.

Gazdaság- és településtörténeti kutatásokhoz használható a törzs és tenyésztési főkönyv, a községek, puszták állattenyésztési eredményeinek dokumentálása, az állatkimutatók, jelentések.

TMÖL X. 103. Tolna Megyei Gazdasági Egyesület iratai 1884–1945. 3,84 ifm.

Az egyesület működése jól dokumentálható a meglévő források (alapszabály, közgyűlési iratok, jelentések, iktatott iratok) segítségével. Az iratanyag gazdaságtörténeti adalékokkal bőven szolgál a téma iránt mélyebben érdeklődő kutató számára.

TMÖL X. 106. Nagymányok Környéki Vadásztársaság iratai 1945–(1951). 0,01 ifm.

TMÖL X. 108. Mőzsi Gazdakör iratai 1946–1949. 0,01 ifm.

TMÖL X. 112. Völgységi Járás Községi Jegyzői Egyesület iratai 1920–1938. 0,04 ifm.

TMÖL X. 113. Bonyhádvidéki Méhészek Szövetségének iratai 1945. 0,04 ifm.

TMÖL X. 114. Tolna és Vidéke Méhész Egyesület iratai 1946–(1950). 0,02 ifm.

TMÖL X. 204. Tolna Vármegyei Honvédségélyző Egylet iratai 1848–1896. 0,14 ifm.

A volt 48-as honvédek segélyezésére alakult egylet iratanyaga egyleti tagnyilvántartást, honvédigazolásokot, segélykérelmeket, adakozási íveket, különféle számadásokat, s választmányi jegyzőkönyveket tartalmaz.

TMÖL X. 206. Tolnai Vöröskereszt Egyesület iratai 1908–1921. 0,12 ifm.

Az iratok zöme: sebesült katonák névjegyzékei, kórházi jelentések, segélyezésről számadások, beszámolók az I. világháború időszakából.

TMÖL X. 212. Bonyhádi Stefánia Fiókszövetség iratai 1933–1941. 0,05 ifm.

Az anyák és csecsemők védelmével foglalkozó, államilag támogatott egyesülés pénzügyi elszámolásai maradtak meg.

TMÖL X. 213. Mázai Önkéntes Tűzoltó Testület iratai 1937–1942. 0,01 ifm.

TMÖL X. 219. Magyar Vöröskereszt Egylet Bonyhádi Fiókegyletének iratai 1924–1942. 0,01 ifm.

Az egylet alapiratai, az alapszabály, a tagnévsor, a tagnyilvántartás, zárszámadás és egyéb elszámolások képezik a töredékes iratanyagot.

TMÖL X. 225. Bátaszéki Első Temetkezési Egylet iratai 1926–1945. 0,04 ifm.

Egy kötetbe kötött jegyzőkönyvek illusztrálják az egyleti működést.

TMÖL X. 226. Tolnai Első Temetkezési Egylet iratai 1870–1908. 0,04 ifm.

Csak pénztárkönyvek kerültek a levéltár őrizetébe.

TMÖL X. 238. Mőzsi Iparoskör iratai 1939–1947. 0,03 ifm.

XI. GAZDASÁGI SZERVEK IRATAI

Lásd: BKMÖL XI.

Ipari vállalatok

TMÖL XI. 1. Váraljai Szénbánya iratai 1900–1902. 0,02 ifm.

Az egy kötet, többnyire németül írt könyv a bánya által küldött leveleket tartalmazza. Ezeken túl található az anyagban üzemjelentések is.

TMÖL XI. 2. Bonyhádi Zománcgyár iratai 1909–1948. 3,04 ifm.

A működéssel kapcsolatos általános iratokon (pl. levelezés, statisztika), a pénzügyi (bel- és külföldi számlák) és könyvelési (leltárak, mérlegek adóügyi) iratokon kívül munkaügyi iratokkal (munkakönyvek, személyi nyilvántartási lapok,) is rendelkezik a fond. Részletes raktári jegyzékkel kutatható.

TMÖL XI. 3. M. Kir. Állami Selyemfonó és Selyemcérna Gyár iratai 1891–1949. 1,84 ifm.

A szerv működése során keletkezett gazdasági iratokon kívül a gyár levelezése a külföldi partnerekkel (Aktiengesellschaft Trudel Zürich) folytatott levelezést is tartalmazza. Rendeletkönyvébe, melyet kezdetben német nyelven vezettek, az általános rendelkezéseket foglalták bele. A gyár mellett a fiatal lányok számára létesített munkásotthon irataiból képet kaphat a kutató az otthon és a munkáslányok életére vonatkozóan. A fonodai munkásnőkről készült jegyzék a gyár munkáslétszámának változásról tudósít, a kereseti viszonyok a többkötetnyi kereseti naplóból nyomon követhetőek.

TMÖL XI. 4. Bonyhádi Pétermann–Glaser Cipőgyár iratai 1936–1949. 3,5 ifm.

Iratanyaga levelezésből, számlákból, az üzemi bizottság irataiból, valamint munkaügyi iratokból áll. Ez utóbbiak között munkásnyilvántartók, illetményjegyzékek, OTI bejelentők is léteznek. Könyvanyaga a könyvelés anyagát foglalja magában. Részletes raktári jegyzéke az évköröket is megjelöli.

TMÖL XI. 6. Csernyédi Weber Malom iratai 1860–1925. 0,02 ifm.

A högyészi Weber molnárcsalád iratai töredékesek. A rövid, német nyelvű naplóban a családra és a malomra vonatkozó feljegyzések is találhatóak. Ezeken kívül a malom működésével kapcsolatos szerződések, kölcsön-, ill. adóügyek is fellelhetők.

TMÖL XI. 11. Tolna Községi Villamosmű Intézet iratai 1913–1921. 0,03 ifm.

A fond egy kötete a vezetőség üléseinek jegyzőkönyveit tartalmazza.

TMÖL XI. 12. Bonyhádi Hengermalom Rt. iratai 1929–1949. 1,2 ifm.

Az iratanyag nagyobb hányada levelezés; közte 1932-től 1941-ig német nyelven folytatott üzleti levelezés is található. Ezeken túlmenően az iratok tudósítanak a szociális és munkavédelmi helyzetről, valamint reklámokat is tartalmaznak.

A részletes raktári jegyzék az iratanyagban létező egyéb típusú iratokat is tartalmazza, keletkezési idejük megjelölésével együtt.

TMÖL XI. 13. Hungária Villamossági Rt. Nagymányoki Üzemfelügyelősége iratai 1927–1939. 0,02 ifm.

Az iratanyag csak biztosítási kötvényekből áll.

TMÖL XI. 14. Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. Tolna-Baranyai Bányagazgatóság Nagymányoki Üzemének iratai 1923, 1941–1942. 0,05 ifm.

Csak illetményjegyzékeket tartalmaz a fond.

TMÖL XI. 18. Tolnai Pamuttextil Rt. iratai 1925–1947. 0,01 ifm.

Az iratanyag tartalma: alapszabály, cégbírósi bejegyzések, mérleg.

Bankok, takarékpénztárak, hitelszövetkezetek

A bankok, takarékpénztárak működése nem korlátozódott területileg csak a székhely intézményei, szervezetei, lakossága pénzügyeinek lebonyolítására, iratai a környező települések lakóira vonatkozó ügyleti, ill. pénzkezelési adatokat is tartalmaznak. A bankokhoz viszonyítva a hitelszövetkezetek száma jóval nagyobb volt, mégsem volt minden településnek pénztintézete. Ezért a kutatások során célszerű a környező települések pénztintézeti iratainak áttekintése is.

A működésük során keletkezett általános iratokon túl – közgyűlési, igazgatósági jegyzőkönyvek, zárszámadások, mérlegek – rendelkezhetnek a részvényeket, üzletrészeket tartalmazó –így pl. az évenként felvett leltárak –, ill. a pénzmozgásokat rögzítő banki nyilvántartókönyvekkel – betétkönyv-nyilvántartók, főkönyvi naplók, folyószámlakönyvek, kölcsönkérelmi nyilvántartások –, amelyek ügyfeleik neveit is közlik.

Raktári jegyzékkel jól kutathatók, az irattípusokat és évhatáraikat pontosan feltüntetik.

- TMÖL XI. 201. Bátaszék-Sárközi Takaréék és Hitelbank iratai 1940–1941. 0,02 ifm.
- TMÖL XI. 202. Dombóvár Járási Takarékpénztár Rt. (Tamási) iratai 1871, 1881–1883. 0,01 ifm.
- TMÖL XI. 203. Dombóvári Takarékpénztár iratai 1940–1942, 1947–1948. 0,08 ifm.
- TMÖL XI. 204. Dunaföldvári Népbank iratai 1926–1949. 0,32 ifm.
- TMÖL XI. 205. Dunaföldvári Takarékpénztár és Hitelbank Rt. iratai 1917–1948. 0,37 ifm.
- TMÖL XI. 207. Simontornyai Takarékpénztár Rt. iratai 1940–1942. 0,01 ifm.
- TMÖL XI. 208. Szekszárdi Népbank iratai 1918–1947. 0,92 ifm.
- TMÖL XI. 209. Magyar Nemzeti Bank Szekszárdi Kirendeltségének iratai 1934–1949. 1,13 ifm.
- TMÖL XI. 210. Tamási Takaréék és Hitelbank Rt. Iratai 1932–1949. 1,24 ifm.
- TMÖL XI. 211. Tamási Takarékpénztár iratai 1915–1944. 0,72 ifm.
- TMÖL XI. 212. Tamási Hitelbank Rt. iratai 1909–1939. 0,92 ifm.
- TMÖL XI. 213. Déldunántúli Takarékpénztár Tolnai Fiókjának iratai 1927–1943. 0,07 ifm.
- TMÖL XI. 214. Szekszárdi Takarékpénztár iratai 1846–1949. 1,12 ifm.
- TMÖL XI. 232. Bátaszéki Hitelszövetkezet iratai 1925–1949. 0,07 ifm.
- TMÖL XI. 235. Bonyhád és Vidéke Hitelszövetkezet iratai 1912–1947. 0,98 ifm.
- TMÖL XI. 245. Gyönki Hitelszövetkezet iratai 1935–1947 (1950). 0,1 ifm.
- TMÖL XI. 247. Hógyész és Vidéke Hitelszövetkezet iratai 1925–1949. 0,16 ifm.
- TMÖL XI. 249. Kaposszekcsői Hitelszövetkezet iratai 1913–1949. 0,32 ifm.
- TMÖL XI. 250. Kocsolai Hitelszövetkezet iratai 1925–1949. 0,7 ifm.
- TMÖL XI. 252. Kölesdi Hitelszövetkezet iratai 1943–1947. 0,05 ifm.
- TMÖL XI. 256. Nagydorog és Vidéke Gazdasági Hitelszövetkezet iratai 1923–1949. 0,44 ifm.
- TMÖL XI. 261. Paksi Hitelszövetkezet iratai 1901–1947. 0,56 ifm.
- TMÖL XI. 268. Szászvári Önszegélyező Hitelszövetkezet iratai 1905–1906. 0,01 ifm.
- TMÖL XI. 270. Tamási és Vidéke Hitelszövetkezet 1900–1947. 1,29 ifm.
- TMÖL XI. 272. Tengeliczi Hitelszövetkezet iratai 1914–1947. 0,2 ifm.

TMÖL XI. 602. Dunaföldvári Közalapítványi Uradalom iratai 1742–1926. 6,12 ifm.

a) *Úriszéki iratok 1742–1848. 2,47 ifm.*

b) *Általános iratok 1745–1858, 1893–1926. 3,65 ifm.*

A török uralom alól felszabadító háború után az uradalom földbirtokosai a bencések lesznek, majd az utolsó apát halála után, 1768-ban Mária Terézia a Királyi Kamara tulajdonába juttatta a birtokot, 1769-ben pedig átadta a nagyszombati egyetem részére. 1780-ban, a jezsuita rend feloszlata után, a létrehozott Tanulmányi Alap részét képező Egyetemi Alap lesz az uradalom új földesura. 1785-ben az uradalom két praediumát, pusztáját Kömlődöt (később Dunakömlőd) és

Kért (Németkér) a Magyar Királyi Kamara németekkel telepítette be. Addig is, az uradalom harmadik településén, Dunaföldváron, nem túl nagy számban, de élnek németek.

a) Az évenként lajstrom-, ill. iktatószámokként rendezett iratokhoz részletes raktári jegyzék tartozik, amely megjelöli a nevet és a tárgyat is. Az iratok főként német nyelvűek, de magyar és latin nyelvűek is vannak köztük.

b) Az év szerint rendezett iratok doboz szintű áttekintést igényelnek.

TMÖL XI. 603. Szekszárdi Közalapítványi uradalom iratai 1724–1938. 12,42 ifm.

A török kiűzése után nem térnek vissza a bencések az uradalomba. A területekért folytatott hosszas pereskedés után az uradalom birtokosa a szekszárdi apát lesz. Az egyházi uradalmak megszüntetése után a tanulmányi alapítványi uradalom részét képezi. A betelepítések után két németajkú települése Grábóc és Mőzs.

Az iratok nagy részét az évenként rendezett levelezés, gazdasági számadás teszi ki. Az iktatókönyvek nem alkotnak teljes évsort, így célszerűbb a doboz szintű kutatás. Név szerint vezetett kimutatásai az árvatári számadások, az úrbéri lajstromok, ill. Grábóc 1868-as földkönyve. Az iratok magyar, latin és német nyelvűek.

XII. EGYHÁZI SZERVEZETEK, INTÉZMÉNYEK

Hitéleti egyesületek iratai

A hitélet, az egyházak belső életét erősítő egyesületek alakítása püspöki engedéllyel történt. Az 1900-as évek elején Tolna megyében 41 különböző egyházi egyesület működött 70 településen, amelyek többsége a katolikus egyházhoz kötődött. Csupán néhány szerveződés iratait őrzi a levéltár, amelyek az olvasókör, a társaskör kategóriát képviselik. Az irattöredékekben kétféle irattípus, választmányi jegyzőkönyv és pénzügyi elszámolás jelenik meg. Tematikus raktári jegyzék segíti a kutatót.

TMÖL XII. 11. Alsónyéki R. K. Olvasókör iratai 1932–1948. 0,01 ifm

TMÖL XII. 12. Tolnai R. K. Olvasókör iratai 1900–1927. 0,05 ifm

XIII. CSALÁDOK

TMÖL XIII. 1. Apponyi család iratai 1324–1929. 16,22 ifm

Tolna megye egyetlen arisztokrata családjának származását a Nagy Iván-féle genealógiai munka a 108 honfoglaló nemzetséig vezette vissza. A tolnai ág Apponyi Lázártól vezethető le, aki 1718-ban bárói, 1739-ben grófi rangot nyert maga és utódai számára. Unokája a tolnai birtokok megszerzője. Apponyi Antal György (1751–1817) 1778-ban vásárolta meg a gróf Mercyektől a több mint 20 faluból, pusztából álló hőgyézi uradalmat. A Mercyek népesítették be az uradalomhoz tartozó településeket német földről elvándorolt telepesekkel. A családi archívum megőrizte a Mercy család időszakához kötődő, a németek letelepítésének és megtelepedésének a forrásait. Apar, Hant, Bátaapáti, (Bonyhád)Varasd, Csernyéd, Dúzs, Felsőnána, Hőgyész, Izmény, Kalaznó, Kölesd, Kistormás, Mucsi, Mucsfá, Závod, Kismányok, Kisvejke, Nagyvejke, Szakadát, Diósberény, Keszőhidegkút, Varsád települések esetében lehet kutatást folytatni a 18. és a 19.

század közepe közti időhatárban. A telepítés, az otthonra találás dokumentálása leginkább a szerződések, a gazdasági iratok és az úriszéki ügyek alapján lehetséges. A települések és az uradalom között kötött szerződések a jogbiztosító iratok tárgyi csoportjában lelhetők meg. A gazdasági iratokban található a falvaknak a földesúrhoz benyújtott kérelmei, az uradalom településein lakók név- és vagyon szerinti összeírásai, az urbáriumok, amelyek családfakutatáshoz is használhatók. A településtörtén kutatásához pedig a birtoktestek betürendjében rendezett birtokgazdálkodási iratok szolgálnak gazdag információkkal. A családi levéltárban felbecsülhetetlen értéket képviselnek az úriszéki perek. A több mint hétezer, kronologikus rendet követő peranyag darabszintű jegyzék segítségével tekinthető át. Az úriszéki bíraskodás hatáskörébe tartoztak a jobbágyok örökösödési, adóssági ügyei, a települések panaszai, a települések közti jogviták, az úrbéri szolgáltatások elleni tiltakozások, az uradalmi tisztek hatalmaskodásai miatti panaszok, a jobbágyok különféle vitás ügyei. A másfél évszázadnyi időt átfogó, teljesnek mondható peranyag kivételes forrásértékű. A családi anyaghoz többféle típusú levéltári segédlet, repertórium, raktári jegyzék készült, amelyek lehetővé teszik az iratanyagban való eligazodást.

TMÖL XIII. 37. Gindli család iratai 1436–1926. 9,61 ifm.

A Gindliék a megye egyik legtekintélyesebb köznemesi famíliája volt a 18. és 19. században. Gindli Orbán Fülöp Győr szabad királyi város bírása tekinthető a család tolnai ága alapítójának. A család nemességének megszerzése mellett ő a família jólétének is a megeremítője. Adományként kapta a tolnai birtokot, az akkor még pusztá Tengelicet, Hidját, Hidvéget és Medinát. A bécsi udvar így honorálta hadiszállítói szolgálatát. 1887-ben a család férfi ága Gindli Rudolfal kihalt. Örökébe a Benyovszkyak léptek. Elsősorban Tengelic – 1941-es népszámlálás idején lakosságának 13%-a német – község településtörténetének feldolgozásához ajánlott áttekinteni a családi iratanyagból a birtokgazdálkodás forrásait. Repertórium és raktári jegyzék segítségével végezhető el a kutatás.

XIV. SZEMÉLYEK

TMÖL XIV. 16. Zimmerman János bátaszéki rőföskereskedő iratai 1923–1930. 0,04 ifm.

A fond üzleti könyvét, és leltárakat tartalmaz.

TMÖL XIV. 36. Schmidt János tiszteletes Gerlingenben őrzött hagyatékának másolata 18–19. sz. 0,4 ifm.

Schmidt János györkönyi tiszteletes feljegyzései az evangélikus németekről, a 18. századi német telepítésről.

TMÖL XIV. 38. Bischof Mihály bonyhádi cipőskereskedő üzleti könyve 1939–1941. 0,03 ifm.

TMÖL XIV. 48. Bodor György hagyatéka 1914–1976. 0,6 ifm.

Bodor György magán kezdeményezésére kezdődött meg a Völgységi járásban élő németek levelezése; a kitelepítés témaköréhez nyújt adalékokat. Tematikus jegyzék alapján kutatható a hagyatéka.

TMÖL XIV. 55. Solymár Imre közgazdász-helytörténész hagyatéka 1962–1997. 16,75 ifm.

Solymár Imre Bonyhád és a Völgység kutatója volt. Megírta Györe, Izmény németlakta települések monográfiáit, foglalkozott a németek mentalitásával, s a hűségmozgalommal. Szerteágazó kutatását fantasztikus cédulaanyaga illusztrálja, amelyet a Tolna megyei németiség történetének kutatói nagy haszonnal forgathatnak.

TMÖL XIV. 58. Tarján Jenő tamási mérnök hagyatéka 19–20. sz. 2,28 ifm.

Tarján Jenő Tamási, ill. a Tamási járás településeinek történetét kutatta. Feljegyzései, az általa gyűjtött dokumentumok, fotók kiegészíthetik a járás egyetlen németlakta faluja, Pári múltjának a feltárását. Tematikus jegyzék segíti a kutatómunkát.

XV. GYŰJTEMÉNYEK

TMÖL XV. Tolna Megyei Levéltár térképeinek gyűjteménye 18–20. sz. 30,06 ifm.

A térképgyűjtemény raktári jegyzékkel, helynévmutatóval, valamint darabszintű leíró cédulákkal rendelkezik. Ezek informálnak a térkép méretéről, készítőjéről, a keletkezés idejéről, a feliratok nyelvéről, a kivitelezettség módjáról: színes, avagy csak fekete-fehér, valamint részletesen megnevezik a térképen ábrázolt és ismereteket nyújtó adatokat. Így a műtárgyakat (épületek: lakóházak, malmok, vendéglők, templomok; hidak, vasutak; épített emlékhelyek: kálvária) helyrajzi- és házszámokat, tulajdonosok nevét, művelési ágakat, vizeket.

A betű- és számok alapján rendezett térképek közül a „T” és „Tv” jelűek kéziratok. A legrégebbiek között, nemcsak a vármegye községeiről, hanem más vármegyék, valamint kontinensek, földrajzi tájegységekről készültek is találhatóak. Nyelvük magyar, latin és német.

A „K” jelű, azaz kataszteri térképek a polgári földnyilvántartás bevezetésének eredményeként születtek meg. Az első 1859-ben keletkeztek, színesek, s ezek a vármegye szinte összes községe esetében megtalálhatók. Nyelvük többnyire német. Megnevezik a tulajdonosokat, és pontosan ábrázolják a korabeli település szerkezetét, úthálózatát, a házak elhelyezkedését. A 19. század második felében és a 20. században keletkezett kataszteri térképek már fekete-fehér kivitelben születtek.

Az „U” jelű térképek az úgynevezett úrbéri térképek, amelyeknek nagyobb részét a megyében működött és az úrbéri állapotok végleges rendezésére felállított úrbéri törvényszék térképei alkotják. Így többségük a 19. sz. második feléből, valamint a 20. sz. elejéről származik. Változatosan részletezettek, egyes darabjai csak a földek művelési ág szerinti megoszlását jelzik, más darabjaik hasonlóan részletesek, mint a kataszteri térképek. Köztük Bács-Bodrog vármegye községeinek földjeiről készült térképek is találhatóak.

A „Kö” jelű térképek főként 20. századiak; közúti és közigazgatási térképek alkotják e csoportot.

XVII. NÉPHATALMI ÉS KÜLÖNLEGES FELADATOKRA LÉTREJÖTT BIZOTTSÁGOK

Nemzeti Bizottságok

Lásd: BKMÖL XVII. 4. Az 1945 kora tavaszán megalakult nemzeti bizottságok iratanyaga jegyzőkönyveket, valamint iktatott iratokat tartalmaz. Mindkét típus az irat keletkezésének ideje szerint rendezett, ezért előfordul, hogy a beadványra a válasz ettől elszakítva, csak később

található. Célszerű – s az iratok rendkívül kis mennyisége lehetővé is teszi – az iktatott iratokat a hozzájuk tartozó iktatókönyvvel együtt áttekinteni. Mivel a nemzeti bizottságokat a községben létező pártok és egyéb testületek képviselői alkotják, a politikai hatalom letéteményeseinek tekinthetőek. Ezért is találhatók az iratokban észrevételek a német és a betelepült magyar lakosság együttélésére, s a kitelepítésre vonatkozóan, valamint mentesítési ügyekben a német lakosság kérésére kiadott igazolások, jegyzékek mentesítettekről, munkaszolgálatosokról, a hűségmozgalomban részt vettekéről. Ezek mellett a háború utáni hétköznapok újraindulásáról is informálnak.

TMÖL XVII. 1. Tolna Megyei Nemzeti Bizottság iratai 1945–1948. 0,24 ifm.

TMÖL XVII. 2. Bonyhád Községi és Járási Bizottság iratai 1945–1948. 0,07 ifm.

A Bonyhád községi és a járási iratok nem elkülönítettek az időrendi sorrendben.

TMÖL XVII. 3. Dombóvár Községi és Járási Bizottság iratai 1945–1949. 0,36 ifm.

A községi és a járási iratok az időrendi sorrendben nem elkülönítettek.

TMÖL XVII. 4. Gyönki Járási Nemzeti Bizottság iratai 1945–1949. 0,02 ifm.

TMÖL XVII. 5. Tamási Járási Nemzeti Bizottság irata 1946. 0,02 ifm.

TMÖL XVII. 7. Alsónánai Nemzeti Bizottság iratai 1945–1949. 0,01 ifm.

TMÖL XVII. 10. Bátaapáti Nemzeti Bizottság iratai 1945–1948. 0,01 ifm.

TMÖL XVII. 11. Bátaszéki Nemzeti Bizottság iratai 1945–1948. 0,36 ifm.

Az iratanyag mennyisége miatt kiválóan reprodukálható a helybeli német és magyar, valamint a megye, s az ország más területeiről és külföldről ide települt, ill. telepített magyarság együttélése.

TMÖL XVII. 13. Belecskai Nemzeti Bizottság iratai 1947–1949. 0,01 ifm.

TMÖL XVII. 14. Bikácsi Nemzeti Bizottság iratai 1947–1949. 0,01 ifm.

TMÖL XVII. 16. Bonyhádvarasdi Nemzeti Bizottság iratai 1945–1947. 0,01 ifm.

TMÖL XVII. 21. Dunakömlődi Nemzeti Bizottság iratai 1945–1947. 0,02 ifm.

TMÖL XVII. 26. Felsőnánai Nemzeti Bizottság iratai 1945–1947. 0,01 ifm.

TMÖL XVII. 28. Gyönki Nemzeti Bizottság iratai 1946–1948. 0,02 ifm.

TMÖL XVII. 29. Györkönyi Nemzeti Bizottság iratai 1946–1949. 0,02 ifm.

TMÖL XVII. 32. Hógyészi Nemzeti Bizottság iratai 1945–1948. 0,01 ifm.

TMÖL XVII. 34. Izményi Nemzeti Bizottság iratai 1945–1947. 0,01 ifm.

TMÖL XVII. 36. Kakasi Nemzeti Bizottság iratai 1945–1947. 0,01 ifm.

TMÖL XVII. 37. Kalaznói Nemzeti Bizottság iratai 1947–1948. 0,01 ifm.

TMÖL XVII. 39. Keszőhidegkúti Nemzeti Bizottság iratai 1947–1948. 0,01 ifm.

TMÖL XVII. 40. Kétyi Nemzeti Bizottság iratai 1945–1946. 0,01 ifm.
TMÖL XVII. 41. Kisdorogi Nemzeti Bizottság iratai 1945–1948. 0,01 ifm.
TMÖL XVII. 42. Kismányoki Nemzeti Bizottság iratai 1945–1948. 0,01 ifm.
TMÖL XVII. 43. Kisvejkei Nemzeti Bizottság iratai 1945–1946. 0,01 ifm.
TMÖL XVII. 44. Kocsolai Nemzeti Bizottság iratai 1945–1949. 0,03 ifm.
TMÖL XVII. 46. Kölesdi Nemzeti Bizottság iratai 1945–1948. 0,06 ifm.
TMÖL XVII. 47. Kurdi Nemzeti Bizottság iratai 1945–1948. 0,02 ifm.
TMÖL XVII. 48. Lengyeli Nemzeti Bizottság iratai 1945–1947. 0,04 ifm.
TMÖL XVII. 51. Majosi Nemzeti Bizottság iratai 1945–1948. 0,01 ifm.
TMÖL XVII. 54. Mórágyi Nemzeti Bizottság iratai 1948. 0,01 ifm.
TMÖL XVII. 55. Mözsi Nemzeti Bizottság iratai 1946–1947. 0,02 ifm.
TMÖL XVII. 56. Mucsfai Nemzeti Bizottság iratai 1945–1948. 0,01 ifm.
TMÖL XVII. 57. Mucsi Nemzeti Bizottság iratai 1946–1949. 0,01 ifm.
TMÖL XVII. 58. Murgai Nemzeti Bizottság iratai 1946–1949. 0,01 ifm.
TMÖL XVII. 61. Nagymányoki Nemzeti Bizottság iratai 1945–1949. 0,03 ifm.
TMÖL XVII. 62. Nagyszékelyi Nemzeti Bizottság iratai 1945–1948. 0,02 ifm.
TMÖL XVII. 64. Németskéri Nemzeti Bizottság iratai 1947–1949. 0,01 ifm.
TMÖL XVII. 69. Pári Nemzeti Bizottság iratai 1945–1949. 0,03 ifm.
TMÖL XVII. 72. Sárpilisi Nemzeti Bizottság iratai 1948. 0,01 ifm.
TMÖL XVII. 75. Szakadáti Nemzeti Bizottság iratai 1948. 0,01 ifm.
TMÖL XVII. 78. Szálkai Nemzeti Bizottság iratai 1945–1948. 0,03 ifm.
TMÖL XVII. 79. Szárazdi Nemzeti Bizottság iratai 1948. 0,01 ifm.
TMÖL XVII. 80. Tabódi Nemzeti Bizottság iratai 1945–1948. 0,01 ifm.
TMÖL XVII. 82. Tengelici Nemzeti Bizottság iratai 1946–1948. 0,03 ifm.
TMÖL XVII. 84. Teveli Nemzeti Bizottság iratai 1945–1948. 0,01 ifm.
TMÖL XVII. 85. Tolnai Nemzeti Bizottság iratai 1945–1949. 0,07 ifm.
TMÖL XVII. 87. Udvari Nemzeti Bizottság iratai 1946–1948. 0,03 ifm.
TMÖL XVII. 88. Váraljai Nemzeti Bizottság iratai 1945–1948. 0,01 ifm.
TMÖL XVII. 89. Várdombi Nemzeti Bizottság iratai 1948. 0,01 ifm.
TMÖL XVII. 90. Varsádi Nemzeti Bizottság iratai 1947–1948. 0,01 ifm.
TMÖL XVII. 91. Závodi Nemzeti Bizottság iratai 1947–1948. 0,01 ifm.
TMÖL XVII. 92. Zombai Nemzeti Bizottság iratai 1945–1949. 0,05 ifm.

Igazoló Bizottságok

Lásd: BFL XVII. 401 és BKMÖL XVII. 401. A köz- és magánalkalmazottaknak, valamint a hatósági jogosítvánnyal rendelkezőknek – iparosoknak, kereskedőknek – az 1945 előtti magatartását vizsgáló bizottságok ügyvitele során keletkezett aktái alkotják az igazoló bizottságok iratait. 1945 és 1947 között a járási székhelyeken – a Dunaföldvári járás esetében Pakson kívül még Dunaföldváron is – felállított bizottságok látták el az igazolási feladatokat. 1947-től három megyei bizottság területi beosztás szerint adta ki határozatait. Az iratok iktató- és mutatókönyvekkel kutathatóak, ezek tartalmazzák az igazolást kérők beadványait és a tárgyalási jegyzőkönyveket. Egyes bizottságok iratanyaga folyószámos iktatás szerint csoportosított, más bizottságoknál a foglalkozási csoportokat római számokkal látták el, s az általános ügyeknél betűjelet használtak az egyes témák rendezésénél. Az igazolást kérők beadványa sok esetben egy 43 pontos nyilatkozat, amely a személyi adatokon kívül többek közt iskolai végzettségre, korábbi munkahelyekre, párt és különféle szervezetekben való tagságra, s a katonaságra vonatkozó adatokat is tartalmaz. Raktári jegyzék segítségével kutatható.

TMÖL XVII. 401. Tolna Megyei Igazoló Bizottság I. iratai 1947–1948. 0,72 ifm.

A fond Szekszárd megyei jogú város, Tolna megye, a Szekszárdi és a Paksi járás területén alkalmazottak, ill. iparendélyvel rendelkezők igazoló bizottsági iratait tartalmazza.

TMÖL XVII. 402. Tolna Megyei Igazoló Bizottság II. iratai 1947–1948. 0,48 ifm.

Az iratok a Tamási és a Gyönki járás területére vonatkoznak.

TMÖL XVII. 403. Tolna Megyei Igazoló Bizottság III. iratai 1947–1948. 0,12 ifm.

Az iratok a Dombóvári járásban található községekre vonatkoznak.

TMÖL XVII. 404. Bonyhádi Igazoló Bizottság iratai 1946–1947. 0,6 ifm.

A Völgységi járás községei tartoztak az Igazoló Bizottság hatáskörébe.

TMÖL XVII. 405. Dombóvári Igazoló Bizottság iratai 1945–1947. 0,48 ifm.

A járás magyarlakta településein kívül Csibrák, Kocsola, Kurd és Mucsi lakóinak igazoló nyilatkozatait is tartalmazza a fond.

TMÖL XVII. 406. Dunaföldvári Igazoló Bizottság iratai 1945–1946. 0,48 ifm.

A Dunaföldvári járás német községei közül Németkér igazolás alá vont lakóinak iratai itt találhatóak.

TMÖL XVII. 407. Gyönki Igazoló Bizottság iratai 1945–1947. 0,6 ifm.

Hatáskörébe a Simontornyai járás községei tartoztak.

TMÖL XVII. 408. Paksi Igazoló Bizottság iratai 1945–1947. 0,72 ifm.

A Dunaföldvári járás német települései közül Bikács, Dunakömlőd és Györköny igazoló határozatait tartalmazza a fond.

TMÖL XVII. 409. Szekszárdi Igazoló Bizottság iratai 1945–1947. 1,44 ifm.

Iratanyaga a Központi járásra vonatkozik, így Alsónána, Bátaszék, Grábóc, Mőzs, Tolna községekre is.

TMÖL XVII. 410. Tamási Igazoló Bizottság iratai 1945–1946. 0,48 ifm.

Hatásköre a Tamási járásra korlátozódik, így Párirra mint német településre.

TMÖL XVII. 501. Tolna Megyei Földbirtokrendező Tanács iratai 1945–1949. 2,89 ifm.

Lásd: BKMÖL XVII. 501. A fond jegyzőkönyvek, iktatott iratok és települések szerinti iratsorozatokból tevődik össze. A földreform lebonyolítására létrehozott hivatalként hatáskörében hozta meg az ingatlanok elkobzási és juttatási határozatait, amelyeket a jegyzőkönyvekben rögzítettek. Az 1945–1947 közötti években született határozatokhoz községi mutatók készültek. A leggyakrabban előforduló tárgyak a bejegyzések szerint a volksbundosok vagyonának elkobzási javaslatai, a községek felosztási, megváltási és elkobzási határozatai, egyéni és egyéb juttatások, telepések juttatásainak felülvizsgálata. A felülvizsgálatokról egy külön községi mutató is fennmaradt 1946-ból. Az iktatott iratok töredéket mutatnak. Az iratkezelés az 1945-ös általános iratok alapján részben rekonstruálható, ügykörszámokat alkalmaztak. A 109 alatt a különféle juttatásokat, a 110 alatt a személyi ügyeket, a 113 alatt a rendelkezéseket helyezték el stb. A harmadik iratsorozatban a földhivatali jelzőszámot kapott és ebben a sorrendben (1–108) következő községek iratai találhatóak 1945–1949 közötti évekből, ezek kutatása tematikus jegyzék alapján lehetséges. Jelzésszerű felsorolás az iratok témáiról: házigénylők kimutatása, házhelyjuttatások, telekkönyvi kiigazítások, felosztási tervezetek, földkönyv, terület-kimutatások. Német lakosságot érintő iratok: kitelepítendőek listája, betelepítés elleni tiltakozás, kimutatás német származásúakról, sváb terményekről összeírás, őslakosok ügyei, fellebbezések stb.

Földigénylő bizottságok

Lásd: BKMÖL XVII. 505. A földreform végrehajtására létrehozott községi földigénylő bizottságok iratait – tekintettel arra, hogy Tolna megye jelentős számú községét egyidejűleg a német nemzetiségű és ajkú lakosok ingatlan és ingóvagyonának elkobzása is érintette – nemcsak a földosztással kapcsolatos kimutatások, nyilvántartások alkotják, hanem a németek hátrányos megkülönböztetése során keletkezett iratok is találhatóak közöttük. A részben irattípusonként rendezett iratok községenként mennyiségüket tekintve is eltérhetnek, de általánosságban a következők: mezei leltárak, névjegyzékek a kitelepítésre kötelezett német lakosságról, a nemzethűségi vizsgálat alá vontakról, a munkaszolgálatra kötelezettekről, leltárak állatokról, ingókról és ingatlanokról. Ezekon kívül a működés során keletkezett iktatott iratok is megtalálhatóak, amelyek vagy iktatókönyv segítségével, vagy darabszintű átnézéssel kutathatók. Néhány község esetében kitelepítési vagonlistákat is tartalmazhat a fond. A bizottságok iratanyaga a megszüntetést követő két évből, 1949–1950-ból, is tartalmaz iratokat, amelynek oka, hogy az iratanyagot a községi eljáróság őrizte tovább. Így kerültek hozzá még a megszűnést követően a korábbi hatáskörének megfelelő iratok.

TMÖL XVII. 502. Alsónánai Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,12 ifm.

TMÖL XVII. 504. Aparhanti Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,36 ifm.

TMÖL XVII. 506. Bátaapáti Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,06 ifm.

TMÖL XVII. 507. Bátaszéki Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,72 ifm.

TMÖL XVII. 509. Belecskai Földigénylő Bizottság iratai 1945–1949. 0,09 ifm.
TMÖL XVII. 510. Bikácsi Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,24 ifm.
TMÖL XVII. 512. Bonyhádi Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,74 ifm.
TMÖL XVII. 513. Bonyhádvarasdi Földigénylő Bizottság iratai 1945–1948. 0,12 ifm.
TMÖL XVII. 515. Cikói Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,12 ifm.
TMÖL XVII. 516. Csibráki Földigénylő Bizottság iratai 1945–1948. 0,12 ifm.
TMÖL XVII. 519. Diósberényi Földigénylő Bizottság iratai 1945–1948. 0,36 ifm.
TMÖL XVII. 523. Dunakömlödi Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,29 ifm.
TMÖL XVII. 525. Dúzsi Földigénylő Bizottság iratai 1945–1947. 0,09 ifm.
TMÖL XVII. 528. Felsónánai Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,08 ifm.
TMÖL XVII. 533. Grábóci Földigénylő Bizottság iratai 1945–1949. 0,06 ifm.
TMÖL XVII. 534. Gyönki Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,24 ifm.
TMÖL XVII. 535. Györei Földigénylő Bizottság iratai 1945–1948. 0,12 ifm.
TMÖL XVII. 536. Györkönyi Földigénylő Bizottság iratai 1945–1949. 0,72 ifm.
TMÖL XVII. 539. Hőgyész Földigénylő Bizottság iratai 1945–1949. 0,31 ifm.
TMÖL XVII. 541. Izményi Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,02 ifm.
TMÖL XVII. 543. Kakasdi Földigénylő Bizottság iratai 1945–1948. 0,12 ifm.
TMÖL XVII. 544. Kalaznói Földigénylő Bizottság iratai 1945–1946. 0,12 ifm.
TMÖL XVII. 546. Keszőhidegkúti Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,21 ifm.
TMÖL XVII. 547. Kétyi Földigénylő Bizottság iratai 1945–1948. 0,12 ifm.
TMÖL XVII. 548. Kisdorogi Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,24 ifm.
TMÖL XVII. 549. Kismányoki Földigénylő Bizottság iratai 1945–1949. 0,06 ifm.
TMÖL XVII. 551. Kisvejkei Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,12 ifm.
TMÖL XVII. 552. Kocsolai Földigénylő Bizottság iratai 1945–1948. 0,24 ifm.
TMÖL XVII. 554. Kistormási Földigénylő Bizottság iratai 1945–1948. 0,08 ifm.
TMÖL XVII. 555. Kölesdi Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,09 ifm.
TMÖL XVII. 556. Kurdi Földigénylő Bizottság iratai 1945–1949. 0,12 ifm.
TMÖL XVII. 557. Lengyel Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,09 ifm.
TMÖL XVII. 561. Majosi Földigénylő Bizottság iratai 1945–1948. 0,08 ifm.
TMÖL XVII. 562. Mázai Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,03 ifm.
TMÖL XVII. 566. Mórággyi Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,12 ifm.
TMÖL XVII. 567. Mőcsényi Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,03 ifm.
TMÖL XVII. 568. Mőzsi Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,43 ifm.
TMÖL XVII. 569. Mucsfaei Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,12 ifm.

TMÖL XVII. 570. Mucsi Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,48 ifm.
TMÖL XVII. 571. Murgai Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,12 ifm.
TMÖL XVII. 575. Nagymányoki Földigénylő Bizottság iratai 1945–1949. 0,24 ifm.
TMÖL XVII. 576. Nagyszékelyi Földigénylő Bizottság irata 1945–1950. 0,45 ifm.
TMÖL XVII. 578. Nagyvejkei Földigénylő Bizottság iratai 1945–1948. 0,24 ifm.
TMÖL XVII. 579. Németkéri Földigénylő Bizottság iratai 1945–1948. 0,12 ifm.
TMÖL XVII. 584. Pári Földigénylő Bizottság iratai 1945–1948. 0,18 ifm.
TMÖL XVII. 588. Sárpiliszi Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,04 ifm.
TMÖL XVII. 592. Szakadáti Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,12 ifm.
TMÖL XVII. 595. Szálkai Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,12 ifm.
TMÖL XVII. 596. Szárazdi Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,12 ifm.
TMÖL XVII. 599. Tabódi Földigénylő Bizottság iratai 1945–1949. 0,12 ifm.
TMÖL XVII. 601. Tengelic Földigénylő Bizottság iratai 1945–1949. 0,24 ifm.
TMÖL XVII. 602. Teveli Földigénylő Bizottság iratai 1945–1948. 0,24 ifm.
TMÖL XVII. 603. Tolnai Földigénylő Bizottság iratai 1945–1949. 0,24 ifm.
TMÖL XVII. 605. Udvari Földigénylő Bizottság iratai 1945–1948. 0,24 ifm.
TMÖL XVII. 606. Varsádi Földigénylő Bizottság iratai 1945–1949. 0,48 ifm.
TMÖL XVII. 607. Várdombi Földigénylő Bizottság iratai 1945–1949. 0,12 ifm.
TMÖL XVII. 608. Váraljai Földigénylő Bizottság iratai 1945–1949. 0,08 ifm.
TMÖL XVII. 610. Závodi Földigénylő Bizottság iratai 1945–1947. 0,12 ifm.
TMÖL XVII. 611. Zombai Földigénylő Bizottság iratai 1945–1950. 0,12 ifm.

XXIV. AZ ÁLLAMIGAZGATÁS TERÜLETI SZERVEI

TMÖL XXIV. 1. Tolna Megyei Népgondozó Hivatal iratai 1945–1946. 1,68 ifm.

Lásd: BKMÖL XXIV. 2. Az 1945 nyarán létrehozott hivatal eredeti neve Népgondozói Hivatal IV. Dél-nyugatmagyarországi Szekszárdi Kirendeltsége, amelyet a Tolna vármegyei és a Somogy vármegyei kerületre osztottak fel. A tolnai kerület székhelye Szekszárd volt, amelyhez további körzetek tartoztak a közigazgatási járási beosztásnak megfelelően, sőt azon belül további település-csoportok alkottak körzetet. Az iratanyag többsége a kirendeltség működését reprezentálja, vagyis a hivatal feladata volt a letelepítendő személyek elhelyezése és ellátása, valamint a volksbundosok kitelepítésével kapcsolatos teendők ellátása. Az iktatott iratok kutatása a korabeli mutatókönyv segítségével is lehetséges. Az említettekén kívül a fond még tartalmazza a Szekszárdi kerület, a Gyönki és a Bátaszéki körzetek töredék iratait. Tárgyi csoportokba kerültek a munkaszolgálatra elvitt német lakosok községsoros névjegyzékei, a Tengelic községre vonatkozó iratok, a települések lakóház jegyzékei, a telepítéssel kapcsolatos kimutatások.

Telepfelügyelők

Lásd: BaML XXIV. 35. Tolna megyében 2-3 betelepítendő község esetében neveztek ki egy-egy telepfelügyelőt. A telepesek gazdálkodásának irányítása és ellenőrzése, a telepes község vezetése, a földreformmal kapcsolatos teendők, a birtokpolitikai eljárások végrehajtása feladatkörben működő telepfelügyelők irataiban a gazdálkodás intézkedései egyáltalán nem jelennek meg, inkább a ki- és betelepítési ügyek fordulnak elő többségben.

TMÖL XXIV. 10. Alsónánai telepfelügyelő iratai 1945–1950. 0,03 ifm.

Alsónána és Bátaapáti községekre vonatkozóan lehet kutatást végezni a tematikus raktári jegyzék alapján.

TMÖL XXIV. 11. Állami telepítési felügyelő iratai 1945–1948. 5,19 ifm.

A fond a telepítési felügyelő iratain kívül tartalmazza a Magyar Áttelepítési Kormánybiztosság Szekszárdi Kirendeltségének az iratanyagát is. Az irategyüttes használata nem kerülhető meg a német kitelepítés témakör kutatásakor, ugyanis a telepítés a kitelepítés függvényében zajlott. Az akták egyes átnézésével értékes információkhoz juthat a kutató.

TMÖL XXIV. 12. Teveli telepfelügyelő iratai 1946–1948. 0,87 ifm.

Tevel, Tabód és Kisdorog vonatkozásában lehet adatokat gyűjteni a fond irataiból. Tematikus jegyzék alapján elvégezhető kutatás során a kutató találkozhat Volksbund tagok kimutatásával, elköltözöttek és távollévők névjegyzékével, áttelepítésre kötelezett lakosok jegyzékével, községi házjegyzékekkel, sváb vagyonleltárakkal, kiosztási földkönyvvel, juttatottak ügyeivel stb.

TMÖL XXIV. 13. Györkönyi telepfelügyelő iratai 1946–1948. 0,24 ifm.

A györkönyi telepfelügyelő felügyelte Dunakömlőd, Németkér és Paks községeket is. Az iratanyag rendezetlen. Az akták egyes átnézésekor rendkívül változatos témákkal találkozhat a kutató, többek között kitelepítéssel kapcsolatos rendeletekkel, kitelepítendő névsorával, vagyonukba visszahelyezett németek listájával, tehermentesítési egyéni kérelmekkel gazdasági felszerelésekről, terményekről, borról szóló összeírással, ingatlanok juttatásával, cseréjével, lemondásával kapcsolatos ügyekkel.

TMÖL XXIV. 14. Majosi telepfelügyelő iratai 1946–1947. 0,05 ifm.

A rendezetlen iratanyag a Majos községből kitelepítendő német lakosság ügyeit tartalmazza.

Rendőrségek

Lásd: BKMÖL XXIV. 13. A rendőrségi iratok a megyei kapitányság iratai kivételével rendkívül hiányosan maradtak fenn. A rendőrség hatásköréből adódóan iratokat tartalmaz a megyében felállított internálótáborokról, időszakonként listákat közöl a háborúból hazatért katonákról, hadifogyokról, beszámol a németajkú és a betelepített lakosság együttéléséről. Iktatókönyvek segítségével kutatható.

TMÖL XXIV. 21. (r. XXIV. 2.) Magyar Államrendőrség Tolna Megyei Kapitányságának iratai 1945–1946. 1,83 ifm.

TMÖL XXIV. 22. (r. XXIV. 3.) Magyar Államrendőrség Dombóvári Járási Kapitanyságának iratai 1945–1946. 0,15 ifm.

Iratokat nem, csak iktató- és mutatókönyveket tartalmaz a fond.

TMÖL XXIV. 23. (r. XXIV. 4.) Magyar Államrendőrség Dunaföldvári Járási Kapitanyságának iratai 1945–1946. 0,34 ifm.

TMÖL XXIV. 24. (r. XXIV. 5.) Magyar Államrendőrség Központi (Szekszárdi) Járási Kapitanyságának iratai 1945–1946. 0,12 ifm.

A fond a járás rendőrőrsének iktató- és mutatókönyveit tartalmazza, így a bátaszéki és a tolnai őrsét is, amelyekhez azonban iratok nem maradtak fenn.

TMÖL XXIV. 25. (r. XXIV. 6.) Magyar Államrendőrség Simontornyai Járási Kapitanyságának iratai 1946. 0,26 ifm.

Az iktatószámok sorrendjében elhelyezett iratok tárgymutató segítségével könnyen kutathatók.

TMÖL XXIV. 26. (r. XXIV. 7.) Magyar Államrendőrség Tamási Járási Kapitanyságának iratai 1945–1946. 0,06 ifm.

Irral nem, csak iktató- és mutatókönyvvel rendelkezik az anyag.

TMÖL XXIV. 27. (r. XXIV. 8.) Magyar Államrendőrség Völgységi (Bonyhádi) Járási Kapitanyságának iratai 1945–1946. 0,58 ifm.

A fond 1945-ben keletkezett iratai rendkívül hiányosak. A német lakosságot érintő iratait – amelyekről iktatószám és tárgymegjelöléssel jegyzék készült – egy ma már nem létező múzeum számára válogatták ki; további hollétük ismeretlen.

TMÖL XXIV. 101. Elhagyott Javak Kormánybiztossága Tolna megyei megbízottjának iratai 1945–1948. 1,45 ifm.

Lásd: BKMÖL XXIV. 101. Az elhagyottá vált javokról való gondoskodásra létrehozott kormánybiztosságnak Tolna megye területén a szekszárdi, a paksi és a bonyhádi körzetben működtek megbízottai. Az iratanyag az említett három megbízott irataiból tevődik össze. Az iratok az iktatás éve és az iktatószámok sorrendjében rendezettek, amelyek vagy iktatókönyvek, vagy az akták áttekintésével kutathatók. Emellett bizonyos témacsoportok, mint a bejelentések, a leltárak, a kimutatások önálló tárgyi egységet képeznek az éveken belül.

TMÖL XXIV. 131. Tolna Megyei Illetékhivatal iratai 1946–(1998). 324,9 ifm.

Lásd: BKMÖL XXIV. 131. Az irategyüttes több fond iratanyagát, többek között a járási állami adóhivatalokét is rejti. Az adóhivatalok az ingatlanforgalom, az örökösödés utáni illetékek kiszabásával is foglalkoztak. A német lakosság történetének monografikus feldolgozásához, vagy a családtörténeti vonatkozású kutatásokhoz feltétlenül átnézendők az 1946–1950 között keletkezett illeték ügyek, amelyekben mellékletként megtalálhatók a közjegyzői hagyaték-átadó végzések, az adásvételi szerződések, a különféle igazolások, s a telegkönyvi iratok is. Az akták részben korabeli mutatókönyvek, részben levéltári segédletek alapján kereshetők.

TMÖL XXIV. 201. Tolna Vármegyei Földhivatal iratai 1945–1950. 62,77 ifm.

a) Általános iratok 1945–1950. 38,65 ifm.

b) Kitelepítettek vagyoneleltárai 1945–1948. 23,64 ifm.

c) Vagyonkorlátozottak összeírásai 1945–1948. 0,48 ifm.

Lásd: BKMÖL XXIV. 201. 1945-ben úgy tűnt, hogy a lehetőség megadatott a nemzeti kisebbségek jogainak jogi keretek közötti rendezésére. A nagyhatalmi politika áldásával és a belpolitikai meghatározottság alapján a telepítések megtörténtek az országban. A németek esetében a „minden nemzeti kisebbségnek jogában áll ott élni, ahova a történelem viszontagságai sodorták” elve nem igazolódott be. A hazai németiség felelősségre vonása a földreformrendelet elfogadását követően lett tárgya igazán a politikai vitáknak. A pártok többsége a németek kitelepítése mellett voksolt. A megbüntetés igénye összefonódott a tiszántúli nincstelenek földhöz juttatásával, a menekültek és a bukovinai székelyek elhelyezési dilemmájával. Tolna megye különösen érintett e tekintetben. Az 1941-es összeírás szerint a megye 108 községe közül 62 helyen éltek németek 6–99%-os arányban. Kitelepítés a következő településekről történt: Alsónána, Alsónyék, Aparhant, Bátaapáti, Báticaszék, Belecska, Bikács, Bonyhád, Bonyhádvarasd, Cikó, Csibrák, Diósberény, Dunakömlőd, Dúzs,Felsőnána, Grábóc, Gyöngy, Györe, Györköny, Hőgyész, Izmény, Kakasd, Kalaznó, Keszőhidegkút, Kéty, Kisdorog, Kismányok, Kistormás, Kisvejke, Kocsola, Kurd, Lengyel, Majos, Máza, Mórág, Mözs, Mőcsény, Mucsfa, Mucsi, Murga, Nagymányok, Nagyszékely, Nagyvejke, Németkér, Pári, Szakadát, Szálka, Szárazd, Tabód, Tengelic, Tevel, Tolna, Udvari, Varsád, Várdomb, Váralja, Závod, Zomba.

a) A Tolna Vármegyei Földhivatal iratanyaga gazdag adalékokkal szolgál az 1945–1948 között zajló lakosságcsereéről. A német lakosság kitelepítésének, a bukovinaiak letelepítésének és a felvidékiek áttelepítésének, valamint a földreform lebonyolításának dokumentációját az általános, vagy másképpen földreformos iratok sorozata őrzi, amely zömében és valójában a Megyei Földbirtokrendező Tanács irataiból áll az 1945–1948 közötti időszak esetében. Nem különülnek el a tisztán földhivatali és a földbirtokrendező tanács hatáskörében született akták. Az irattári rendszer kútfőkre és a földhivatali jelzőszámokat (1–108) kapott községek rendszerére épül. Az iratokhoz tartozó ügyviteli segédletek hiánytalanok. A tárgykörök és a községi iratok kutatása lehetséges névmutatók alapján.

b) A vagyoneleltárban a kitelepítendő család házáat, pincéjét és az ingatlanokban fellelt ingóságokat vették számba. Az állag a vagyoneleltáron kívül az igazoló, azaz a nemzethűségi jegyzőkönyveket, az áttelepülők névjegyzékeit, telepítési kérdőíveket, munkaszolgálatosok, internálandók névjegyzékeit, ingóeleltárakat (anyaországi telepések, felvidéki csere-egyezményesek és menekültek, székelyek), készletleltárakat, német lakosságról kimutatásokat tartalmaz. Tematikus jegyzék alapján végezhető el a kutatás. A leltárak vagy nevek, vagy házszámok sorrendjében következnek.

c) A vagyonkorlátozottak összeírásában feljegyezték a családfő nevét, néhol a családtagokat, a ház adatait, vagyis miből készült, a lakrészek számát, a tulajdoni hányadot. A megjegyzés rovatban jelölték meg, hogy a ház visszaadásra került, vagy sem. A települések betűrendjében rendezett az állag.

TMÖL XXIV. 229. Tolna Vármegyei Ingatlanforgalmi Bizottság iratai 1948–1950. 4 ifm.

Az ingatlanok vételével, bérletével, lemondásával és állami tulajdonba történő felajánlásokkal kapcsolatban keletkezett ügyek névmutató használatával kutathatók. A nagyobb birtokok ilyen típusú aktái községi sorozatot alkotnak.

TMÖL XXIV. 251. Tolna Vármegyei Mezőgazdasági Igazgatóság iratai 1948–1950. 4,94 ifm.

Lásd: PML XXIV. 292. Az igazgatóság anyaga gazdaságtörténeti kutatások forrása lehet. A mezőgazdasági termelés mennyiségének, minőségének fokozására, a tervgazdálkodás megszervezésére, ill. a mezőgazdasági szakágak irányítására létrehozott hivatal iratai eredeti rendben, azaz évenként az iktatószámok növekvő sorrendjében rendezettek. Csak az 1950-es évhez tartozik mutatókönyv.

TMÖL XXIV. 252. Tolna vármegyei termelési miniszteri biztos iratai 1945–1946. 0,12 ifm.

A községi, városi, járási és megyei termelési bizottságok munkájának irányítására létrehozott hivatal iratai az akták egyes átnézésével kutathatók.

TMÖL XXIV. 341. Dunai Halászati Felügyelőség iratai 1945–1951. 0,36 ifm.

A felügyelőség Tolna székhellyel működött. Az iratok tartalmazzák a mohácsi és a tolnai halászati felügyelők felterjesztéseit, az alsódunai, bajai, paksi és a tolnai halászati termelőszövetkezetek kérelmeit. Az iratanyag az akták egyes átnézésével kutatható.

Körzeti földhivatalok

Az 1967-ben felállított földhivatalok 1973-ban átveszik a járásbíróságoktól a földtulajdon nyilvántartás alapját képező, községek szerint vezetett telekkönyvi betéteket, valamint a telekkönyvi végzéseket. A telekkönyvi betétek első bejegyzései a 19–20. század fordulójára vezethetők vissza és az 1970-es évek második feléig nyomon követhetők belőlük a földtulajdonlásban történt változások. Névmutató és helyrajzi szám mutató segítségével könnyen kutatható a családok és személyek ingatlanvagyonára.

A II. világháború utáni, a ki- és betelepítésekkel, a földosztással lebonyolított tulajdon- és tulajdonos változásokat rögzítő kiosztási földkönyveket ugyancsak a földhivatali iratok őrzik.

TMÖL XXIV. 221. Dombóvári Körzeti Földhivatal iratai 1945–1986. 125,39 ifm.

TMÖL XXIV. 222. Szekszárdi Körzeti Földhivatal iratai 1946–1994. 268,24 ifm.

TMÖL XXIV. 223. Tamási Körzeti Földhivatal iratai 1945–1990. 220,3 ifm.

TMÖL XXIV. 224. Paksi Körzeti Földhivatal iratai 1945–1990. 155,88 ifm.

TMÖL XXIV. 225. Bonyhádi Körzeti Földhivatal iratai 1945–1992. 116,49 ifm.

A telekkönyvi betétek elődje, a birtokállási lap csak a Bonyhádi (korábban Völgységi járás) esetében maradt fenn, amelynek adatai a polgári földnyilvántartás bevezetésének idejéig, a 19. sz. közepéig nyúlik vissza.